

T.C
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ

1923 – 1938 TARİHLERİ ARASINDA
MEDENİ HUKUK ALANINDA YAPILAN DEVRİMLER

(Yüksek Lisans Tezi)

Hazırlayan:
Başak Memioğlu

Danışman:
Ahmet Taşaoğlu

İstanbul – 2006

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖNSÖZ	I
ÖZET	II
SUMMARY	III
1.GİRİŞ	1
2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN SON İKİ YÜZYILDAKİ DURUMU	4
2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA GENEL BAKIŞ	4
2.1.1. Yaşanan Çöküşün İç Nedenleri	5
2.1.2. Çöküşün Dış Nedenleri	6
2.2 OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA YENİLEŞME HAREKETLERİ	7
2.2.1. Tanzimat Öncesi Dönem	7
2.2.2. Tanzimat Sonrası Dönem	9
2.3. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA LAİKLİK HAREKETLERİ	15
2.4. OSMANLI HUKUK DÜZENİ VE MEDENİ HUKUK ALANINDA KANUNLAŞTIRMA HAREKETLERİ	17
2.4.1. Osmanlı Hukuk Düzeni	18
2.4.2. Tanzimat'tan Sonraki Kanunlaştırma Hareketleri	19
2.4.2.1. Ekonomik Nedenler	20
2.4.2.2. Siyasal Nedenler	20
2.4.2.3. Kanunlaştırma Hareketlerinde Mecelle'nin Yeri	20
2.4.2.4. Kanunlaştırma Hareketlerinde Hukuku Aile Kararnamesi'nin Yeri	23
3. DEVRİM VE CUMHURİYET	25
3.1. DEVRİM	25
3.2. TÜRK DEVRİMİNİN KENDİNE ÖZGÜ ÖZELLİKLERİ	34

3.3. TÜRK DEVRİMİNİN DEVRİM İLKELERİ	37
3.3.1. Cumhuriyetçilik	37
3.3.2. Devletçilik	37
3.3.3. Milliyetçilik	38
3.3.4. Halkçılık	38
3.3.5. Laiklik	39
3.3.6. İnkılapçılık	40
3.4. YENİ BİR DÜZENİN KURULMASI	41
3.5. YENİ DEVLETİN HEDEFİ: ÇAĞDAŞ TÜRK MİLLETİNİN OLUŞTURULMASI	46
3.5.1. Egemenliğin Türk Milletine Geçmesi	51
3.5.2. Laik Devlet	53
3.5.3. Demokrasi	60
4. ATATÜRK DEVRİMLERİ İÇERİSİNDE HUKUK DEVRİMİNİN YERİ	61
4.1. HUKUK KAVRAMI	63
4.2. HUKUK DEVRİMİNİN GEREĞİ VE ÖNEMİ	64
4.2.1. Türkiye Cumhuriyetinde Kanunlaştırma Hareketinin Nedenleri	70
4.2.1.1. Yeknesak bir Hukukun Gerekli Oluşu	70
4.2.1.2. Yenilikleri ve Gelişmeleri Karşılacak Hukuk Kurallarına Duyulan İhtiyaç	70
4.2.1.3. Dış Baskılardan Kurtulma İsteği	70
4.3. KÜLTÜR DEĞİŞMESİ OLARAK HUKUK DEVRİMİ	71
4.4. MEDENİ KANUNUN'UN KABUL EDİLMESİ	76
4.5. MEDENİ HUKUKUN TANIMI	77
4.6. MEDENİ HUKUKUN KANUNLAŞTIRILMASI	78
4.6.1. Kanunlaştırma Kavramı	78
4.6.2. Kanunlaştırmanın Amaçları	78
4.6.2.1. Salt Hukuk Tekniğine ilişkin amaçlarla Yapılan Kanunlaştırmalar	78
4.6.2.2. Toplumun Sosyo Ekonomik Yapısını Değiştirmek Amaçıyla Yapılan Kanunlaştırmalar	79
4.6.3. Kanunlaştırma Yöntemleri	79

4.6.3.1. -Kazuistik Yöntem	79
4.6.3.2. Soyut Yöntem	80
4.6.3.3. Soyut Kazuistik Yöntem	80
4.6.4. Kanunlaştırma Saikleri	80
4.6.4.1. Tutucu Saik İle Kanunlaştırma	80
4.6.4.2. Devrimci Saik İle Kanunlaştırma	81
4.6.4.2.1. Hukuk Yaratma Yöntemi	82
4.6.4.2.2. İktibas Yöntemi	82
4.6.5. Yabancı Hukukun Benimsenmesi, Benimsetilmesi	83
4.6.5.1. Benimseme	83
4.6.5.2. Bir Hukuki Olgunun Aktarılması	83
4.6.5.3. Zorla Benimseme, Hukukun Benimsetilmesi	84
4.6.6. Yabancı Hukukun Benimsenmesinin Özellikleri	84
4.6.6.1. Yapısal Benimsemeler	84
4.6.6.2. Kısmi Benimseme	84
4.6.6.3. Toptan Benimsemeler	85
4.6.6.4. Eklektik Benimsemeler	85
4.7. İKTİBAS YOLU İLE KANUNLAŞTIRMANIN BENİMSENME NEDENLERİ	86
4.8. İSVİÇRE MEDENİ KANUNUNUN İKTİBAS EDİLMESİNİN NEDENLERİ	87
4.8.1. Türk Medeni Kanununun iktibas edildiği İsviçre Medeni Kanunu	89
4.8.2. Türk Medeni Kanunun Özellikleri	90
4.8.2.1. Türk Medeni Hukukunun Genelliği	90
4.8.2.2. Türk Medeni Hukukun Eşitlikçi Niteliği	91
4.8.2.3. Türk Medeni Hukukun Milliliği	91
4.8.2.4. Türk Medeni Kanununun Devrimci Niteliği	92
4.8.2.5. Birey Çıkarı ile Toplum Çıkarını Akılcı Biçimde Dengelemiş Olması	92
4.8.2.6. Türk Medeni Hukukunun Demokratik Niteliği	93
4.8.2.7. Türk Medeni Hukukunun Laik Niteliği	93

4.9. TÜRKLERDE KADINA BAKIŞ	93
4.9.1. Medeni Kanun'un Kabulü İle Türk Kadınına Sağlanan Haklar ..	98
4.9.2. Kadınların Belediye Seçimlerine Katılma Hakkı	99
4.9.3. Kadınların Genel Seçimlerde Oy Kullanma ve Milletvekili Seçilme Hakkını Elde Etmeleri	99
5. SONUÇ	100
6. KAYNAKLAR	104
7. ÖZGEÇMİŞ	115

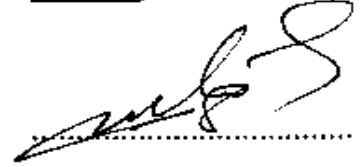
Başak MEMİOĞLU tarafından hazırlanan 1923-1938 Tarihleri Arasında Medeni Hukuk Alanında Yapılan Devrimler adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak Kabul Edilmiştir.

Kabul (Sınav) Tarihi : 05 / 07 / 2006

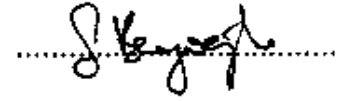
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

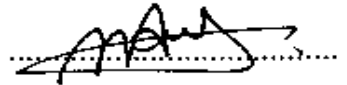
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Ahmet TAŞAĞIL (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Süleyman BEYOĞLU (M.Ü.Öğr.Üy.)

Jüri Üyesi : Doç.Dr.Hayrunnisa ALAN

ÖNSÖZ

Atatürk Devrimlerinin amacı olan medeni milletler seviyesine ulaşma idealinin gerçekleşmesi için yapılan en büyük devrimlerden biri olan Hukuk Devrimi ve Hukuk Devriminin de temel taşlarından birini oluşturan Türk Milletinin günlük hayatını düzenleyen Medeni Hukuk alanında yapılan devrim Türk Milleti adına büyük bir adımdır.

Tezimin konusu oluşturan Medeni Hukuk alanında yapılan devrimleri incelerken bu devrimin Türk Milletinin hayatında yarattığı farklılıkları tespit etmeye çalıştım Bu çalışmam esnasında yardımlarını benden esirgemeyen Prof. Dr. Ahmet Taşağıl'a teşekkür ederim

Başak MEMİOĞLU

SUMMARY

The fundamental purpose of the Ataturk Revolutions is to enhance the Turkish Nation to the level of the contemporary civilizations. It is necessary to manage a contemporary state, and a contemporary nation by means of the contemporary law rules. The enactment of the Civil Code which is the foundation stone of the private law through the quotation of the Swiss Civil Code is a great step of the Turkish Nation to reach to the level of contemporary civilizations.

Turkish Nation, which has founded great states during the history, succeeded to found a new state from the ruins of the Ottoman Empire. Turkish Nation involved in a National War of Independence in order to rescue the land of the Turkish Nation when the conscious of nation got widespread and to rescue Anatolia which is determined as the homeland against sharing by the European states of the lands of the Ottoman Empire which was annulled actually and legally with the Montrose Armistice Agreement. After the National War of Independence which is the first step of the Turkish Revolution concluded successfully, the new state of the Turkish Nation was founded by opening the Grand Assembly on the date 23rd April 1920, and the regime of the state founded was put on the date 29th October 1923 and then the revolutions which are necessary and vital for the Turkish Nation to reach the level of the contemporary states started to be realized in sequence.

One of the most important one of the revolutions made is the revolutions realized on the area of law, the formation and enactment of the Civil Code which is the foundation stone of the private law through the quotation of the Swiss Civil Code is a great step of the Turkish Nation to reach to the level of contemporary civilizations.

KEYWORDS: Turkish Republic, Law Revolution, Civil Code

ÖZET

Atatürk Devrimlerinin temel amacı Türk Milletinin çağdaş uygarlıklar seviyesine çıkarılmasıdır. Çağdaş bir devletin, çağdaş bir milletin, çağdaş hukuk kuralları ile yönetilmesi zorunludur. İsviçre Medeni Kanunun'un iktibas yolu ile özel hukukun temel taşı olan Medeni Kanun'un yürürlüğe girmesi, Türk Milletinin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak için attığı büyük bir adımdır.

Tarihi boyunca büyük devletler kurmuş bulunan Türk Milleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları arasından yeni devletini kurmayı başarmıştır. Mondros Ateşkes Andlaşması ile fiilen ve hukuken sona eren Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarının Avrupalı devletler tarafından paylaşılması karşısında ana yurt olarak belirlenen Anadolu'nun işgalden kurtarılması ve millet bilincine varmaya başlaması ile Türk Milletinin vatanını kurtarmak için Milli Kurtuluş savaşına girmesine sebep olmuştur. Türk Devriminin ilk ayağı olan Milli Kurtuluş Savaşı'nın başarı ile sonuçlanmasının ardından, 23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisinin açılması ile Türk Milletinin yeni devleti kurulmuş, kurulan devletin rejimi 29 Ekim 1923'te konulmuş ve ardında da Türk Milletinin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması için gerekli ve hayati olan devrimler sırasıyla yapılmaya başlanmıştır.

Yapılan devrimlerin en önemlilerinden biri olan hukuk alanının yapılan devrimler olup, özel hukukun temel taşı olan Medeni Kanun'un İsviçre Medeni Kanununun iktibas sureti ile oluşturulması ve yürürlüğe girmesi ile Türk Milletinin çağdaş milletler seviyesine ulaşması için büyük bir adım atılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Türkiye Cumhuriyeti, Hukuk Devrimi, Medeni Hukuk

1.GİRİŞ

Büyük liderleri, büyük milletler çıkarırlar. Büyük liderler de, çıktıkları milletlerle büyük işler yaparlar. Türk Milleti, tarihi boyunca bir çok büyük devletler kurmuş, büyük liderler çıkarmış büyük millettir. Bu büyük millet en son olarak, ilk defa kendi adını verdiği Türkiye Cumhuriyeti Devletini, kendi içinden çıkardığı liderinin öncülüğünde kurmuştur.

XV ve XVI. Yüzyıllarda dünyanın en güçlü devletlerinden biri olan Osmanlı İmparatorluğu zaman içerisinde bütün kurum ve kuralları ile yozlaşması sonucunda Avrupa'nın "Hasta Adamı" haline gelmiş en son olarak da yıkılma sürecine girmiştir. Yıkılan bu devletin temel taşı olan Türk Milleti'nin önünde iki yol bulunmaktaydı, ya yıkılan devleti ile birlikte yok olup gidecek, ya da yüzyıllar boyunca yaptığı gibi çıkardığı liderini takip ederek tarih sahnesindeki yeni yerini alacaktı.

Liderleri büyük yapan, milletlerinin en zor zamanlarında ortaya çıkarak, o an için imkansız olarak görüneni, o günler için düşünülmesi mümkün olmayanı düşünüp hayata geçirmeleri ve milletlerine yeni bir yön yeni hedefler çizebilmelerinde yatar. Mustafa Kemal Atatürk de, Türk Milletinin, millet oldukları bilincine vararak, vatanını kurtarmak için harekete geçmesini sağlayan, girişilen savaştan başarıyla çıkılması neticesinde, Türk Milletini tarih sahnesinde hak ettiği yeri alabilmesi için çağdaş medeniyet

seviyesine ulaşmayı hedef olarak benimseyen ve bunun için de devrim niteliğindeki birçok kararı alan ve uygulayan bir liderdir.

Liderinin adı ile de bütünleşen Atatürk Devrimleri veya Türk Devrimi, birbirinden kesin çizgilerle ayrılması mümkün olmayan ve her biri diğerinin tamamlayıcısı ve asli unsuru olan bir dizi devrimlerden oluşur.

Hukuk Devrimi, devletin temel yapısını değiştirmesi ve toplumun eski ile bağlarını kökten kesip atması bakımından büyük önem taşımaktadır. Yapılan Hukuk Devrimi ile akla ve bilime dayanan, laik bir yönetim biçimi benimsenmiştir. Çağdaş toplumların da; akla ve bilime dayalı, laik hukuk kuralları ile yönetilebilecekleri pek tabii olduğundan, yapılan Hukuk Devrimi ile Türk Milletinin çağdaş bir toplum haline gelmesi ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması hedef tutulmuştur.

Çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak için gerekli olan devrimler yapılmış olmakla birlikte, devrimlerin yapılmış olması hedefe varıldığı anlamına gelmediği gibi, yapılacakların bittiği anlamına da gelmemektedir. Bu bir süreç olup, akli ve bilimi esas alarak sürekli ilerlemeyi, gelişmeyi ve yenilenmeyi gerekli kılmaktadır.

Dönemin en çağdaş Medeni Kanunu olan İsviçre Medeni Kanunu hedefi, çağdaş medeniyete ulaşmak olan Türk Milleti'nin bu hedefe ulaşması için araç olarak kullanılmış ve aynen tercümesi yapılarak yürürlüğe konulmuştur.

Bu tezin de konusu, bir çağdaşlaşma modeli ve kültür değişimi olarak niteleyebileceğimiz Türk Devriminin önemli bir parçasını oluşturan Hukuk Devriminin ve Özel Hukukun da temel taşıını oluşturan Medeni Hukuk alanında yapılan devrimin incelenmesidir. Konunun neden devrim niteliğine haiz olduğunu anlayabilmek için Osmanlı İmparatorluğu'nun özellikle son iki yüzyıldaki toplumsal yapısına ve hukuk düzeninin incelenmesi ihtiyacı doğmuştur. Daha sonra da, tarihsel süreç içerisinde Türkiye Cumhuriyeti için hayati öneme haiz olan konulara girilmesi gerekmiştir.

Bu kapsamda, birinci bölümde Osmanlı İmparatorluğu'nun son iki yüzyıldaki durumu, ikinci bölümde devrim kavramı ve Türk Devriminin nitelikleri açıklığa kavuşturulmaya çalışılmış, üçüncü bölümde ise Hukuk Devrimi ve Medeni Hukuk alanında yapılan devrimler, Türk kadınına tanınan haklar incelenmiştir.

2. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN SON İKİ YÜZYILDAKİ DURUMU

2.1. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NA GENEL BAKIŞ

Türk Devletleri arasında en uzun süre hüküm sürmüş bulunan devlet, Osmanlı Devleti'dir. Osmanlı Devleti, kendisinden önce kurulmuş bulunan Türk ve İslam Devletleri ile ikamet ettiği topraklarda yaşamakta bulunan topluluklardan büyük ölçüde etkilenmiştir. Türk-İslam devleti olan Osmanlı Devleti, başta Selçuklu Devleti olmak üzere Türk geleneklerinden etkilendiği gibi İslam kurumlarından, mirasçısı olduğunu söyleyebileceğimiz Bizans İmparatorluğu'ndan ve Balkan devletlerinin örgütlerinden de etkilenmiştir.¹

Osmanlı Devleti, 1299 yılında kurulmasının ardından 1579 yılına kadar sürekli olarak topraklarını genişletmesi nedeniyle Yükselme Devrini, ana amacın elinde bulunan toprakları muhafaza etmek olduğu ve yeni toprakların elde edilemediği 1579 tarihinden 1699 tarihine kadar yaşanan dönem Duraklama Dönemi ve mevcut toprakların muhafazasının sağlanamadığı Avrupa'daki topraklarda daralmaların yaşanmaya başladığı Karlofça Andlaşması'nın imzalanmasından 1815 yılına kadar geçen dönem Gerileme Dönemi ve XIX. yüzyıl Osmanlı İmparatorluğu için yıkılma Dönemi'dir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun yavaş yavaş duraklama dönemine girdiği yıllarda Avrupa devletlerinde XV. ve XVI. Yüzyıllardan itibaren başlayan Rönesans ve Reform hareketleri sonucunda toplumların yapısında meydana

¹ Coşkun Üçok- Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, 117

gelen sosyal, iktisadi ve siyasal değişimler sonucunda XIX. Yüzyıldan itibaren kapitalist düzen bütün kurumları ile devletin içine nüfuz etmişti. Buna karşılık Osmanlı Devleti'nde ise İslam'ın rasyonel hareketi önlemesi ve fatalizmin yüzünden iktisadi gelişme sağlanamamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda Osmanlı İmparatorluğu'nun batı emperyalizminin tamamen etkisi altına girmesinde, Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın tehdidine karşı Rus'larla imzalanmış bulunan Hünkar İskelesi Anlaşmasını (1833) milat olarak göstermek mümkündür.²

Osmanlı Devleti'nin kurulmasından itibaren XIX. Yüzyıl başına kadar devletin genel yapısında büyük değişiklikler olmamış, yalnızca ayrıntılarda değişikliklere gidilmiştir. Ancak, toprak büyüklüğüne bakıldığı zaman oldukça büyük bir devlet olarak görünen Osmanlı Devleti otoritesi başkenti dışında, neredeyse yok denecek seviyede bulunmaktaydı. Devletin bu çözülme sürecine girmesinde de bir çok neden bulunmaktaydı.³

Osmanlı Devleti'nin çökme sürecine girmesinin nedenlerini iç ve dış nedenler olarak ikiye ayırmak mümkündür.⁴

2.1.1. Yaşanan Çöküşün İç Nedenleri

Çöküşün iç nedenlerini, sorunları çözebilecek üst düzey yöneticilerin yetiştirilememesi, toprakların genişlemiş olmasına rağmen devletin iç yapısının bu duruma uygun olarak değiştirilmemesi, toprak mülkiyetinin padişaha ait olması, toprak kullanım sisteminin bozulması sonucunda devlet

² Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 53, 54, 55

³ Coşkun Üçok- Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, 235

⁴ a.g.k., 236

memurlarının gelirlerinin alt üst olması, memurların mukataa işine karışması sonucunda itibarlarını yavaş yavaş kaybetmeleri, hukuk birliğinin bulunmaması, ticaretin Müslümanların değil, Hıristiyanların denetiminde olması, batı kapitalizminin gelişmesi, kapitülasyonlarla birleşince ülkenin Avrupa'nın açık pazarı haline gelmesi, Anadolu'da meydana gelen ayaklanmaların değişime değil yozlaşmaya neden olmasıdır.

Özetle Osmanlı iç yapısını akılcı bir biçimde düzenleyememiş, dünyanın yeni yapısına ayak uyduramamış sistemini güncelleştirememiş ve yozlaşmaya yönelmiştir.

21.2. Çöküşün Dış Nedenleri

Avrupa devletleri XVII. yüzyılın sonuna doğru aralarında yaşadıkları mezhep çatışmalarına son vererek, kendileri için özellikle İstanbul'un fethinden dolayı ortak bir tehlike olarak gördükleri Osmanlı İmparatorluğu'na karşı birleştirler. Batı devletlerinin güçlenmesine rağmen Osmanlı Devlet'inin yeniden yapılanmaya girememesi, bunun sonucu gerek ekonomik çıkarlarını korumak, gerekse Osmanlı tebaası içinde yaşamakta bulunan farklı milletlere ve dinlere mensup kişilerin haklarını korumak amacıyla Osmanlı Devleti üzerinde baskı kurdular. Zaman içerisinde Avrupalı devletlere tanınan kapitülasyonlar İmparatorluğun ekonomisini iflas ettirdi. Adli kapitülasyonlar devletin hukuki bütünlüğünü çok önemli ölçüde zedelemiştir. Fransız İhtilalinin ortaya çıkardığı milliyetçilik akımlarının çok uluslu bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisinde yaşayan milletlerin Avrupa Devletlerinin de yoğun müdahalesi ile bağımsız devletler olarak tarih sahnesine çıkmalarına sebep olmuş bu da Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılma sürecini hızlandırmıştır. Özetle Osmanlı İmparatorluğu değişime ayak uyduramamıştır.

2.2 OSMALI İMPARATORLUĞU'NDA YENİLEŞME HAREKETLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun XVII. yüzyıldan itibaren kötü gidişine son vermenin askerlik alanında yapılan düzenlenmeler ile mümkün olabileceği düşüncesi hakim olmuştur. Yaşanan toprak kayıplarının ordunun revize edilmesi ile önlenebileceği düşünülmüş ve I. Abdülhamit döneminden başlamak üzere Avrupalı devletlerden askeri uzmanlar ülkeye getirilmiştir. Ancak siyasi ve toplumsal alanlarda değişiklik yapma ihtiyacı duyulmamış ordunun iyileştirilmesi yeterli görülmüştür.

Batı fikirlerinin etkisi, Osmanlı Devletinde ilk olarak Fransız İhtilali ile gerçekleşmiştir. Ancak, devlet ve toplum üzerindeki batı etkisi XIX. Yüzyıl ortalarında gerçekleşmiş ve devlet idaresi siyaset ve hukuk alanında modernleşme hareketlerine yol açmıştır. Bu batılı fikirler, İmparatorluğun çöküşünün önlenmesi amacıyla devlet tarafından benimsenmiş, Tanzimat ile birlikte de aydınlara mal olmuştur.⁵

2.2.1. Tanzimat Öncesi Dönem

XVII. yüzyıldan itibaren başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nda başlayan bu çözülme sürecini durdurmak ve devletin eski gücüne kavuşması amacıyla yapılan girişimler XIX. Yüzyıl başından itibaren III. Selim ile başlamış, II. Mahmut (1808- 1839) yıllarında III. Selim'i bilinçli adımlarla takip etmiş ve devletin hukuksal yapısının değiştirilmesi yolunda büyük

⁵ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 82

adımlar atılmıştır. Batı hukuku ile ilk temas ve hukukumuzda ikileşme ilk olarak bu dönemde gerçekleşmiş, 1839 Tanzimat Fermanı ile batı hukuku ile temas daha da artmıştır.⁶

Ordunun güçsüzlüğünü ve yetersizliği gören III. Selim disiplinli ve düzenli bir ordu kurma girişiminde bulunmuş Kara Mühendishanesini ve Topçu Okulları ve Nizami Cedid adı verilen yeni bir ordu kurmuş, ilk olarak Avrupa devletlerinde daimi yabancı elçiliklerin açılmasını sağlamış ve Türklerin yabancı dil öğrenmesini teşvik etmiştir. Özellikle yönetim alanında yapmış olduğu değişiklikler ile kurulan yeni orduya Yeniçeriler ve ulemeden gelen tepkiler yüzünden son verilmek durumunda kalmıştır.⁷

III. Selim döneminde yaşanan olaylar karşısında II. Mahmut da, tahta çıktığı zaman (1808-1839) bozulmuş olan eski kurumlar kaldırılmadan yenisinin bir çözüm oluşturmadığını gördüğünden disiplinsiz ve başı bozuk olan Yeniçeri Ocağını kaldırdı. Yenilikçi bir padişah olan II. Mahmut döneminde yeni teknik okullar açıldı. Ayrıca, II. Mahmut döneminde kılık kıyafet alanında topluma uygar bir görünüm vermek için çaba harcadı. Bu dönemde meydana gelen en büyük değişim hukuk devleti kavramına da yaklaşılmış olması ile gerçekleştirilmiştir. Kanunların hazırlanması işi bir kurula verildi. Eskiden her yüksek yönetici kendi keyfine göre kurallar ve kanunlar çıkarırken yönetim ile ilgili kanunlar sadece bu kurul tarafından hazırlanmaya başlandı. Müslümanlar ve zimmiler arasındaki tek farkın ibadetlerinin farklı olduğu yönündeki beyanı kendisinde eşitlik fikrinin mevcudiyetini göstermektedir.⁸

⁶ Coşkun Üçok- Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, 236-237

⁷ a.g.k., 259

⁸ a.g.k., 261

2.2.2. Tanzimat Sonrası Dönem

XIX. yüzyılın ortalarında Osmanlı Devletinin fikir hayatına öncüleri Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi, Mustafa Fazıl Paşa'dan oluşan Genç Osmanlılar hareketi damgasını vurmuştur. Genç Osmanlıların en büyük özelliği fikirlerini İslami temele dayandırmakla birlikte uzun zamanlarını geçirmiş oldukları ve bu esnada tanıma fırsatı buldukları batı ülkelerindeki demokratik gelişmeleri uzlaştırmaya çalışmalarıdır. Batının hürriyet düşünceleri ile İslam bağdaştırılmaya çalışılırken sistemli bir fikir ortaya koyamamışlardır.⁹

II. Mahmut'un ölümünden çok kısa bir süre sonra Müslüman olan ve olmayan halkların ileri gelenleri önünde padişahın okunan bildirisi olan Gülhane Hattı-ı Hümayunu (Tanzimat Fermanı) ile başlayan döneme Tanzimat Dönemi adı verilmektedir. Tanzimatın kelime anlamı ıslah etme, düzen vermedir. Tanzimat Dönemi'ndeki nizam verme askerlik alanında düzenleme yapmanın yanı sıra hükümet düzenine yeni şekil verme, anlamında gelmiştir.¹⁰ Tanzimat Dönemi (1839-1871) ilk demokrasi tecrübesidir.

XIX. yüzyılda batıda meydana gelen fikir hareketlerinde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki fikir hareketleri sınıf hareketi olmaktan uzaktır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki fikir hareketleri, sistemli bir dünya görüşü halini alamamıştır. Çünkü Osmanlı İmparatorluğu'ndaki fikir hareketleri öncelikli olarak devleti kurtarma ihtiyacına cevap arıyordu. Aynı şekilde II.

⁹ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 83

¹⁰ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 207

Meşrutiyet'in doğurduğu fikir hareketleri bir sınıf hareketi özelliğini taşımaktan yoksundur.¹¹

Avrupa'da meydana gelen fikir hareketi aşağıdan yukarıya doğru, diğer bir ifade ile otoriteye karşı hürriyetlerini elde etmek için girişilen bir hareket olmasına rağmen, Tanzimat Dönemindeki Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan, bu nitelikte bir hareket değildir. Mutlak otorite sahibi bulunan padişahın, tek taraflı irade beyanı ile kendi yetkilerini sınırladığını beyan etmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Avrupada yapılan hürriyetçi hareketin sonucunda anayasalı bir düzenin kurulması hedef iken Tanzimat Fermanı'nda anayasal bir düzen söz konusu değildir. Bu fermanla yapılan, vatandaşın kişiliğine, ırz, namus, can ve mal güvenliğine halel gelmesinin önlenmesi ve buna sebep olan yönetimdeki aksaklıkların giderileceğine ilişkin taahhüt idi.¹²

Tanzimat dönemine kadar batıdan sadece teknik alınırken etkileşimin fazlaşması sonucunda batının kurumlarından da etkilenilmiş ve bu kurumların alınmasının gerekliliği duyulmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nda batılılaşma isteği esasen kendilerinin geriliğine karşılık batının nasıl bu kadar ileri olduğunun öğrenilmesi ve bu sayede kötü gidişe son verilmesi arzusundan doğmuştur. Batılı devletlerin ileri olmasının nedeninin teknikte ve organizasyondaki üstünlükleri olduğunun düşünülmesi sonucunda, bunları öğrenmek ve uygulamak yoluna gidilmiştir. Tanzimat Döneminin belirgin özelliklerinden biri eski ile yeniyi birlikte yaşatmaya çalışarak devletin kurtuluşunun sağlanmaya çalışılması olmakla birlikte devletin çöküşüne engel olamamıştır.¹³

¹¹ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 85, 86

¹² Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 55, 56

¹³ Bekir Sıtkı Baykal, **Cumhuriyetimizin Tarihsel Anlamı**, 246

III. Selim ile başlayan ve özellikle Tanzimat öneminden sonra hep gündemde olan Batılılaşma, modernleşme süreci Avrupa'da yaşananndan çok farklı biçimde gelişmiştir. Farklı toplum yapısına ve farklı koşullarda gerçekleşen Avrupa'daki toplum yapısı bir model olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda gerçekleştirilmek istenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda a priori bir model ile batılılaşmaya, çağdaşlaşmaya çalışılmıştır. Bu model sayesinde başından itibaren devlet yöneticilerinin nereye doğru gittiğini görme imkanları bulunması bir avantaj olarak nitelenebilmekle birlikte gerçekte böyle olmamıştır. Zira, toplum yapıları, kültürleri farklı bir toplum modelinin benimsenmeye çalışılması ve benimseme esnasında da Osmanlı toplum yapısına uygun olarak bu modelin revize edilmemesi ve bunun için gayret gösterilmemesi sonucunda Osmanlı'nın batılılaşmak için giriştiği çabalar Avrupalı devletlerin oluşturdukları kuvvet dengesi içerisinde yine bu devletlerin Osmanlı İmparatorluğu'na empoze ettikleri eylemler olmaktan öteye gidememiştir.¹⁴

Tanzimat döneminde düzenleme yapılan alanlardan biri de hukuktur. Bu dönemde yapılan kanunlaştırma hareketlerinin temelinde, dönemin koşulları dikkate alındığında gerçek ihtiyaçların bulunduğu görülür. Din temeline dayalı kurallar, ekonomik gelişmeler karşısında ihtiyaçları karşılayamıyordu. Kötü yönetimler nedeniyle halkta meydana gelen memnuniyetsizliğin giderilmesi, aynı kapsamda zayıflayan merkezi otoritenin yeniden güçlenmesinin yeni düzenlemelerle mümkün olabileceği düşünüyor ayrıca, Avrupa devlerinin gerek ekonomik çıkarları gerekse siyasi çıkarları nedeniyle müdahalelerinin önlenmesi amaçlanıyordu.¹⁵

¹⁴ Taner Timur, **Osmanlı ve Batılılaşma**, 139

¹⁵ Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, 74

Her ne şekilde olursa olsun Tanzimat Döneminde yapılan bu kanunlaştırma hareketi keyfi idareden hukuk devletine geçişte büyük bir adımdır. Bu döneme damgasını vuran Gülhane Hatt-ı Hümayunu ile vatandaşların can, ırz, namus, mal güvenliğini sağlamak, vergi ve askerlik yükümlülüklerinin kanun ile sınırlandırılarak devletin vatandaşına karşı yükümlülüklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Devletin zayıflaması sırasında kanunlara olan saygı yok olmaya başlamış ancak din kurallarına bağlı olarak düzenlenmiş hukuk sisteminin akıl ve çağın gereklerine uydurulması gerektiği açıkça ulemeden gelebilecek tepkilerden çekinilerek açıkça dile getirilememiştir. Ancak bu dönemde yapılan kanunlaştırma hareketinde hukuku fetvalarla düzenlemek yerine fıkıhı kanunlaştırma yolunun benimsenmesi bile büyük bir yeniliktir.¹⁶

XVIII. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasındaki ticaret koşulları değişmiş ve yoğunlaşmıştı. Ticari hayattaki gelişmeler, taraflar arasındaki ihtilafları artırmıştı. Ancak, şer'i hukukun uygulanmakta olduğu Osmanlı Devleti'ndeki mahkemelerde yabancılar, ihtilafların hallini kabul etmiyorlardı. Avrupalı devletler yeni bir hukukun ve kanunların oluşturulması için Osmanlı Devleti üzerindeki baskılarını artırmışlardı.¹⁷

Tanzimat döneminde yapılan kanunlar; Arazi Kanunnamesi, Ceza Kanunnamesi, Kanun-i Cedit, Ceza Kanunname-i Hümayunu, Usul-i Muhakemat-ı Ceza'iyeye Kanunu, Ticaret Kanunnamesi ve Zeyl'i, Usul-i Muhakeme-i Ticaret Nizamnamesi, Usul-i Muhakemat-ı Hukukiye Kanunu, Meccell-i Ahkam-ı Adliye olarak sayılabilir.¹⁸

¹⁶ Turhan Feyzioğlu, **Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik**, 186, 187

¹⁷ Osman Öztürk, **Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle**, 11, 12

¹⁸ Bülent Tanör, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, 74, 75

Tanzimat'a kadar Şer'i hukuk sisteminin hakim olduğu Osmanlı Devlet'inde artık Şer'i Hukuk zellikle Fransa kanunlarının tercümesi ve ıktibası ile oluşturulmuş kanunlar birlikte uygulanmaya başlandı. Ancak, Şer'i Mahkemeler tarafından Şer'i olmayan kanunlara göre hüküm tesisi mümkün olmadığından, Şer'i nitelikli olmayan kanunlar çerçevesinde hüküm tesis edecek yeni mahkemeler de kuruldu.¹⁹ Böylelikle, Osmanlı Devleti'nin hukuk sisteminde ilk olarak ikilik meydana gelmiş oldu. Şer'i mahkemelerin yanında nizami mahkemeler açılmış oldu. Medreselerin yanında mekteplerin açılması sureti ile aynı nitelikte ikili eğitim sistemi de yaratıldı.

Tanzimat Döneminde yaşanan bu fiili ikiliğin sebebi esasen düşünce alanında meydana gelen ikilikten kaynaklanıyordu. Doğu kültürü ile iç içe geçen İslam kültürünün yanında, kötü gidişe son verilmek amacıyla taklitçilikten öteye gidemeyen batı kültürü, kendi kültürümüzü muhafaza etme endiŐesi ile bir arada yaşatılmaya çalışıldı. Batı medeniyetinden anlaşılanın sadece teknik olması, teknik üstünlüğün elde edilmesinde akıl ve bilimden yararlanılması gereğinin göz ardı edilmesi bu dönemde yapılan yenileşme hareketinden istenilen sonucun alınmasını önledi. Teknik gelişme sadece bir sonuç olup, onu yaratan unsurları red etmeniz, tekniği taklit etmeniz ile sonuçlanır, çünkü onu kendinizin yaratması mümkün olmaz.²⁰ Osmanlı İmparatorluğu'nda ise teknik alınıp, onu yaratan bilim göz ardı edilmiştir.

1876 yılındaki ilan edilen I. Meşrutiyet Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk anayasal düzene geçiŐini gösteren bir belgedir. I. Meşrutiyet de Tanzimat gibi yukarıdan aşağıya doğru bir hareket olmayıp, Genç Osmanlılar adı verilen bir avuç genç aydının hareketidir. Padişahın mutlak otoritesini belirli

¹⁹ Osman Öztürk, **Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle**,12

²⁰ Bedia Akarsu, **Atatürk Devrimi ve Yorumları**, 36

ölçülerde sınırlayan Osmanlı vatandaşları için de bazı haklar, hak ve hürriyetler getiren belge niteliğindedir. II. Abdühamit'in tahta çıkarken Genç Osmalılar ile yapmış olduğu anlaşma neticesinde ilan edilen ve padişah tarafında da içtenlikle benimsenmemesi sonucunda Osmanlı Rus Savaşının yarattığı buhran bahane edilerek yürürlükte kaldırılan belgedir. Ancak yürürlükten kaldırılması, hürriyet fikrinin Osmanlı İmparatorluğu topraklarında yayılmasına engel olmamıştır. 30 senelik bir istibdat yönetiminden sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti adı altında örgütlenen genç subaylar Osmanlı İmparatorluğu'na ikinci kez anayasalı yönetimi getirmişlerdir. II. Meşrutiyetin ilanından altı yıl sonra çıkan I. Dünya Savaşı, Osmanlı İmparatorluğunun sonu olduğu gibi, II. Meşrutiyet ile iktidara gelen kadronun da tasfiyesine sebep olmuştur.²¹

Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılılaşma bir toplumun düşünce yapısının ve düzeninin laik olmadığı halde Batılılaşmasının mümkün olmadığını ancak Batılılaşmak için laikleşmenin onsuz olmaz kuralı olduğunun tespiti açısından önemli bir oluşumdur.²²

Tanzimat Döneminde Osmanlı İmparatorluğu'nda girişilen reform hareketlerini Auguste Comte'un Reşit Paşa'ya yazdığı mektubunda belirttiği üzere pozitif devreye bir giriş teşebbüsü, bir geçiş hareketi olarak nitelemek gerekir. Tanzimat Döneminde de bu geçiş teşebbüsünün gerçekleştirildiğini söylemek mümkündür.²³

Atatürk'ün de gençlik yıllarına denk gelmesi nedeniyle II. Meşrutiyet'in batıcı fikir akımlarını bizzat Avrupa'ya gittiği dönemde gördü. Atatürk

²¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 58

²² Mehmet Ali Kılıçbay, **Osmanlı Batılılaşması**, 152

²³ Bülent Tahiroğlu, **Tanzimat'tan Sonra Kanunlaştırma Hareketleri**, 601

gördüğü iki ayrı dünyayı birbirinden ayıran en önemli farklılaşmanın zenginlik ve fakirlik olduğunu tespit etti. Ancak, bu farklılaşmanın giderilebilmesini çağdaş medeniyet seviyesine ulaşılması ile elde edilebileceğini biliyordu.²⁴

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan itibaren bir devlet için gelinebilecek en kötü noktaya Mondros Ateşkes Andlaşması'nın imzalanması ile gelinmiştir. Avrupalıların "Hasta Adam" olarak niteledikleri Osmanlı İmparatorluğu hukuken bu andlaşmanın imzalanması ile hukuken ve fiilen son bulmuştur. Ülkesi işgal altında bulunan halk ise ümitsizlik içindedir. O dönem için çok küçük bir ışık olarak nitelenebilecek Mustafa Kemal vardı.²⁵ Ancak o ışığı o günlerde kendisinden başka kimse bilmemekte, kurtuluşun arayışında olanlar bilinçsiz bir gayretin içinde çabalamaktadırlar.

2.3. OSMANLI İMPARATORLUĞU'NDA LAİKLİK HAREKETLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal, idari ve siyasi düzeninin laik olup olmadığı zaman zaman tartışılan bir konudur. Bunun için öncelikle laik toplumun ne demek olduğuna bakmakta yarar vardır. Laik toplum, standart ve monist bir yönetimin, her dine mensup kişilere, her cinsten insana eşit koşullarda haklar veren hukuk mevzuatına sahip bir toplum düzenidir. Osmanlı İmparatorluğu tarihte Roma İmparatorluğu'ndan sonra dini toleransın en çok görüldüğü, hatta bu durumu, başta bulunan padişahın kişiliği ile bağlantısı bulunmadan kurumsallaştıran bir devlettir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet yapısını toplum düzenini laik olarak nitelenecek mümkün değildir. Zira Osmanlı İmparatorluğu, dini mensubiyet esasına göre millet adı verilen gruplara bölünmüş ve bu gruplar esas

²⁴ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 95-96

²⁵ Arnold J. Toynbee,- Kenneth P. Kirkwood, **Türkiye İmparatorluk'tan Cumhuriyete Geçiş Serüveni**, 73.

alınmak sureti ile tarh ve tevzii, yargı düzeni ve eğitim dini cemaatler tarafından örgütlenmiş ve yürütülmüştür.²⁶

Özel Hukuk alanında Şer'i hukuktan ayrılışlar, Fransız Ticaret Kanunu kabul edilmesi ile başlamıştır. Bu kanuna göre faiz kabul ediliyor ticaret davalarında din ve mezhep ayırımı söz konusu olmuyordu. Bu dönemde ayrıca, Mecelle-i Ahkam-ı Adliyye de Cevdet Paşa ve arkadaşları tarafından hazırlanmış ve düzenlemeler her ne kadar İslamın Hanefi mezhebinin fıkıhının esaslarına göre hazırlanmış ise de batı hukukundan aile ve şahsın hukukuna ilişkin düzenlemeler de getirmiştir.

Kamu Hukuku alanında şer'i mevzuat ve örgütlenmelerden ayrılma 1840'da Ceza kanununun kabulü ile gerçekleşmiştir. 14 Temmuz 1851'de revize edilen kanun ile din, sınıf ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün Osmanlılara uygulanacağı esasına ilişkin düzenlemeler içermektedir. Ancak Tanzimat Döneminin ikili hukuk siteminin sancıları en çok bu alanda görülecektir. Bu kanuna göre ağır ceza davalarında savcı re'sen dava açtığı halde isteyenler davasının kendi cemaat mahkemelerinde görülmesini sağlayabiliyordu. Mesela bir gayri müslime ceza mahkemesinde verilen bir hapis cezası, kadiya müracaat ederek hapis cezası uygulanmayıp diyet almakla yetinilebiliyordu.²⁷

Tanzimat Döneminde yaşanan bu ikiliğin tek istisnası Ordu idi. İkili yönetimin çelişkilerinden ilk kurtulan toplumsal kurum ordu olmuştur. Bu dönemde askerlik bir din ve devlet görevi haline getirilmiştir. Ayrıca bu dönemde İmparatorluğun sosyal ve yapısal değişme ihtiyacı olduğu tespiti

²⁶ İlber Ortaylı, **Osmanlı Devletinde Laik Hareketleri Üzerine**, 497,498, 500, 501

²⁷ a.g.m., 505

yapılmış ve sivil topluma geçiş amaçlanmış olmakla birlikte bu amaca ulaşabilmek için gerekli donanıma sahip olunmadığı anlaşılamamıştır.²⁸

Tanzimat ile başlayan Osmanlı İmparatorluğundaki laiklik hareketleri Tanzimat fermanında mezhep farkı yerine yeterlik esasının benimseneceği vaadi ile ortaya çıkmış, ancak, 1876 Kanuni Esasisinden iktidarın açıkça padişaha ait olduğunun, iktidarın kaynağının açıkça düzenlenmiş olması, II. Meşrutiyet Döneminde de devletin teokratik yapısında hiçbir değişikliğe gidilmemesi, devletin dini niteliğini belirleyen hükümlerin yine Kanuni Esasi'de yer alması ve Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet idaresinde iki unsurun saltanat ve hilafet olarak belirlenmiş olması bu dönemde de laik bir yapıya kavuşamadığının göstergeleridir.²⁹

Tanzimat Dönemi ile başlayan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda kaydedilen gelişmeleri laikliğe doğru bir gidiş olarak nitelenmek mümkün olmakla birlikte hukuk sisteminde meydana gelen ikili yapı çelişiklere, karışıklıklara ve belki de en önemlisi toplumdaki devletin hukuki bütünlüğünün adalet duygusunun zedelenmesine neden olmuştur.

2.4. OSMANLI HUKUK DÜZENİ VE MEDENİ HUKUK ALANINDA KANUNLAŞTIRMA HAREKETLERİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda kanunlaştırma hareketleri daha önceki bazı istisnai girişimler göz ardı edilirse ancak Tanzimat ile birlikte başladığını söylemek mümkündür. Bu kanunlaştırma hareketleri Cumhuriyet döneminde devam etmiştir.

²⁸ Tarık Zafer Tunaya, **Osmanlı-Batı Diyalogu**, 143

²⁹ Necati Tüzün, **Atatürk İnkılaplarında Laiklik**, 93

2.4.1. Osmanlı Hukuk Düzeni³⁰

Osmanlı Devleti bir imparatorluk olması nedeniyle birçok farklı ulusu bünyesinde barındıran, çok uluslu olması nedeniyle de çok dinli ayrıca dinsel temeller üzerine oturan monarşi ile yönetilen bir devlettir. Hukuk düzeni de bu yapıya uygundu. Osmanlı Devleti'nin hukuk düzeninin başlıca özellikleri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

a-Osmanlı İmparatorluğu'nda hukuk birliğinden söz etmek mümkün değildir. Müslüman olmayan tebaaya kendi dinleri gereğince hukuk kuralları uygulanıp, Osmanlı hukuk kuralları(İslam Hukuku) uygulanmamaktaydı.

b-İslam hukukunun uygulanması nedeniyle Müslüman erkeklerle kadınlar arasında hak eşitliği manasında çağdaş olmayan farklılıklar mevcuttu. Kadınlara kamu yönetimine katılma konusunda hiçbir hak tanınmadığı gibi, mirastan pay alınırken kadınlar erkeklerin yarısı kadar pay almakta idi. Boşanma hakkı yalnızca erkeğe tanınan bir hak olup iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denk gelmekteydi.

c-Hukukun iki kaynağı bulunmaktaydı. Şeriat ve örf. Şeriat, Kur'an ve hadislerden çıkarılan dinsel kurallar anlamına gelmektedir. Şeriat hukukunda düzenleme bulunmayan konularda padişahın kural koyma hakkı bulunmaktaydı. Örf hukukunun yer aldığı metinlere ise Kanunname denilirdi.

d-Hukuk kuralları bütünlük arz etmiyordu.

³⁰ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)**, 215 vd.

e-Zamanın koşullarına göre yargılama yöntemlerinde değişiklik yapılmamış artan nüfus, toplumsal hayatta gelişmeler karşısında kadı adı verilen tek yargıyla çözüm bulunmaya devam edilmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Müslüman tebaya uygulanan İslam Hukuku, insanlığa indiği ve 3. Hicri yıldan itibaren donmuş, gelişme kaydetmemiş bir hukuktur. Kur'an ve Sünnet gibi iki ana kaynağa, İcma ve Kıyas gibi iki yan kaynağa dayanan bir hukuktur. Kur'anda evlenme, miras, boşanma ve ceza hukukuna ilişkin kimisi kesin kimisi de farklı yorumlara açık düzenlemeler içermektedir.³¹

2.4.2. Tanzimat'tan Sonraki Kanunlaştırma Hareketleri³²

Osmanlı İmparatorluğu'nda modern anlamda kanunlaştırma hareketleri Tanzimat Dönemi ile başlar. Batı Avrupa'da aynı dönemlerdeki kanunlaştırma hareketini etkileyen düşüncelerden ve nedenlerden farklı sebeplerle Osmanlı İmparatorluğu'nda kanunlaştırma hareketine girilmiştir. Batı Avrupa Devletlerinde kanunlaştırma hareketine etki eden düşünce akımları Tabii Hukuk akımı akılcı felsefe, hukuk güvenliğinin sağlanması gibi nedenler iken Osmanlı İmparatorluğu'nda bu nedenler ekonomik ve siyasal olarak iki başlık altında toplanabilir.

³¹ Coşkun Üçok, **Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devleti'nde Hukuk**, 574

³² Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, 142,143

2.4.2.1. Ekonomik Nedenler

Avrupa'da yaşanan Endüstri Devrimi ile sosyal ve ekonomik hayat gelişmiş idi. Osmanlı İmparatorluğu'nda benzer bir gelişim yaşanmamakla birlikte Avrupa Devletleri ile olan ekonomik ilişkileri nedeniyle hukukunu modernleştirmek herkes tarafından bilinebilir ve anlaşılabilir hale getirmek zorunluluğunda kanunlaştırma hareketine girişilmiştir.

2.4.2.2. Siyasal Nedenler

Ekonomik nedenlerin yanı sıra çok dinli ve çok uluslu Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılmasını önlemek ve halk arasında yaşanan huzursuzlukları gidermek amacıyla ve tek bir hukuk çatısı altında toplanmasının gereksiniminden dolayı kanunlaştırma hareketine girişilmiştir.

2.4.2.3. Kanunlaştırma Hareketlerinde Mecelle'nin Yeri

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat'tan sonra hazırlanan kanunlar Avrupa, özellikle de Fransız kanunları tercüme edilmek suretiyle yapılmıştır. Bu dönemde yapılan kanunların çok azında gerek eski hukukumuzdan gerek yerli unsurlar bulunmamaktadır. Bu dönemde hazırlanan kanunlar arasında yalnızca Meccell-i Ahkam-ı Adliye, tamamıyla yabancı tesirlerden uzak olarak Ahmet Cevdet Paşa'nın denetimi altında bir heyet tarafından hazırlanmıştır.³³

³³ Osman Öztürk, **Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle**, 14

Aynı dönemde, Ali Paşa'nın önderliğinde Fransız Medeni Kanunu'nun tercüme edilerek iktibas edilmesi fikri kabul görmeye başlamıştı. Ancak Ahmet Cevdet Paşa'da Savigny'nin hukukun halkın ihtiyaçlarından doğduğu, halkın örf ve adetleri ile kendine yer edinen, halkın içinde sessizce yaşayagelen, ulusun kendine özgü, ulusal benliğini yansıtmayı gerektirdiği görüşüne paralel nitelikte bir görüşe sahip olması nedeniyle Fransız Medeni Kanunu'nun tercümesi yerine yeni bir kanun yapılması fikri ağır basmıştır.³⁴ Ahmet Cevdet Paşa'nın Fransız Medeni Kanununun tercüme edilerek uygulaması fikrine karşı çıkılmasının bir diğer nedeni de Hıristiyan bir topluma ait kanunun Müslüman topluma uygulanmasının sakıncalı olması yönündeki görüşüdür.³⁵

Osmanlı Devleti'nin ilk Medeni Kanunu olarak nitelenebilecek kısaca Mecelle olarak anılan kanun 1869'dan 1876 tarihine kadar muhtelif tarihlerde padişahın iradesiyle çıkarılmış 1 maddelik mukaddeme (giriş), 99 maddelik külli kavaiden (Genel hükümler), 16 kitaptan teşekkül eden 1851 maddeden oluşan bir kanundur. Mecelle'de şahsın hukukuna kısmen yer verilmiş, Medeni Kanun'umuzun aksine yargılama usullerini de içeren hükümler bulunmaktadır. Mecelle'de; aile, miras, vesayet ve vakfa ilişkin düzenleme bulunmamaktadır.³⁶

Mecelle'nin kitapları incelendiğinde ise esasen borçlar kanununa ilişkin hükümler içerdiği görülür. Alım-satım, kira, kefillik, havale gibi özel borç ilişkilerinin yanında eşya hukukuna dahil olan zilyetliğe tecavüz, rehin, hakkı mürura ilişkin hükümler içermekteydi Ayrıca, ispat yükünün yemin, dava ve zamanaşımı gibi yargılama hukukuna ilişkin çeşitli kavramlarda

³⁴ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 220-221

³⁵ Gülnihal Bozkurt, **Mahmut Esat Bozkurt'un Laik Hukuka Geçiş Katkıları**, 201

³⁶ Sabri Şakir Ansay, **Hukuk Tarihinde İslam Hukuku**, 39

Mecelle'de düzenlenmekteydi. Medeni Hukukun diğer alanları olan kişilerin hukuku, aile hukuku, miras hukuku gibi alanlarda ise hiçbir düzenlemeye yer verilmemişti. Mecelle'nin teknik hukuk dili bakımından ve sistem bakımında oldukça başarılı olduğunu söylemek mümkündür.³⁷

Öte yandan, Mecelle'nin hazırlanmasında modern ve teknik kanunlaştırma yöntemleri kullanılmadığından, yürürlüğe girdiği günler için de çok iyi bir kanun olduğunu söylemek mümkün değildir. Kazuistik yöntem kullanılarak kanun oluşturulduğundan madde sayısı 1800'den fazladır. Bu rakam bir çok konu ile ilgili düzenleme bulunmayan bir kanun için oldukça yüksek bir rakamdır. Kazuistik yöntem kullanılmasının sonucu olarak, hakime çok sınırlı takdir kullanma hakkı tanındığından kanunun günün koşullarına göre yorumlanması da mümkün olmamıştır. Dilinin ağır olması halk tarafından anlaşılması ve benimsenmesini engellemiştir. Bütün bu eksikliklerine rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuk sistemi dikkate alındığında ileri bir yapıt olduğunu söylemek yanlış olmaz.³⁸

Mecelle'de fıkıhın muamelata dair kısmı bir araya getirilmiştir. Fıkıh'ın da şeriatın usul ve hükümleri olduğu dikkate alındığında Mecelle'nin büyük ölçüde şeriata dayandığını söylemek yanlış olmaz. Ayrıca Mecelle'de kişiler, miras, aile taşınır, taşınmaz mallardaki mülkiyet ilişkileri fıkıh kuralları esas alınmak sureti ile düzenlenmiş olduğu halde, kara ticareti, deniz ticareti gibi kanunlarımız Fransız kanunları tercüme edilerek oluşturulduğundan yarı teokratik yarı laik bir niteliğe haiz idi.³⁹

³⁷ Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, 144

³⁸ Jale G. Akipek, **Türk Medeni Hukuku**, 40

³⁹ Mustafa Baydar, **Atatürk ve Devrimlerimiz**, 240

Mecelle'nin kökeni dini ve ilahi olan fıkıha dayanmaktadır. Bu nedenle yasama faaliyeti sonucunda oluşturulmuş bir eser niteliğinde değildir. Esasen o güne kadar İmparatorluk topraklarında uygulanagelen, çeşitli ve dağınık kitaplar içerisinde dağınık olarak yer alan hükümlerin ihtiyaca en yakın olanlarının toplanarak kodifike edildiği bir metin niteliğindedir. Hazırlandığı dönem itibariyle Osmanlı İmparatorluğu'nda meşruti bir sistem ve kanun yapmakla görevli bir organ olmaması nedeniyle padişahın onayıyla yürürlüğe giren bir metindir.⁴⁰

Bu kanun, belirtmiş olduğumuz eksikliklerine ve yetersizliklerine rağmen batı kanun sistematiğine uygun olarak kaleme alınmış olması nedeniyle, İslam Hukuku'nda neyin nerede olduğu bilinmeyen kuralları, belirli bir sistematik içinde düzenlendiğinden uygulama alanı bulmuştur. Uygulamada rahatlık sağlamış olmasına rağmen iç yapısı itibariyle yenilikçi olmaması, içtihat yolu ile ihtilafların çözümüne elverişli bir yapısı bulunmaması nedeniyle XIX. Yüzyılın sanayi ve ticari hayatındaki hızlı gelişmeye ayak uydurabilecek nitelikte değildir.⁴¹ Bu itibarla, kısa bir süre için sınırlı ihtiyaçları karşılayabilecek nitelikte bir kanun olmasının ilerisine gidememiştir.

2.4.2.4. Kanunlaştırma Hareketlerinde Hukuku Aile Kararnamesi'nin Yeri⁴²

Meccelle'de; kişiler, aile ve miras hukukuna ilişkin düzenleme bulunmadığından Osmanlı İmparatorluğu'nda bu ilişkiler dinsel kurullarla düzenlenmekte idi. İmparatorluğun Müslüman tebasına fıkıh

⁴⁰ Saddık Sami Onar, **İslam Hukuku ve Mecelle**, 583

⁴¹ Coşkun Üçok- Ahmet Mumcu, **Türk Hukuk Tarihi**, 277

⁴² Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, 145-146

uygulanmaktayken, gayri müslimlere kendi dinlerine ilişkin kurallar uygulanmaktaydı. Bu durumun sebep olduğu sakıncaların giderilmesi amacıyla Hukuku Aile Kararnamesi hazırlandı.

Hukuku Aile Kararnamesi, üç bakımdan önem taşımaktaydı. Öncelikli olarak kutsal ilişkilerini düzenlemeyen ilk kanun idi. İkinci olarak, sadece Hanefi mezhebinin ilkelerine göre düzenlemeler içermeyip, dört sünni mezhebin her birinden alınan çözümlere dayanmaktaydı. Üçüncü olarak Müslüman olmayan tebaya ilişkin bazı düzenlemeler de içerdüğinden, onlara sadece kendi dinsel hukuklarının uygulanmasına sınırlama getiriyordu.

3. DEVRİM VE CUMHURİYET

3.1. DEVRİM

Devrim ve inkılap kelimelerinin anlamı, yapılan tanımlara göre değişiklikler göstermektedir. Kimi zaman devrimin İngilizce karşılığı “revolution” yani ihtilal kavramını da içine alan köklü bir değişiklik olarak tanımlanmakla birlikte, “evolution” yani iyiye doğru yönelme olarak da tanımlanabilmektedir.⁴³

Toplumlar tarihleri süresince hiç durmadan değişikliğe uğrarlar, ancak bazen bu değişiklikler yavaş olabilirler. Değişimin yavaş yavaş gerçekleşmesi halinde toplum, temellerinden sarsılmadan ve hırpalanmadan gerçekleşir. Bu değişmeye “evrim” denilir. Belirli bir kültür ve ekonomik düzeye gelmiş olan toplumlarda değişme bu şekilde gerçekleşir. Değişimin çabuk ve sarsıcı şekilde gerçekleşmesi halinde ise buna “devrim” adı verilir. Devrim, ihtilalin zorunlu bir sonucu olmasına rağmen, ihtilal devrimin ilk evresidir. İhtilal, aralarında toplumsal uyumsuzluk bulunan unsurların en üst düzeyde çarpışmalarıdır. İhtilalin zorunlu unsurlarından biri, yıkılan düzenin yerine yenisinin konulmasının gereğidir. İhtilalin selameti için yeni kurulan düzenin yıkılandan daha ileri olması gerekir. Toplum için ihtilalden sonra ortaya çıkan yeni düzen “devrim”dir.⁴⁴ Devrim ile kurulan yeni düzenin eskisine göre daha ileri olması gerekir. Devrim ile kurulan yeni düzen

⁴³ Hikmet Akın, **50. Yıl Konferansları**, 17

⁴⁴ Ahmet Mumcu, **Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, 2

eskisinden daha geri ise buna irtica denilir. Bu durumda da bir ilerleme değil gerileme yaşanmış demektir.⁴⁵

Ziya Gökalp, “Devrim bir toplumda yavaş yavaş hareket eden bilinçsiz gelişimin birdenbire ve bir hamle ile bilinçli hale gelmesinden başka bir şey değildir. Devrimin amacı; cansız gelenekleri yıkmak, bütün değerler ve kudreti canlı kavramlar üzerine toplamaktır.” diye tanımlamıştır. Albert Mathiez ise devrimi, “Gerçek devrimler siyasal biçimleri ve hükümet adamlarını değiştirmekle yetinmezler, örgütleri değiştirirler ve mülkiyeti kaydırırlar. Büyük devrimler, beklenmeyen bazı hallerin etkisiyle patlak verecekleri ana kadar uzun müddet görünmeyen hazırlık evresi geçirirler.” olarak tanımlamış, Alman düşünür Von Astar ise, “Gerçek bir devrim.....zorla bir devlet anayasasının ortadan kaldırılması demek değildir. Devrim, toplum bilincinde esas itibariyle yeni bir şeyin kavranmasıdır. Devrimin iki amacı vardır. Siyasal fikirleri değiştirmek, yeni bir güç dengesi kurmak. Devrim var olan geleneği parçalar. Bunun yerine yeni bir fikir dünyasının duygularını canlı sürükleyişlerini ve yeni coşkunluklarını getirir ki, gelecek toplumun duygularını, iradesini düzenleyen geleneğin gelişmesine yol açar. Yeni duyguları, bulan, düşünen onlardan bir sistem yapan filozoflardan ibaret bir nesil, bu fikirleri yayınlayacak kudrette bir aydın sınıf böyle bir gelişmenin zorunlu koşullarındandır.” şeklinde ifade etmiştir.⁴⁶

Devrimler mevcut düzeni kabul etmeyerek, kendi görüşlerine uygun olarak yeni bir düzen kurmayı amaçlayan, buldukları toplumu temellerinden etkileyen sarsıntılardır.⁴⁷

⁴⁵ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, 16

⁴⁶ Enver Ziya Karal, **Atatürk ve Devrim**, 45-46

⁴⁷ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 1

İnkılap-Devrim, ihtilal sonrası yıkılan düzenin yerine yapıldığı toplum için oluşturulan düzendir. İhtilal, düzensizlik kargaşa devresi, İnkılap-Devrim ise düzenlemelerin yapıldığı dönemdir. Bu itibarla ihtilal, devrimin nedeni ve ilk evresidir.⁴⁸

Her devrim kendi ideolojisini, kendi siyasal, ulusal ve kültürel düzenini oluşturmak geliştirmek, gelinmek istenen noktaya ulaşabilmek için halk kitleleri tarafından içtenlikle tüm bunların benimsenmesini ve bunun bir yaşam tarzı olarak toplum hayatına geçirilmesi gerektirir. Yapılan devrimin karşı bir devrimle yıkılmasının önlenmesi, sürekli olmasının ve yaygınlaşması yeni kurulan düzenin tüm ulusça benimsenmesi, meşru görülmesi, hayat tarzı olarak benimsenmesi, inanç, ülkü olarak bireylerin zihninde yer etmesine bağlıdır. Devrimlerin yaşaması ve gelişmesi buna bağlıdır.⁴⁹

Dostoyevski'nin dediği üzere "Toplumsal ve siyasal ülküler tek başlarına hiçbir şey değillerdir. Varolabilmeleri için toplumda manevi değerlere bağlanmaları gerekir. Siyasal ülküler, hiçbir zaman kendi başlarına var olamazlar, çünkü ortaya çıkmalarının tek amacı, halkın kutsal bildiği özelemlerin gerçekleşmesidir."⁵⁰

Türk Devrimi, Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlandırılması ile başlamış ve onunla doğrudan bağlantılıdır. Ancak söz konusu bağlantı, Türk Devrim'inin kadro ve ideolojik bağlılığından ziyade her ikisinin de lideri ve uygulayıcısı olan Atatürk'ten kaynaklanmaktadır. Zira Milli mücadelenin

⁴⁸ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, 22

⁴⁹ Suna Kili, **Türk Türk Devrim Tarihi**, 308

⁵⁰ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, 39

ideolojisi milliyetçiliktir.⁵¹ Ancak Türk Devriminin felsefi temelini pozitivizm oluşturmaktadır. Bunun da dayanağı, Atatürk'te temel kavramın, bilim olmasından kaynaklanmaktadır.⁵² Atatürk mevcut durumu “Yaşamda en gerçek yol bilimdir”, “Doktrin istemem donar kalırsınız.”, “Zaman süratle dönüyor. Böyle bir dünyada asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek aklın ve bilimin inkişafını inkar etmek olur.” demek sureti ile akla ve bilime ipotek koyan ideolojileri reddettiğini, devrimlerin katı bir din politikası haline gelmesini istemediğini anlamaktayız. Çünkü bu tür düşüncelerin liderlerinin ölümünden sonra yozlaşacağını ve yıkılacağını bilmektedir.⁵³

Milli Mücadelenin ve Türk Devriminin başarıya ulaşmasının en büyük nedeni Mustafa Kemal'in Türk Milletine olan inancı, Türk Milletinin yeteneklerine ve büyüklüğüne olan güvenidir. Mustafa Kemal yaptığı her şeyi Türk Milletine dayanarak ona güvenerek gerçekleştirmiştir. Milli Mücadelede ve devrimlerin gerçekleştirilmesi aşamasında milletin kudretini ve kuvvetini iyi teşhis ederek onu doğru yola kanalize edebilmesinde yatmaktadır. Liderliğinin büyüklüğü burada olduğu gibi, Türk Milletinin büyüklüğü de liderine olan kayıtsız şartsız güveninde yatar.⁵⁴

Türk Devrimi ile Atatürk Devrimi aynı anlamda kullanılmaktadır. Bu iki ifadenin aynı anlamda kullanılması tarihi ve sosyolojik açıdan aynı gerçeği yansıtmalarından kaynaklanmaktadır.⁵⁵ Türk milletinin mutlak bağımsızlık ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını hedef tutan düşünce ve eylemler bütünü olan Türk Devrimi ile, Atatürk'ün Türk milletinin bu hedeflere ulaşma iradesinin oluşmasında, tek vücut olarak eyleme geçmesinde lokomotif gücü

⁵¹ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 92

⁵² a.g.k., 114

⁵³ Sami Selçuk, **Atatürk Devrimi ve Devrim Açısından Hukuk Devrimi**, 518

⁵⁴ Hamza Eroğlu, **Atatürk'ün Üstün Kişiliği**, 42-43

⁵⁵ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, 65

oluşturması nedeniyle kendi kişiliği ile bütünleşen devrimin Atatürk Devrimleri olarak anılması doğaldır.⁵⁶

Türk devrimi ile milli egemenlik ve milli bağımsızlık bir arada geliştirir. Bu durum Türk Devrimi için bir avantaj olduğu kadar onu diğer devrimlerden ayıran farklı kılan bir özelliktir. Tarihsel gelişim içerisinde fiilen ve daha sonra da hukuken ortadan kalkan Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine yeni bağımsız ve modern Türk Devletinin kurulması amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde kurulan yeni devlet ile Türk Milleti siyasi ve hukuki bir topluluk olarak hür ve modern bir devlet, sosyal yönü ile de modern ve ilerici bir toplum olma yönündeki iradesini tescil ettirmiştir.⁵⁷

Türk devrimi sadece bir iktidar değişikliğini amaçlayan veya nitelik olarak sınıf mücadelesi olarak nitelenebilecek ya da sosyal bakımdan belirli alanlarda değişiklik yapmayı amaçlayan bir hareket olmayıp, bir milletin yazısını değiştirme, sosyal yapısını kökten, esaslı ve devamlılık arz edecek şekilde değiştirmesidir.⁵⁸

Atatürk Devrimi'ni, tarihsel süreç içerisinde fikri hazırlığın tamamlanması neticesinde toplumun her nüvesinin düşünsel ve yapısal olarak yapılmakta olan devrimin amacına ters düşmeyecek şekilde toplumun gelenek ve değerleri de kullanılmak sureti ile ani ve zorla olan ancak ulaşılmak istenenin çağdaş medeniyet olması nedeniyle süreklilik arzeden kesin ve tümel bir oluşumdur.⁵⁹

⁵⁶ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, 65

⁵⁷ Hamza Eroğlu, **Türk Devriminin Milli Değeri**, 3, 4

⁵⁸ a.g.k., 25

⁵⁹ Sami Selçuk, **Atatürk Devrimi ve Devrim Açısından Hukuk Devrimi**, 518

Osmanlı Devleti, XVI. Yüzyıl sonlarından itibaren devleti devlet yapan temel dayanakları teker teker çözüme eğilimi göstermiştir. XVI. Yüzyıl sonları ile XIX. Yüzyıl ortalarına kadar olan dönem ise Osmanlı Devleti'nin her alanda çözüme sürecini tamamladığı bir evredir.⁶⁰ Batı ise bu devrede Rönesans ve reform hareketleri sonucunda sanayi devrimini gerçekleştirmiş, Fransız Devrimi ilim ve teknik alanlardaki devrimlerle muasır medeniyet seviyesine ulaşmıştır. Türk devriminin de hedefi bu muasır medeniyet seviyesine ulaşmak, başka bir deyişle, “medeniyet değiştirmek” halini almıştır. Bu nedenle Atatürk Devrimi, Osmanlı Devletinde XVI. Yüzyıldan itibaren reform hareketlerinden yalnız derece farkı ile değil, içerik itibarıyla da ayrılan bir “Medeniyet Değiştirme” operasyonudur.⁶¹

Arnold Toynbee “Türklerin Mantığı Üzerine Bir İnceleme” adlı makalesinde Türklerin mantığının ihtilalci olduğu öne sürmektedir. Türk devriminin Fransız Devriminden esinlenmiş olmasına rağmen farklı özellikler taşıdığını, ancak Türk Devriminin gerçek bir devrim özellikleri taşıdığını ve Türk Devrimi ile, gerçekleştirilenin bir medeniyetin terk edilerek başka bir medeniyetin benimsenmesi olduğunu kabul etmektedir. Türk devrimini taşıdığı özellikler nedeniyle Rusya'da Büyük Petro'nun yaptıkları ve XIX. Yüzyılda Japonların gerçekleştirdikleri devrimler ile benzerlikler kurar.⁶²

Türk Devriminin başarıya ulaşması için Türk Ulusunun geçmesi gereken aşamalar vardı. Bunlardan ilki, yıkılan Osmanlı Devleti'nin arkasından yeni devletini kurabilmesi için giriştiği ölüm kalım savaşından başarıyla çıkmak, ikincisi, savaş alanında kazanılan zaferin muhafazası için kul olmaktan çıkıp vatandaş olmak, ümmet olmaktan çıkıp laik bir toplum, millet olmak ve üçüncüsü de, kurulan yeni Türk Devletinin bağımsızlığını

⁶⁰ Tamer Timur, **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, 91

⁶¹ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, 66

⁶² Hasan Köni, **Arnold Toynbee'nin “Türk Mantığı” Üzerine Bir İnceleme**, 147-148

koruyabilmesi için her yönden batılı bir toplum haline gelmesi gerekmektedir.⁶³

Büyük bir devlet adamı, büyük bir lider eşsiz bir komutan olan Atatürk'ün önderliğinde Türk Milleti, yaşamakta olduğu topraklarda mizacına uygun bir şekilde yaşamak için giriştiği Kurtuluş Savaşı'ndan zaferle çıkmıştır.

Mustafa Kemal'in düşünde ve aksiyonlarından oluşan Kemalizm, doğmatik bir ideoloji olmayıp, pragmatik, ampirik, akıl ve bilimle gelişen Türk Milletine bir yaşam tarzı olarak sunulan, Batının Demokratik ideolojileri içerisinde yer alır. Kemalizm'in iki temeli mevcuttur. Birincisi Türk Ulusunun yapabileceklerine olan inanç ve ikincisi de inkılapçı metod dışında Türkler için milli, bağımsız ve medeni bir hayattan başka bir seçeneğin bulunmamasıdır. Bu itibarla da Kemalizm sınıfsal değil, ulusal bir ideolojidir.⁶⁴

Cumhuriyetin kurulma aşamasında meydana gelen devrimsel gelişmeler, eylem aşamasına geçtiğinden klişe olarak kalmamışlardır. Bu dönemde yapılan devrimlerle Osmanlı İmparatorluğu'ndan itibaren devleti kurtarmak için girişilen çabaların altında yatan gelenekçilik tutumu ortadan kaldırılmış, yerine zamana uygun kurallar, yeni yapılanmalar gerçekleştirilmiş ve yeni kuşakların çağa uygun bir şekilde zamanının koşullarına uygun bir şekilde yetişmesi için gereken her şey yapılmıştır. Bu nedenle cumhuriyet dönemi devrimlerinin tamamı, bir yeni yöneliş devrimidir. Devrimleri gerektiren sorunların tamamı eskiden beri mevcut olan sorunlar olmakla birlikte bu dönemiN farkı, zamanında gerekli her şeyin eylemsel

⁶³ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**,.66

⁶⁴ İsmet Giritli, **Kemalizm İdeolojisi**, 65, 67

olarak yapılmasıdır. Bu dönemde yaşananlar, devrimsellik özelliğini veren bir unsurdur.⁶⁵

Yapılanlara devrimsellik niteliğini veren başka bir husus da, Kurtuluş Savaşı boyunca savaşa katılanların tamamına yakınının, gelinmekte olan aşamaları, girilmiş olan yolun niteliğini fark etmemelerinden dolayı yapılanların zorla gerçekleştiğini düşünmeleri nedeniyle yapılanlara katılmamalarından kaynaklanmaktaydı. Zira, bu kimseler savaşın sonunda, padişah ve halifenin kurtarılacağı ve din devleti rejimine dönüleceği kanaatindeydiler. Yapılan değişikliklere, devrimsel nitelik veren en önemli faktörlerden biri de kuşkusuz ki Atatürk'ün kişiliğinde yatmaktaydı. Çünkü onu bir insan mühendisi, bir zamanlama mimarı olarak da tanımlamak gerekir. Tarihsel olayların zorladığı sonuçların hangilerinin Türk Milletini daha ilerilere götürebileceğini iyi tahlil ederek, milletini o yolda arkasından sürükleyebilmiş olmasıdır. Değişmelere devrimsel nitelik veren başka bir unsur da, yeni bir siyasal rejim, yeni bir devlet, yeni bir toplum yaratma amacından kaynaklanmaktaydı.⁶⁶

Atatürk, Osmanlı İmparatorluğu'nun temel unsuru olan ancak henüz millet bilincine ulaşmamış Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine çıkarılması ve monarşik, teokratik bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine Cumhuriyet rejimini getiren bir devrimcidir.⁶⁷

Atatürk'ün dehası Türk milletine mutlak bir şekilde inanmasından, Türk milletinin ruhunu, özlemlerini ve kabiliyetlerini fark etmesinde gösterdiği başarıda görebiliriz. Atatürk Türk Milletini bulunduğu bu durumdan ancak

⁶⁵ Niyazi Berkes, **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, 512

⁶⁶ a.g.k., 514

⁶⁷ Erzan Erzurumluoğlu, **Atatürk'ü Hukuk Devrimine Götüren Nedenler**, 239

yine Türk Milletinin kurtarabileceğini düşünüyordu. Bütün bunlar da, Atatürk'ü Anadolu hareketinin lideri haline getirmişti.⁶⁸

Türk Devriminin iki önemli davası vardır. Birincisi kat edilen yoldan hiçbir sebep ve suretle geri dönülmemeli, bu süreç içerisinde kazanılanlar kayıp ve feda edilmemelidir. Bu yapılırken çift cepheli bir dikkat sarf edilerek içeriden ve dışarıdan gelebilecek taarruzlara karşı dikkatli olunması gerekmektedir. Türk Devrimi için en büyük tehlikelerden biri de her şeyin kazanılmış ve güvende olduğunun zannedilmesidir. İkinci dava, Türk devriminin yapıcı müspet yönünü oluşturmaktadır. Türk milletini yüksek bir düzeye ulaştırmak için daima ilerlemek, yeni ihtiyaçlara karşı yeni engellerin aşılması gerekmektedir. Yani devrim Türk Milletini kat edilmesi gereken uzun ve çetin bir yola sokmuştur.⁶⁹

Türk Devrimi ile hedeflenen çağdaşlaşma, batı medeniyeti benimsenerek gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Ancak batı medeniyetinin benimsenmesi ile Türk Milleti geçmişi ile bağlarını koparmış değildir. Batı medeniyetinin temelini akıl ve bilim oluşturur. Esasen batı medeniyetinin benimsenmesi ile de büyük bir senteze ulaşabilmenin yolu açılmış ve evrensel bir medeniyete yönelinmiştir.⁷⁰

Ziya Gökalp'e göre de, medeniyet değiştirme, bir milletin elbise değiştirmesi gibidir. Bireylerin elbise değiştirmesi nasıl mümkün ise milletlerin de elbiselerini değiştirmelerinin mümkün olduğu görüşündedir.⁷¹

⁶⁸ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, 84

⁶⁹ İsmet İnönü, **Türk İnkılabı**, 22

⁷⁰ Turhan Feyzioğlu, **Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol**, 55

⁷¹ Ziya Gökalp, **İnkılapçılık ve Muhafazakarlık**, 39

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntıları üzerine devletin çekirdeğini oluşturan Türkler tarafından kurulmuştur. Hasta adam olarak nitelenen Osmanlı İmparatorluğu'ndan genç dinamik bir millet çıkararak yeni bir devlet kurması bir mucize olarak nitelenebilecekse de, esasen Osmanlı tarafından dışarıya çıkması engellenmiş Ergenekon hayatı yaşayan şimdi ise bozkurtunu bularak, onun liderliğinde bir millet olarak tarih sahnesine çıktığını söylemek daha doğru olacaktır.⁷²

Sonuç olarak; devrim halk hareketi olup, toplum içinde öncelikle bir hazırlık aşaması vardır. Atatürk devrimleri arasında yer alan hukuk devrimi açısından bu hazırlık evresinin oldukça uzun sürdüğü söylenebilir. Zira, süreç Tanzimat'ın ilanı ile başlamıştır. Devrimin ikinci unsuru ise, mevcut düzeni yıkması, üçüncü unsuru ise yıkılan düzenin yerine yenisini kurmasıdır.

3.2. TÜRK DEVRİMİNİN KENDİNE ÖZGÜ ÖZELLİKLERİ

Türk devrimini diğer evrensel devrimlerden ayıran en büyük özelliklerinden biri diğer devrimlerin ve tarihsel olayların birbirini takip etmesi, birinin bitmesi bir diğerinin başlangıcını teşkil edecek ve birbirini tamamlayacak şekilde gerçekleşmesine rağmen Türk Devrimini gerçekleştiren kadro ve toplum diğer evrensel devrimleri yaşamamıştır.⁷³ Bu da esasen Türk Devriminin gerçekleştirilmesinin ne kadar zor olduğu gösteren göstergelerden biridir. Batı toplumlarında uzun bir zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilen devrimler Türk toplumunda çok kısa bir süreç içerisinde gerçekleştirilmiştir.

⁷² Ziya Gökalp, **İnkılapçılık ve Muhafazakarlık**, 42

⁷³ Suat İlhan, **Türk Devrimi Ve Türk Dünyası**, 19

Tarihsel bir süreç içerisinde gerçekleşmemesi ve kısa bir süre içerisinde yapılmış olması nedeniyle kamuoyu hazır değildir. Devrimlerin topluma benimsetilmesi devrimin lideri olan Atatürk'ün çok iyi zamanlama ve aşama aşama topluma kabul ettirilerek ve benimsetilerek gerçekleşmiştir.⁷⁴

Türk Devriminin ilk aşamasını oluşturan Kurtuluş Savaşının batılı toplumlara karşı yapılmasına karşılık hedeflenenin batılı devletlerin medeniyet seviyesine ulaşma ve çağdaş bir toplum yaratma olması, batılılara rağmen çağdaş batı değerlerine sahip olma arzusu Türk Devrimini diğer evrensel devrimlerden ayıran özelliklerinden biridir.⁷⁵

Türk Devriminin Türk Milletinin hayatına getirmiş olduğu en büyük yeniliklerden biri laiklik ilkesinin benimsenmesidir. Laiklik ilkesi ile devlet ve hukuk laik hale getirilmiştir. Ancak Türk devriminin laiklik prensibini benimsemiş olması dinsizlik olmadığından toplum hayatında yer alan dini ananeler red edilmemiştir. Sadece toplumun gelişmesini engelleyecek nitelikte bulunanlar tasfiye edilmiştir.⁷⁶

Türk devriminin tabanı halk değildir. Devrimin lideri tarafından programlanmış ve liderin düşündüğü şekil ve sırada gerçekleştirilmiş bir harekettir. Lider ve kadrosu tarafından gerçekleştirilen bir devrim olmasına rağmen devrimin başarısı zamanlamanın çok iyi yapılmasına ve halk için yapılan devrimlerin halka anlatılarak, benimsetilerek halkla birlikte hareket ederek uygulanmaya çalışılmasında yatar. Devrimlerin başarıya ulaşmasında düşünceleri siyasi eyleme dönüştürecek teşkilatın kurulması da

⁷⁴ Suat İlhan, **Türk Devrimi Ve Türk Dünyası**, 102

⁷⁵ a.g.m., 103

⁷⁶ Peyami Safa, **Türk İnkılabına Bakışlar**,.64

büyük önem taşır. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, siyasi partinin kurulması gibi.⁷⁷

Türk Devrimi öncesi, düşünce hayatında devrimin ilke ve esaslarını belirleyecek düşünce akımları bulunmadığından devrimsel atılımlar ve düşünce aynı anda gelişmiş ve hayata geçmiştir.⁷⁸

Türk Devrimi başarıya ulaşan ilk anti emperyalist mücadeledir. Bu mücadelenin ilk aşaması Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması ülkeden batılı devletlerin çıkarılarak onların emperyalist emellerine son verilmesi ile gerçekleştirilmiş olup, ikinci aşamada ise siyasi, sosyal ve ekonomik alanda çağdaşlaşmak ve kalkınmak ile gerçekleştirilmiştir.⁷⁹

Türk Devrimi ideolojik ve siyasal niteliklere sahip olup, sınıfsal ve ekonomik özellikler taşıyan bir devrim değildir. Merkezi otoritenin, Osmanlı bürokrasisinin üyesi olan Mustafa Kemal'in liderliğinde ve yine aynı bürokrasinin mensubu kişilerden oluşan bir kadro tarafından gerçekleştirilen bir devrimdir. Başka bir ifade ile, Mustafa Kemal tarafından gerçekleştirilen devrim, toplumda meydana gelen değişmeler sonucunda ortaya çıkan bir sınıfın güçlenmesi iktidara ortak olma talebinden kaynaklanmamıştır.⁸⁰

Dünyadaki bütün liderler gibi Mustafa Kemal Atatürk'ün en önemli özelliklerinden biri birleştirici özelliğidir. Farklı dinlere mensup, farklı mesleklerden, farklı sınıflardan ve hatta birbirine taban tabana zıt fikirlere sahip kişi ve grupları bir amaç etrafından birleştirebilmiştir. Bu amaç ilk önce

⁷⁷ Suat İlhan, **Türk Devrimi Ve Türk Dünyası**, 110

⁷⁸ a.g.k., 111

⁷⁹ a.g.k., 116

⁸⁰ Emre Kongar, **Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk**, 295

Avrupalı devletlerin ülkeyi işgali karşısında Kurtuluş Savaşının verilmesi ve bunun akabinde de Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıdır.⁸¹

3.3. TÜRK DEVRİMİNİN DEVRİM İLKELERİ

Türk Devrimi Türk ulusunun, mevcut evrensel değerlerini kazanmasını, çağdaş uygarlık yolunda yeni değerler yaratarak yükselmesini gösteren tüm unsurları içermektedir.

3.3.1. Cumhuriyetçilik

Cumhuriyetçilik Milli Mücadele döneminde monarşi rejimine duyulan tepkinin yansıması bir başka ifade ile hanedanın demokratik cumhuriyet rejimine ve Türk Milletinin saltanatına geçiştir. Türk insanının ve Türk coğrafyasının önceliklerini kapsar.

3.3.2. Devletçilik

Atatürk devrimlerinden devletçilik de diğer devrim ilkeleri gibi Türkiye koşullarına ve gerçeklerine uygun olarak Türk toplumunun refah seviyesini yükseltmek ve çağdaşlaşmasını sağlamayı amaçlayan ilkelere dendir. Bu kapsamda o günün ekonomik şartları içerisinde Osmanlı İmparatorluğunun yarı sömürge durumuna gelmesi nedeniyle ekonomik bağımsızlığa büyük önem verilmiş milli kalkınmada ve sanayileşmede öncü ve yardımcı olması

⁸¹ Emre Kongar, **Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk**, 294

esasđ diğer bir ifade ile devletçilik benimsenmiştir. ⁸² Ancak devletçilik, katı bir devletçilik değil, günümüzün çağdaş sosyal devlet anlayışının açık bir ifadesidir.

3.3.3. Milliyetçilik

Türk Devrimi içerisinde milliyetçilik, Milli Mücadele'nin temelini oluşturan fertler arasında kuvvetli bir bağ oluşturarak başarıya ve zafere ulaşılmasını sağlayan, emperyalist emeller beslemediği ve milli sınırlar içerisinde vatani tarif ettiği için barışçıl, Cumhuriyetimizde milliyetçiliğin uygulanması sonucu modern bir devlet ve hükümet şekli oluşturulmuştur. Halkımızı ortak kültürel amaçlar etrafında toplayarak milli dayanışma ruhu ve Türklere milli gurur duygusu aşılannıştır. Milli bağımsızlık her yönü ile gelişmiş, tarihte dilde, yazıda millileşme duygusunun gelişmesine faydalı olmuş ve Türk Milletinin gelecekteki politika esaslarını belirlemede üstün bir politika prensibidir. ⁸³ Irk üstünlüğünü savunmaz. Sömürgecilik peşinde koşmaz, Türk Milletini yüceltmeyi amaçlar. Diğer milletlere saygılı olmaya özen gösterir. Bencil bir milliyetçilik değil, insan sevgisi ile dolu bir milliyetçiliktir.

3.3.4. Halkçılık

Halkçılık, Milli Mücadele yıllarından itibaren milli egemenlik, milliyetçilik ve tam bağımsızlık kavramları ile birlikte en çok kullanılan kavramlardan biri olmuştur. Halkçılık, üç temel unsur ile açıklanabilir. Birincisi; halk yönetimi yeni siyasal demokrasidir, ikinci unsur, kanun önünde

⁸² H. Nail Kubalı, **Türk Devrim Tarihi Dersleri**, 115

⁸³ Hamza Eroğlu, **Atatürk ve Milliyetçilik**, 384-385

eşitlik, üçüncü unsur da sınıfsal mücadelenin red edilerek toplumun birlik ve beraberlik içinde gelişmesini ilerlemesini sağlamasıdır.⁸⁴ Bunlar doğrultusunda “Halkın halk tarafından halk için idaresi” ile gerçek demokrasinin gerçekleşmesi amacı güdüdür. Bilinçlenmiş halk, millet olarak ortaya çıkar. Ayrıcalıklı bir sınıf bilinci yoktur. Milliyetçilik ile bir arada değerlendirilebilir. Gerçek anlamda milliyetçilik halkçılığa dayanır.

3.3.5. Laiklik

Laiklik, asırlarca süren şiddetli mücadelelerin sonucunda ortaya çıkmış bir kurumdur.

Laiklik, Atatürk Devrimlerinin harcı ve kilit taşıdır.

Laiklik akılcılıktır (rasyonalizmdir). Teokratik devlet anlayışında devletin temelini din oluşturduğu halde, laik devlette devletin temelini akıl ve bilime dayalı yönetim oluşturur. Aklın esas alınarak, hurafe ve safsatalardan uzak durularak bilime dayalı yönetimlerin oluşturulması halinde laiklikten bahsetmek mümkün olur.⁸⁵

Laiklik, genel anlamda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılması, dini inançların devlet idaresinde ve siyasette etkisinin bulunmaması şeklinde ifade edilmekle beraber bu tanım yanlış değil ancak eksiktir.

⁸⁴ Ergun Özbudun, **Atatürk ve Halkçılık İlkesi**, 433-434

⁸⁵ Niyazi Öktem, **Dinler ve Laiklik**, 34

Günümüzde insanlar veya kurumlar konuya kendi bakış açılarına göre değişik tanımlar ve yorumlar getirmektedirler. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş ve varoluş ilkelerinden hareketle “laik devlet yönetiminin din kurallarına göre değil, toplum ihtiyaçlarına, akla, bilime ve yaşamın gerçeklerine göre yürütülmektedir.” Şeklinde tanımlandığı ve daha önemlisi uygulandığı takdirde sorunlar ve çatışmaların ortadan kalkacağı değerlendirilmektedir.

“Dinsel-geleneksel bir otoriteye karşı ulus egemenliğine dayalı bir devlet kurulduğu için laiklik tüm altı okun eksenini oluşturuyordu. Bu bakımdan son derece önemli bir ilkeydi. Cumhuriyetçilik ile birlikte yeni devletin siyasal biçimini, halkçılık ile birlikte toplumsal özelliklerini, milliyetçilik ile çağdaş ve ileri milliyetçilik olarak yeni bütünleştirici ideolojinin önemli bir parçasını ve devletçilik ile birlikte ekonomik yapıyı belirliyordu. Devrimcilik ise, laikliğin güncel olarak özüyü bir başka ifade ile, o sırada laiklik en büyük devrimdi.”⁸⁶

Atatürk akılcılığın dine yansımalarının sonucunu laiklikte görmüş, devrimlerin temel ilkesi olarak laikliği öne çıkarmış ve anayasada da düzenleme olarak yer almasını sağlamıştır.

3.3.6. İnkılapçılık

Çağdaş uygarlık seviyesine gelebilmek ve millet olarak uygarlık dünyasındaki yerimizi alabilmemiz zihniyet ve kurumlar olarak o uygarlığın gereklerini yerine getirmek ile mümkündür. Bu nedenle de Atatürk'ün

⁸⁶ Emre Kongar, **Devrim Tarihi ve Toplumbilim Açısından Atatürk**, 306

inkılapçılık anlayışı, eskiyi terk etmek, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmek için iyiyi, yeniyi, bilim ve teknik ışığında sürekli gelişmeyi sağlamaktır.

Atatürk'ün inkılapçılığı, kabul edilen yeniliklerin ve yapılan devrimlerin muhafazasından ibaret değildir. Yapılanların kalıplaşmasını, kemikleşmesini işlevini yitirmesini önlemeyi içerir. Diğer bir deyişle ulu önderin inkılapçılık anlayışı sürekli değişimi, gelişimi ve toplumun ve çağın ihtiyaçlarına ayak uyduran dinamik bir inkılapçılıktır.⁸⁷

3.4. YENİ BİR DÜZENİN KURULMASI

Türkler, en eski çağlardan beri tarih sahnesinde var olan milletlerden biridir. Her zaman için devlet kurmayı başarmış, hiçbir zaman başka devletlerin boyunduruğu altında yaşamamış, devlet kültür ve geleneğine sahip bir millettir. Söğüt kasabasında Anadolu Beyliği olarak kurulan ve imparatorluk haline gelmiş, Türklerin kurmuş olduğu en büyük devletlerden biridir. XVII. Yüzyıldan itibaren Avrupa, yaşanan Rönesans ve Reform hareketleri bu büyük devleti etkilemiş zaman içerisinde duraklama dönemi yaşanmış, duraklamanın önlenememesi sonucunda da devlet çöküş sürecine girmiştir. XX. Yüzyıla damgasını vuran ulusal bağımsızlığa kavuşma fikri, başka devletlerin sömürgesi durumunda bulunan milletlerinden farklı, ancak aynı sonuca ulaşacak şekilde Türk Milletinin yıkılmakta olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine yeni bir devlet kurması şeklinde tezahür etmiştir.

⁸⁷ Ergun Aybars, **Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi**, 156

23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılması ile yeni bir devlet kurulmuştur. Yeni kurulan devlet Osmanlı İmparatorluğu'nun devlet unsurları, fonksiyonları, yapısı, amacı bakımından tamamen farklı özellikler göstermektedir. Yeni kurulan devlet modern laik bir devlettir.⁸⁸

Yeni kurulan devletin amacı çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmak olmuştur. Ancak her toplumun çağdaşlaşmak için benimsemesi gereken model, takip etmesi gereken yol farklı farklıdır. Doğru yolu, milletine gösterecek olan da yine o toplumun içinden çıkan lideri olacaktır. Türk milletinin tarih boyunca devlet kurma hususundaki yeteneği, en zor zamanında liderini çıkarma becerisinde yatar. Lideri de kendi milletinin özelliklerini ve yapabileceklerini en iyi bilen kişi olarak Kurtuluş Savaşı'nda olduğu gibi milletini tek vücut halinde arkasından sürüklemesini ve yapabileceğinin en iyisini yapmasını bilmiştir.

Anadolu hareketini, İstanbul'dan ayıran Anadolu hareketinin kararlılığına karşın, İstanbul'un kararsızlığıdır.⁸⁹ Atatürk'ün dediği gibi "Milli mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milli mücadelede gerçek saik, şahsi hırs değil, milli izzeti nefstir"⁹⁰

Tanzimat Fermanı'ndan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun kötü gidişinin önlenmesi için yapılan girişimlerin sonuç vermemesi ve Mondros Ateşkes Andlaşması'nın imzalanması ile esasen Osmanlı İmparatorluğu siyasal olarak sona ermiş ve yeni bir devletin kurulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

⁸⁸ Hamza Eroğlu, **Türk Devriminin Milli Değeri**, 10

⁸⁹ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**,.84

⁹⁰ a.g.k., 78

Devletler Hukukuna göre; ateşkes andlaşmaları sürekli ve barış düzenini kurmayı amaçlayan andlaşmalar değildir. Mondros Ateşkes Andlaşması ise devletin asli özelliklerini elinden almış, toprakları üzerinde yeni devletlerin kurulmasını, itilaf devletlerinin diledikleri takdirde istedikleri şekilde Osmanlı yurdunu baştan sona kadar işgal etmelerini mümkün kılan bir andlaşma olmuştur.⁹¹ Bunun sonucu olarak da, İtilaf Devletlerinin İstanbul'a gelişi, Türk Milletinin kurtuluşunun artık İstanbul hükümeti ile olamayacağını ortaya çıkarmıştır.

Cumhuriyete doğru adım adım gidilmekte olduğunu daha 17 Eylül 1919'da İstanbul'da görev yapmakta bulunan İngiliz amirali Robeck, Lord Curzon'a gönderdiği telgrafta Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Anadolu'da sürekli olarak bağımsız bir cumhuriyet kurmak için çalışıldığını, ileride İstanbul Hükümeti ile Barış Andlaşması imzalanması halinde dahi Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşlarının yapılan anlaşmaları kabul etmeyeceklerinden, hüküm ifade etmeyeceğini bildirmişti.⁹²

İstanbul'a İtilaf devlerinin gelişinden sonra Müdafaayı Hukuk Cemiyetlerinin bölgesel çabalarının birleştirilerek yurdun düşman işgalinden kurtarılması için Mustafa Kemal, Anadolu'ya geçmiştir. Amasya Tamimi, Erzurum ve Sivas Kongrelerinin yapılması ile milli misak sınırları belirlenmiş, son Osmanlı Meclisi Mebusanı tarafından milli misak kabul ve ilan edilerek kendi sonunu hazırlamıştır. Osmanlı Meclisi Mebusanın aldığı son karar Milli Misak sınırlarının belirlenmesi olmuştur.⁹³

⁹¹ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, .91

⁹² Turhan Feyzioğlu, **Atatürkçülük ve Millet Egemenliği**, .188

⁹³ Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, **İlk Meclis Milli Mücadelede Anadolu**, .9

Milli Misak'ın kabulü, Türk milletinde kayıtsız şartsız bağımsızlık ve millet olarak asgari hakları talep etmekte olduğunun bir göstergesidir.⁹⁴

Mustafa Kemal'in 19 Mart 1920 tarihli genelgesi ile tüm yurttan seçimler yapılmış 23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açılmıştır. Büyük Millet Meclisi'nin açılması ile artık Türk ulusu için yeni bir dönem açılmıştır. Hatta yeni devletin kurulduğunu ve idare şeklinin Cumhuriyet olduğunu söylemek mümkündür. Zira, Büyük Millet Meclisi hiç kimsenin onayına gerek duymadan kanunlar yapıp andlaşmalar imzalayıp yürürlüğe koymaya başlamıştır.⁹⁵ Bu; bağımsızlık, hakimiyet ve devlet iradesi demektir.

Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanması neticesinde imzalanan Mudanya Ateşkes Andlaşması, Türk Milletinin bağımsızlığını ve yeni Türk Devletini, siyasi ve hukuki olarak dünya devletleri tarafından kabul edildiğini gösteren önemli tarihi bir vesikadır. Lozan Andlaşması'nın imzalanması ile Türk Devrim'inin ilk aşaması olan Kurtuluş Savaşı da sona ermiş ve siyasi alanda da bu başarı tevsik edilmiştir. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilanı ile artık yeni kurulan devletin rejimi de resmen belirlenmiştir.

Hiçbir zaman kafasındakini açıklamayan ve koşullar oluştuğunda Türk Milleti için yapmayı planladıklarını uygulamaya koyan Mustafa Kemal, yaşamakta olan hükümet krizi sonucunda bu sıkıntının aşılabilmesi için devletin yönetim biçiminin ne olması gerektiğinin açıklığa kavuşması için anayasada değişiklik yapılmasının gereğini ortaya koydu. Anayasada yapılacak değişiklikler ile devletin biçimini belirleyen maddelere açıklık getirilmiş olacaktı. Bu değişiklikler: Anayasanın 1. maddesinin sonuna "Türkiye Devleti hükümet biçimi Cumhuriyettir." Anayasanın 3. maddesi

⁹⁴ Hamza Eroğlu, **Türk İnkılap Tarihi**, 139

⁹⁵ a.g.k., 143

“Türkiye Devleti T.B.M.M tarafından idare olunur. Meclis hükümetin çeşitli yönetim dallarını Bakanlar aracılığı ile yönetir.” 8. ve 9. maddeler “Türkiye Cumhurbaşkanı T.B.M.M. genel kurulunca ve kendi üyeleri arasından bir seçim dönemi için seçilir. Başkanlık görevi yeni Cumhurbaşkanının seçimine kadar sürer. Eski başkan yeniden seçilebilir. Türkiye Cumhurbaşkanı devletin başkanıdır. Bu kimliği ile gerekli gördükçe Meclise ve Bakanlar Kuruluna başkanlık eder. Cumhurbaşkanı, Başbakanı meclis üyeleri arasından seçer. Öbür bakanları da Başbakan yine Meclis üyeleri arasından seçer. Sonra hepsini Cumhurbaşkanı Meclisin onayına sunar. Meclis toplantıda değilse oylama işlemi meclisin toplantısına bırakılır” düzenlemelerini içeriyordu.⁹⁶

Türkiye Cumhuriyeti'nin 29 Ekim 1923'te ilanı ile, binlerce yıl küçük büyük bir çok devlet kurmasına rağmen yeni devlete Türk Milletinin adı verilmiştir. Bundan önce kurulan devletlere, devleti kuran ailenin adı verilirken bu kez devleti kuran milletin adı, devletin adı olarak kullanılmıştır. Devletin adının millet ile bütünleşmesi egemenliğin kaynağının millet haline geldiğinin bir göstergesidir.⁹⁷

Mustafa Kemal'in Milli Mücadelenin başladığı ilk günden itibaren güvendiği tek şey Türk Milletidir. Bir lideri başarıya götüren en önemli özelliklerden biri, lideri bulunduğu toplumu çok iyi tanımasıdır. Mustafa Kemal de Türk Milletinin içinde bulunan bitmez yaşama iktidarı ve iradi gücü fark etmesidir.⁹⁸

⁹⁶ Ayferi Göze, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Devrim Tarihi**, 125

⁹⁷ Ergun Aybars, **Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi**, 99

⁹⁸ İsmet Giritli, **Kemalizm, Milli Hakimiyet ve Cumhuriyet Demektir**, 111

3.5. YENİ DEVLETİN HEDEFİ: ÇAĞDAŞ TÜRK MİLLETİNİN OLUŞTURULMASI

Çağdaş görüş çerçevesinde millet; aynı kaderi ve yükümlülüğü paylaşan, birlikte devlet kurmuş bir topluluktur. Milleti birbirine bağlayan en önemli unsurlar ise ortak tarih ve kazanılmış zaferlerdir.⁹⁹

Millet ortak bağları olan bir topluluktur. Bu bağlar yüzyıllar içerisinde vatan sınırlarının çizilmesi, milli dilin oluşturulması, milli kültürün geliştirilmesi ile uzun süren bir evrim sürecinden sonra oluşur. Bu manada millet tarihi bir gerçekliktir. Dil, kültür, birlikte yaşama iradesi, ortak kader paylaşma düşüncesi ve belirli bir toprak üzerinde birlikte yaşama arzusunu içeren millet, tarihi oluşumların hazırladığı sosyal bir varlıktır. Uzun süren bir süreç sonucunda oluşan millet, toplumsal gelişmede son aşama olarak kabul edilir. Devamlı bir yaşam ve kader ortaklığını da gerektiren millet kavramı sosyal ve siyasal bir gerçekliktir. Millet aynı zamanda hukuki bir gerçektir. Milleti oluşturan bireylerin devlet ile ilişkileri ve vatandaşlık kavramı, milletin hukuk kuralları ile şekillenmesi ve düzen kurması, milletin hukuki gerçekliğini gösterir.¹⁰⁰

Osmanlı İmparatorluğu'nda hiçbir zaman için modern anlamda millet kavramı oluşmamıştır. Osmanlı, çeşitli etnik ve dini grupların karışımı olan bir topluluk olmuştur. Geniş İmparatorluk topraklarının kaybedilmeye başlanmasının da etkisi ile Anadolu; Balkanlar'dan, Kırım'dan ve Kafkaslardan göç almaya başlamıştır. Göç edenlerin büyük bir çoğunluğu Müslüman olup, öncelikle kendilerini Müslüman olarak tanımlamaktaydılar.

⁹⁹ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**,.73

¹⁰⁰ Hamza Eroğlu, **Atatürk'e Göre Millet ve Milliyetçilik**, 136-137

Anadolu'da yaşanan bu nüfus hareketlenmesi Türk Milletinin oluşumunda ve şekillenmesinde büyük rol oynadı.¹⁰¹

Millet, tarihi ve sosyolojik olarak belirli bir yere ulaşmış, bünyesinde belirli nitelik ve şartları barındıran bir topluluktur.

Çağdaşlaşma, çağdaş insanın ve o insanın yaşayabileceği ortamın yaratılması ile mümkün olabilir. Çağdaş insan ise özgür düşünen, doğmalara bağlı kalmayan bugünün doğrusunun yarının yanlışı olabileceğini, aynı şekilde yarının doğrusunun bugünün yanlışı olabileceğini bilen, bugünün yanlışlarının ilerideki doğrulara açılan kapılar olduğunu bilen, hoşgörülü insandır. Bu insan da özgür bir ortamda yetişebilir. Atatürk de bu özgür insanın yaratılabilmesi için özgür olmayan yollardan bir an önce uzaklaşmak istemiştir.¹⁰²

Sadri Maksudi Aksal, millet duygusunu; "bir millete mensup fertlerin tarihlerinde bulunan parlak başarılarla birlikte felaket ve ıstıraplara karşı ortak bir ruhi bağlılık ve aynı zamanda gelecekleri ile ilgili amaçları ve düşüncelerinin aynı olmasıdır" şeklinde ifade etmiştir.¹⁰³

Çağdaşlaşma sadece en son teknolojiye sahip olmak, sanayileşmek, endüstri toplumu yaratmak, toplumun ve bireylerin bütün bu dünya nimetlerinden faydalanmasını sağlamak, ya da örnek alınan batılı devletin bütün siyasal kurumları ve kuralları ile diğer bir ifade ile devlet örgütünü tüm

¹⁰¹ Kemal H. Karpat, **İslamın Siyasallaşması**, 629, 633

¹⁰² Sami Selçuk, **Atatürk Devrimi ve Devrim Açısından Hukuk Devrimi**, .522

¹⁰³ İsmet Giritli, **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**,77

birimleri ile almak değildir. Çünkü dünyada tek tip çağdaşlaşma modeli yoktur.¹⁰⁴

Atatürk, devrimlerin amacını; “Yapmakta olduğumuz inkılapların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamıyla asri ve bütün anılan ve şekilleriyle medeni bir toplum haline ulaştırmaktır. İnkılabımızın ana ilkesi budur.” şeklinde tanımlamıştır.¹⁰⁵ Onuncu yıl nutkunda ise “Milli kültürümüzü muasır medeniyet seviyesinin üzerine çıkaracağız” demek sureti ile Türk milletinin, Türkiye Cumhuriyetinin hedefini belirlemiştir.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında itibaren çağdaşlaşmayı hedeflemeyen toplumların yaşama olanağı bulunmamaktadır. Günümüzde, çağdaşlaşmayı hedeflemeyen ülke kalmamıştır. Çağdaşlaşmak ise ancak bağımsız bir toplum için gerçekleştirilebilen bir hedeftir. Bir toplum için çağdaşlaşabilmenin ön koşulu, bağımsızlık olmakla birlikte tek başına yeterli değildir. Tam bağımsızlık için siyasi, ekonomik, toplumsal yapı, din, yönetim, yasalar, gelenek ve göreneklerden gelişmeye engel olucu nitelikteki bağların kesilmesi de gerekir. Bütün bu değişimi gerçekleştirmeyi amaç edinen bir toplumun çağdaş yasalara ihtiyacı vardır. Zira her değişim, her devrim beraberinde yeni ve çağdaş yasalarını getirmek durumundadır.¹⁰⁶

Türk Milleti cumhuriyetin ilanı ile birlikte büyük önderinin önderliğinde T.B.M.M aracılığı ile kanunlar yapmış, eski müesseselerin yerine yenilerini ihdas etmiştir. Devlet hayatımızda, ekonomik, sosyal ve fikri hayatımızda meydana gelen gelişmeler Türk Devriminin esaslı unsurlarındandır. Türk Devrimi, her yönüyle bir bütünlük arz eder ve Türk Milletinin tamamı için

¹⁰⁴ Suna Kili, **Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli**, 10-11

¹⁰⁵ Hikmet Akın, **50. Yıl Konferansları**, .21

¹⁰⁶ Suna Kili, **Mahmut Esat Bozkurt, Hukuk Devrimi ve Çağdaşlaşma**, 276, 280, 281

öngörölmüştür. Atatürk, bu devrimin önderi ve uygulayıcısıdır.¹⁰⁷ Devrimlerin hiçbir parçası diğ erinden ayrılamaz, biri diğ erinden önemsiz olmadığı gibi birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak da mümkün değildir. Zira, çağdaşlaşma, çağdaş bir toplumun oluşturulması ile mümkündür. Çağdaş toplum, akıl ve bilimi esas almış, buna göre eğ itilmesi ve ayrıca çağın şartları, bireyin ve toplumun zaman içerisinde geliş en ihtiyaçlarına cevap verecek ve hatta onu ileriye taşıyacak kurum ve kurallarla yönetilen laik bir devlet yapısı ile mümkün olabilirdi. Devletin laik hale gelmesi ise hukukun laik hale gelmesi ile mümkün olabilirdi.

Osmanlı İmparatorluğu'nda ş er'i hukuk uygulanmaktaydı. Ş er'i hukukun kaynağı Kur'an, hadis ve sünnet idi. İhtilaf halinde bunlarda açık bir düzenleme bulunmadığı takdirde yüzyıllar önce halkın ileri gelenleri veya yöneticilerinin üzerinde mutabakata vardığı kurallar ile sorunlara çözüm aranmaya çalışılmaktaydı. İmparatorluğun kötü gidiş ine son verilememesinin ve çökmesinin temel nedenlerinden biri de toplumun ihtiyaçlarına cevap veremeyen hukuk sisteminin değı ş tirilmesi ile hukukun laik hale gelmesi ile mümkün olabilirdi.

Batı toplumları XX. yüzyıla kadar olan süreçte kaydettikleri geliş meleri sadece olumlu aşamalardan geçerek kaydetmemişler, hemen her olumlu gelişmeye karşılık olumsuz olaylar da yaşamışlardır. Olumlu gelişmelerin yaş andığı olaylar esasen insanlığa ızdırap veren olaylar olmuştur. Hatta bunlar on yıllar süren savaşlar, insan tabiatına aykırı uygulamalar, baskılar, öldürmeler, sömürgeler, işgaller, ayaklanmalar, sınıf mücadeleleri, işkenceler, din ve mezhep kavgaları sonucunda elde etmiştir.¹⁰⁸ Bütün bu geliş meleri batı toplumları asırlar içerisinde kendi kültürünü yaratacak zamanı ve fikir akımlarını ve düşünürlerini yaratarak aşama kaydetmiştir.

¹⁰⁷ A. Afetinan, **50. Yıl Konferansları**, .14

¹⁰⁸ Suat İlhan, **Evrimeş en Türk Devrimi**, 175

Türk Milleti için ise, bu süreç çok daha farklı olmuştur. Tanzimat'tan başlamak üzere bir takım girişimlerde bulunulmuşsa da Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra Türk Devrimi olarak nitelenen bir dizi devrim sonucunda Batı medeniyetinin model alınması ile gerçekleştirilmiştir.

Bir toplum için uygarlık değiştirmek, gerçekleştirilmesi en güç ve uzun zaman alacak bir iştir. Laik devlette, millete mal edilemedikçe uygarlık değişiminden söz etmek mümkün değildir. Türkiye Cumhuriyeti, yeni bir devlettir. Osmanlı İmparatorluğu yıkılmış ve onun yerine kurulmuştur. Devletin yapısı, adı değişmiştir ancak halk Osmanlı olarak yeni kurulan devlete intikal etmiştir. Türk Devriminin halktan gelen bir devrim olmaması, asker ve sivillerden oluşan aydın küçük bir grubun öncülüğünde yapılan, Türk Milleti ile gerçekleştirilen bir devrim olması nedeniyle toplumun laikleşmesi devletin idari yapısına etki eden din kurallarının çıkarılması ve laik kanunların yürürlüğe konulması ile başarılı sayılacak bir devrim değildir.¹⁰⁹

Türk milleti çağdaşlaşma modeli olarak batı medeniyetini benimsemesi taklitçilik olarak nitelemek mümkün değildir. Bunun sebebi, Türk Milletinin batılaşmayı bir lüks olarak görmemesi bir hayat tarzı ve zorunluluk olarak kabul etmesidir. Batılılaşmaya direnmenin geri hayat şartlarında yaşamayı kabul etmek olduğunu ayrıca, batı medeniyetinin Hıristiyanlığın eseri olmadığını insanlığın müşterek malı olduğu bilincine varmasıdır.¹¹⁰

¹⁰⁹ Sabahattin Selek, **Anadolu İhtilali**, 750, 751

¹¹⁰ Hamza Eroğlu, **Türk Devriminin Milli Değeri**, 21

Bu durumu Mustafa Kemal “Biz Batı uygarlığını taklitçilik yapalım diye almıyoruz. Orada iyi olarak gördüklerimiz kendi yapımıza uygun bulduğumuz için dünya uygarlık düzeyi içinde benimsiyoruz” diyerek açıklamıştır.¹¹¹

3.5.1. Egemenliğin Türk Milletine Geçmesi

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuken ve fiilen sona erdiğini söylemek mümkündür. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun elinde kalan topraklarda yaşamakta olan ve devletin çekirdeğini oluşturan Türk Müslüman topluluk için İç Anadolu'da her an İtilaf Devletleri tarafından işgal edilebilecek küçük bir toprak parçası bırakılması sonucunda Anadolu halkının bu duruma razı olmaması durumunda devlet ve iktidar sorununa el koyması gerekecekti. Devletin yapısının ne şekilde olacağı, Balkan ve I. Dünya Savaşı esnasında yaşanan olaylar sonucunda feodal, ümmetçi ve çok uluslu bir imparatorluk yerine millet ve ulusal devlet esasına dayanan bir devletin kurulması gereğini ortaya çıkarmıştır. İktidar sorunu da devlet sorunu gibi olayların akışı içerisinde kendini belli etmiştir. Anadolu halkı yerel direniş dernekleri ve kongrelerle örgütlenmeye başlamıştır. Yerel kongre iktidarları, ulusal kongre iktidarına ve ulusal kongre iktidarı da Türkiye Büyük Millet Meclisi iktidarına geçişi oluşturmuştur. Böylelikle koşullar devlet ve iktidar meselesini pragmatik olarak çözümlenmiştir.¹¹²

Osmanlı Meclisi Mebusanı'nın kapatılmasına neden olan son kararı Milli Misak'ın kabul edilmesi idi. Milli Misak'ın kabulü, Fransız İhtilalinden bu yana Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altında yaşayan milletler nasıl

¹¹¹ Arı İnan (Derleyen) **Düşünceleriyle Atatürk**, 286

¹¹² Necmi Yüzbaşıoğlu, **Cumhuriyet'in 75. Yılı'nın Devletin Ana Kuruluşu Yönünden Değerlendirilmesi**, 249, 250

bağımsız birer devlet kurmak için ayaklanmış ve İmparatorluk parçalanmaya başlamış ise, Osmanlı İmparatorluğu'nu kuran Türkler de artık ulus devleti kurmak gayesi ile harekete geçtiğinin ve yaşam alanı olarak da Anadolu'nun seçildiğinin göstergesi olarak ifade etmek mümkündür.

23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisinin açılması ile fiilen egemenlik Türk Milleti tarafından seçilen temsilciler aracılığı ile Büyük Millet Meclisi tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan itibaren Osmanlılar tarafından babadan oğula geçerek egemenlik kullanılmaktaydı. Niteliği gereği, ulus egemenliğinin padişah veya halife ile paylaşılması mümkün değildir. Ulus egemenliği aynı zamanda beraberinde cumhuriyeti ve demokrasiyi getirmek durumunda idi.

Atatürk, millet egemenliğinin, yalnızca bilimin gereği veya kendisinin ve yakın çalışma arkadaşlarının kabul etmesi nedeniyle yeni kurulmakta olan devletin temel taşlarından biri olmadığını, halkın da kabul ettiği bir durum olduğunu ifade eder. Türk halkı egemenliğin kendisinde olduğu gerçeğini zorla kabul etmiş olmayıp, zamanın gereklerine, halkın inancına ve iradesine dayanan doğal bir yasadır. Bu nedendir ki, egemenlik ancak milletin elinden zorla alınabilirdi.¹¹³

Kurtuluş Savaşının kazanılması, yeni devletin kurulması ve daha sonra yapılan devrimlerin başarıya ulaşmasında en büyük etken, Türk Milletinin önderi olan Atatürk'ün kafasında yapmış olduğu planları son ana kadar dışa vurmayarak, koşulların oluşmasını ve koşulların oluşması aşamasında uygulanacaklarla ilgili hazırlıkları yaparak en doğru zamanda harekete geçmesidir.

¹¹³ Muammer Aksoy, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, .32

Egemenlik, fiili olarak Büyük Millet Meclisi eliyle Türk Milleti tarafından fiilen kullanılmakla birlikte, halen İstanbul'da yaşamakta olan padişah ve halife bulunmaktaydı. Büyük zaferin kazanılmasından sonra İtilaf Devletlerinin yapılacak barış konferansına İstanbul Hükümetini de davet etmesi artık padişahlığın kaldırılması gerekliliğini ortaya çıkaran olay olmuştur. İlk olarak halifelik ve padişahlık birbirinden ayrılmış ve Osmanlı hanedanlığı sona ermiştir.¹¹⁴

Egemenliğin kayıtsız ve şartsız olarak millete ait olduğunu ilan etmek, arkasından Osmanlı Hanedanının bütün egemenlik hakkının elinden alındığının çıkarılan kanun ile tevsik edilmesi, kişisel egemenliğin sona erdiğinin ve demokrasiye doğru adım adım gidilmekte olduğunun göstergesi ve Cumhuriyetin ilanı da bu yolda atılmış büyük adımlardan biriydi¹¹⁵

3.5.2. Laik Devlet

Laik kelimesi dilimize Fransızca'dan geçmiştir, ancak kelime Latince "laicus"dan, bu kelimedede Yunanca "laikos"dan gelmektedir. Eski Yunanca'da "laos" halk, "laikos" din adamı olmayan veya din ile ilgisi olmayan, halk ile ilgili olan anlamında kullanılmıştır.¹¹⁶

Türkiye'de devletin laikleşmesi, dinin siyasal bir fonksiyon taşımasına son verilmesi şeklinde gerçekleşmiş olmasına rağmen din işleri bir kamu

¹¹⁴ Muammer Aksoy, **Atatürk'ün Hukuk Devriminin Ana Çizgileri ve Özellikle Devlet Hukuku Alanındaki Adımlar ve Amaçları**, .38

¹¹⁵ a.g.k.,.340, 341

¹¹⁶ Ethem Ruhi Fiğlalı, **Atatürk ve Laiklik**, 685

hizmeti olarak sayılmıştır. Bu şekilde bir sistem oluşturulmasının nedeni Türk halkının sosyal ve kültürel gereklilikler olduğu açıktır. Zira Türk Milleti, dinin siyasete alet edilmesi nedeniyle en çok acı çeken uluslardan biridir. Kaldı ki, Şiilik dışında İslam itikadı ve idari yapısı, cemaatler eliyle din işlerinin yürütülmesine müsait değildir. Çünkü İslam dininde, Hıristiyanlıkta olduğu gibi kilise teşkilatı ve din adamları sınıfı olmadığından bireyler Allah karşısında eşit hak ve yetkilere sahiptir.¹¹⁷

Laiklik; en geniş anlamı ile din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılmasıdır. Yeni Çağa kadar kurulan devletler ve hükümdarlar, yetkilerini din ve Tanrı'dan almışlardır. Özelliği gereği devlet işlerine karışmayan Hıristiyan dininde bile Orta Çağdan itibaren taassup etkin olmuş, dinsel kurallar düşünce özgürlüğüne yaşama alanı tanımayarak ilerlemeyi durdurmuştur. Bu duruma tepki olarak doğan Rönesans ve Hıristiyanlıkta Reform ile din ve devlet işleri birbirinden ayrılmaya başlamış, Fransız İhtilali ile tamamlanmıştır.¹¹⁸

Osmanlı İmparatorluğu'nun çökme nedeni olan devletin ve milletle Dünya arasındaki uygarlık farkının giderilememesi idi. Kurulan devletin temellerinin kuvvetli olabilmesi, Türk Milletinin Dünya devletleri ile arasında olan uygarlık farkını kapatmasına bağlı idi. Bu farkın kapatılması, akıl ve bilimi esas alması, her alanda yapılan devrimlerin amacına ulaşması, bu da devletin laikleşmesi ile mümkün olabilirdi. Cumhuriyetin yaşayabilmesi, kuvvetlendirilebilmesi devrimlerin başarıya ulaşabilmesi için laik devlet ve laik hukuk sisteminin benimsenmesi gerekliydi. Bu da ancak halifeliğin kaldırılması ile gerçekleşebilirdi. Ancak Cumhuriyetin ilanında olduğu

¹¹⁷ Ethem Ruhi Fiğlalı, **Atatürk ve Laiklik**, 691-692

¹¹⁸ İsmet Giritli, **Atatürk Cumhuriyetinin Laiklik İlkesi**, 179

halifeliğin kaldırılmasında da en doğru zamanın beklenmesi gerekliydi, öyle de yapıldı.¹¹⁹

Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşundan sonra devletin gelişmesinde büyük katkıları bulunan din, devletin duraklama, gerileme ve çöküş döneminde, ıslahat hareketlerine karşı çıkma ve reform hareketlerinin amacına ulaşmasını önlemek amacıyla bir kuvvet olarak ortaya çıkmıştır. Atatürk, dinin, yapılacak olan devrimlerin karşısına Osmanlı İmparatorluğu'nda olduğu gibi karşı bir kuvvet olarak çıkmasını önleyebilmek için 3 Mart 1923 tarihinde 431 sayılı kanun ile hilafet kaldırılmış ve din eğitimi aynı gün çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yeni bir statüye kavuşturulmuştur. 20 Nisan 1924 tarihli Teşkilatı Esasiye Kanunu'nun 2. maddesinde yer alan "Türkiye Devletinin dini; Dini İslamdır." hükmü 10 Nisan 1928 tarihinde kaldırılmıştır.¹²⁰

Laik devlet anlayışında siyaset, hukuk ve eğitim, dinsel öğeler taşımaz. Zira laik devlet ampiriktir, diğer bir deyişle deneycidir. Bilginin yalnızca gözlem ve deneyden çıktığını savunan bu düzen pozitivisttir. Yani metafiziği red eder ve bilginin gözlem ve deneyle elde edilebileceğini kabul eder. Ayrıca, laik devlet pragmatiktir yani uygulayıcıdır. Bir bilginin doğruluğunu o bilginin sonucu ile ölçer. Aynı zamanda rasyonalisttir. Akı temel alır ve akla aykırı veya akıl dışı hiçbir şeyi tanımaz.¹²¹

İslam dini, bütün milletleri İslamiyet çatısı altında birleştirmeyi hedeflediği için milliyetçilik ile bağdaşmaz. XIX. yüzyıldan itibaren dünyada gelişen milliyetçilik akımları, Türk olmayan Müslüman toplumlardan özellikle

¹¹⁹ Muammer Aksoy, **Atatürk'ün Hukuk Devriminin Ana Çizgileri ve Özellikle Devlet Hukuku Alanındaki Adımlar ve Amaçları**, .340-48

¹²⁰ Orhan Aldıkaçtı, **Atatürk İnkılaplarından Laiklik**, 40

¹²¹ Tayfun Akgüner, **Laiklik Üzerine**, 26

Araplar arasında kuvvetlenmiş ve yayılmıştı. Devletin içerisinde ise Arap milletlerinde gelişen milliyetçilik akımlarına rağmen, halifeliğe hatta daha da çok önem atfedilmeye başlanmıştır. I. Dünya Savaşı esnasında Osmanlı İmparatorluğu'na karşı İtilaf Devletlerinin yanında Osmanlı Padişahı ve halifesinin cihat ilanına rağmen saf tutmaları önem atfedilen bu kurumun Türk Milletine zarar vermekte olması ve onun önünü kapatıcı nitelikte olması nedeniyle kaldırılması gerekliliğine inanılıyordu. Atatürk'e göre Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş sebeplerinden biri, çağa uymayan halifelik makamı idi. 1517 yılında Yavuz Sultan Selim'in, halifeliği Osmanlı İmparatorluğu'na getirmesinden 50 yıl sonra bu çöküşün ilk belirtileri görülmeye başlamıştı.¹²²

Laiklik, Atatürk'ün Türk Milletine tam bağımsızlıktan sonra verdiği en büyük ve önemli hizmettir. Önemli ve büyük olmasını sağlayan husus devlet ve hukuk alanındaki devrimlerin yanı sıra sosyal ve kültürel alandaki devrimlerin de temelini oluşturmasından kaynaklanılır. Atatürk de, tam bağımsızlık dışında hiçbir konuyu laiklik kadar titizlikle işlememiştir.¹²³

Çağdaş uygarlığa ulaşmak için dinin toplum üzerindeki baskısının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Dinsel kurallar, yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nu ve Müslüman halkını yasal ve geleneksel zincirlerle bağlamış ve ilerlemesine engel olmuştur. Din kuralları, doğmalardan oluşmaları nedeniyle toplum için yaşamamı kolaylaştırmak yerine onu kalıplara sokmaya çalışması nedeniyle geriletmiştir. Yeni Türkiye'nin çağdaşlaşabilmesi için akli ve bilimi kılavuz olarak kabul edip, toplumu ve bireyleri çağdaş düşünen kişiler haline getirmek amaç olmuştur.¹²⁴

¹²² İsmet Giritli, **Atatürk Cumhuriyetinin Laiklik İlkesi**, 175

¹²³ Muammer Aksoy, **Atatürk'ün Hukuk Devriminin Temeli: Laik Hukuk ve Devlet Anlayışı**, .91

¹²⁴ a.g.m., 92

29 Ekim 1929 tarihinde Atatürk'ün Maurice Perrot'a verdiği demeçte "Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Batıya karşı elde ettiği zaferlerden çok gurur duyarak kendisini Avrupa uluslarına bağlayan bağları kestiği gün başlamıştır. Bu bir yanılgıydı. Bunu yinelemeyeceğiz... Siyasetimiz, geleneklerimiz, çıkarlarımız, bizi düşünce ve eğitim bakımından bir Avrupa Türkiyesi, daha doğrusu Batıya yönelmiş bir Türkiye meyletmektedir"¹²⁵ diyerek çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmak için batının yapmış olduğu gibi din kurallarının devlet ve toplum hayatındaki etkisini yok ederek yenileşmeye açık olmakla mümkün olduğunu göstermiştir.

İslam dini, Hıristiyanlıktan farklı yapıya sahiptir. Hıristiyanlık, sadece ruhani alanda düzenlemeler getirmiş ve maddi dünya ile ilgisinin bulunmadığı savına sahip olmakla birlikte, İslam dininin dünya ve ahret ile ilgili düzenlemeler içermesi nedeniyle din ve devlet birbirinin içine girmiştir. Bu nedenle de, batı devletlerinde laikliğin benimsenmesi ile ülkemizde laiklik ilkesinin benimsenmesi arasında farklılıklar mevcuttur. Laiklik batıda din ve devlet işlerinin birbirinden ayrılarak gerçekleşmiş olmasına karşın ülkemizde dünyevi işler ve müesseseler ile karışmış dinin günlük hayattan çıkartılması daha zor süreci beraberinde getirmiştir.¹²⁶

Osmanlı toplumu üzerinde dinin etkisi İstanbul'un fethinden sonra dinin, düşünsel hayat üzerine etkisi daha da artmış, bu bağınazlık matbaanın imparatorluğa girişini 250 yıl geciktirmiş, girmesi yönünde fetva çıktığında da Kur'an ve hadis kitaplarının basılması yasaklanmıştır. Avrupa'da ise matbaa icad edildiğinde ilk basılan İncil olmuş, Osmanlı İmparatorluğu'nda matba

¹²⁵ Muammer Aksoy, **Atatürk'ün Hukuk Devriminin Temeli: Laik Hukuk ve Devlet Anlayışı**, .102

¹²⁶ İsmet Giritli, **Atatürk Cumhuriyetinin Laiklik İlkesi**, . 172

ülkeye 250 yıl sonra sokulduğunda da dinsel yayınların basılmalarına izin verilmemiştir.¹²⁷

Laiklik, yalnızca devletin dine karışmaması değildir. Laiklik, dinin düşünceye karışmamasını ifade etmediği zaman anlam kazanır ve din düşüncüyü denetlediği sürece özgür düşünceden bahsetmek mümkün değildir.¹²⁸

Atatürk birçok konuşmasında uygarlık alanında atılan adımların, esasında Türk Milletinin bilinçaltında yatan yenileşme isteği olduğunu, kendisinin devrimci olarak milletin bilincindeki bu isteği bilinçüstüne çıkardığını, yüzyıllar boyunca ulusun bilincini felç etmek için her türlü kötülüğün yapıldığını, bu nedenle de gerçek devrimcilerin Türk Milleti olduğunu ve Türk Milletinin yapmış olduğu siyasal ve sosyal devrimlerin sahibinin Türk Milleti olduğunu belirtmiştir.¹²⁹

Hilafet, İslam dünyasında dokunulmaz ve kutsal bir anlam taşıyordu. Avrupa'da imparatorlukların sona erdiği bir dönemde ve Osmanlı İmparatorluğu'nun itilaf devletlerinin istilasına uğramış olduğu bir dönemde, itilaf devletlerinin hilafet makamına dokunmamalarına İslam dünyasının bu makama verdiği önem etkili olmuştur. Atatürk Devrimlerinin adım adım gerçekleştirilmesi esnasında hilafet makamının kaldırılması çok önemli ve cüretli bir harekettir. Bu hareketin toplumsal yansımaları bir yana, İslam dünyası ruhani liderini ve iktidarını kaybetmiştir. Bu nedenle Türk Devrimi'nin evrensel niteliğinin mevcudiyetinden bahsetmek yanlış olmaz. Ayrıca, bu

¹²⁷ Bahriye Üçok, Coşkun Üçok, **Laiklik ve Türkiye'de Çağ Değişimi**, 273

¹²⁸ a.g.m., 277

¹²⁹ Muammer Aksoy, **Atatürk'ün Hukuk Devriminin Temeli: Laik Hukuk ve Devlet Anlayışı**, 105

devrimin İslam dünyasında bu güne kadar yapılmış en büyük devrim olduğunu da söylemek mümkündür.¹³⁰

Laik devlette, gerçek kişilerin din ve vicdan hürriyetleri vardır ancak, tüzel kişilik olarak devletin resmi bir dini yoktur. Kişilerin ibadetlerini kendi inançlarına göre yerine getirebilmeleri, bunları yaparken hiçbir zorlama ile karşılaşmamaları ve devletin resmi ve mecburi bir dininin olmaması durumunda devletin laikliğinden bahsetmek mümkündür.¹³¹

Türk Devrimi; laik, özel ve farklı bir görünüme sahiptir. Türk toplumunun yapısı, siyasi kültürü, laikliğin Türkiye'nin ihtiyaçlarına ve koşullarına göre oluşmasını sağlamıştır. Türkiye'de uygulama alanı bulan laiklik, Türkiye'ye uygun bir laikliktir. Diyanet İşleri Başkanlığı'nın mevcudiyeti, klasik laiklik, din ve devlet işlerinin birbirinden ayrıldığı laik devlet modeline aykırıdır. Ancak, görev alanının Türkiye'nin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde belirlenmiş olması laikliğe aykırılık göstermez. Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı'nın genel idari yapı içerisinde yer alması da bu kapsamda laikliğe aykırı değildir.¹³²

Aynı doğrultuda laikliğin eğitim ve öğretimde de Türkiye'ye has görünüşleri mevcuttur. Klasik anlamdaki laik öğretimde, devletin din öğretimi yapan personelin ve ders programına mali desteğinin bulunmamasını ayrıca ders programlarında din dersinin bulunmamasını gerektirir. Zira din bir kamu hizmeti değildir.¹³³

¹³⁰ Fahri Belen, **Türk Devriminin Evrensel Yönleri**, 231

¹³¹ Turhan Feyzioğlu, **Atatürk ve Milliyetçilik**, .51

¹³² Hamza Eroğlu, **Laikliğin Bedeli**, 75

¹³³ a.g.m., 75

29 Ekim 1923'te cumhuriyetin ilanını müteakip hilafetin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabulü ve şeriye mahkemelerinin kaldırılması, laik hukuka doğru gidildiğinin en büyük göstergesiydi.

3.5.3. Demokrasi

Demokrasinin temel ilkesi, kanunlar önünde eşitlik, kamu hizmetine eşit girme hakkı ve düşünce özgürlüğüdür. Fertlerin bu ilkelerden eşit olarak yararlanmaya başladıkları zaman demokrasinin varlığından bahsetmek mümkün olabilmektedir. Demokrasinin ilk uygulanmaya çalışıldığı günlerde bireylerin bu ilkelerden yararlanmasını engelleyen unsulardan biri din idi. Demokrasinin temel ilkelerinden olan düşünce özgürlüğünde de fertlerin istedikleri din kurallarını kabul etme haklarının bulunduğu kabul edilmesi bulunmaktadır.¹³⁴

Atatürk de Türkiye Cumhuriyetinin yönetim biçiminin belirlenmesinin gerektiğini ve sebebini "Demokrasi esasına müstenit hükümetlerde hakimiyet halka, halkın ekseriyetine aittir. Demokrasi prensibini, hakimiyetin millette olduğunu, başka yerde olmayacağını iltizam eder. Bu suretle demokrasi prensibi, siyasi kuvvetin hakimiyetin menşesine ve meşruiyetine temas etmektedir. Demokrasinin tam ve en bariz hükümet şekli Cumhuriyettir." demek sureti ile açıklamıştır.¹³⁵

¹³⁴ Orhan Aldıkaçtı, **Atatürk İnkılaplarından Laiklik**, 42

¹³⁵ A.Afetinan, **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El yazıları**, 29

4. ATATÜRK DEVRİMLERİ İÇERİSİNDE HUKUK DEVRİMİNİN YERİ

Türkiye Cumhuriyetinde hukuk devrimi olarak nitelenebilecek kanunlaştırma hareketi ağırlıklı olarak 1926 yılından başlayarak 1930 yılına kadar süren zaman dilimi içerisinde gerçekleştirilmiştir. Son yıllarda yapılan ve yapılmaya devam eden kanun değişikliklerinde 1926-1930 yıllarında yapılan kanunlar yürürlükte kalmıştır.

Devrimler zora dayanır ve ani hareketlerdir. Atatürk'ün yapmış olduğu devrimlerde de bu özellikler mevcuttur. Türk toplumunu bulunduğu çağ dışı konumdan antik bilgelik, rönesans, reform, sanayi devrimi gibi insanoğlunun 2500 yıllık süreç içerisinde edindiği kazanımları, kendisini iktidar sürecine sıkıştırmıştır. Özellikle Tanzimat Döneminde yapılmaya çalışıldığı üzere, Avrupa ile aramızdaki büyük uçurum, ufak adımlarla değil, büyük sıçrayışlarla kapatılmaya çalışılmıştır. Atatürk'ün hukuk devrimi de devrimlerin mihenk taşı olmuştur.¹³⁶

Atatürk ile hukuk, birbirinden ayrılması mümkün olan kavramlar değildir. Atatürk'ün Türk toplumunun çağdaş uygarlık seviyesine ulaşabilmesi için gerçekleştirdiği bütün devrimleri gerçekleştirebilmek için izlediği yöntem hukuki yöntemler olmuştur. Hukuku bir sosyal mühendislik aracı olarak kullanmıştır. Atatürk çağdaşlığı bir bütün olarak düşünmüş sosyal hayatın her alanında ve milletin her kesiminin batı medeniyeti seviyesine ulaşması gerektiğini düşünmüş ve bunun hayata geçebilmesi

¹³⁶ Sami Selçuk, **Atatürk Devrimi ve Devrim Açısından Hukuk Devrimi**, 518

hukuk kuralları çerçevesinde köklü yasal düzenlemeler yapmak sureti ile bu amaca ulaşılmasını istemiştir.¹³⁷

Yasa yapmak, yüksek bir hukuk kültürü ve birikimine ihtiyaç gösteren eylemdir. Cumhuriyet'in ilk kurulduğu yıllardaki Türk toplumunun bulunduğu durum göz önünde bulundurulduğunda, kendisinin çağdaş toplumlar seviyesinde yaşam sürmesini sağlayacak yasal düzenlemeleri kendi insan kaynağı ile gerçekleştirmesi mümkün değildi. Bu nedenle de, Türkiye Cumhuriyetinde yapılan hukuk devrimi çağdaş yasaların kodifikasyonu değil, çağdaş yasaların alınması (iktibas, reception) yolu ile gerçekleşmiştir. Batılı devletlerin kanunları alınırken de tek bir devlerin kanunları alınmamış, 1920'li yıllarda batılı devlerin en iyi yasaları arasından ayıklama yapılarak alınmıştır. Atatürk'ün görüşüne göre bilim ve uygarlık tek bir ulusun tekelinde değildir. Bu nedenle de, Atatürk'ün hukuk alanında yaptıklarına "Hukuk Devrimi" demek mümkündür.¹³⁸

Yapılan hukuk devriminin iki yönü vardır. Birincisi siyasal ve kamusal alanda teokratik monarşi yerine millet egemenliğine dayalı laik devlete geçilmesi, ikincisi sivil toplum ve özel hukuk alanında hak ehliyetine, eşitlik özel mülkiyet ve sözleşme serbestisine serbesti getirmiştir. Birincisini 1921 ve 1924 Anayasaları gerçekleştirirken, ikincisini İsviçre Medeni Kanunu'ndan iktibas edilen Medeni Kanunumuz gerçekleştirmiştir. Başka bir deyişle yapılan hukuk devrimi ile kul yurttaş, ırgat maraba, işçiye, cariyeye avrat kadına, velet çocuğa dönüşmüştür.¹³⁹

¹³⁷ Erol Cihan, **Atatürk ve Hukuk Devleti Kavramı**, 147

¹³⁸ Sami Selçuk, **Atatürk Devrimi ve Devrim Açısından Hukuk Devrimi**, 520-521

¹³⁹ Rona Seozan, **Cumhuriyet ve Medeni Kanun**, 749

4.1. HUKUK KAVRAMI

Felsefi olarak hukuk, hiç kimse tarafından bütünü bilinmeyen çok sayıda farklı amaçlar için araçlar sağlayan, bu nedenle de amaçların aracı olmayıp, amaçların başarıya ulaşmasının şartıdır.¹⁴⁰

Dar anlamda hukuk, kaide kural demektir.¹⁴¹ Hukuk, toplumda kişilerin davranış ve ilişkilerini düzenleyen, uyulmaması halinde devlet tarafından müeyyideye bağlanmış kurallardır. Hukuku diğer kaidelerden ayıran en büyük özelliği devlet zoruna dayanmasıdır.¹⁴²

Hukuk kuralları, devletin iradesinden kaynaklanan kurallardır. Bu kurallar aralarında mantık birliği bulunan, genelleştirilmiş sistematik kurallar bütünüdür.¹⁴³

Hukukçunun görevi; mevcut düzeni zaman içerisinde toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde geliştirmek, mantığa ve hakkaniyete uygun hale getirmektir. Hukukun yaratılma sürecinin bu şekilde yavaş yavaş gerçekleşmemesi durumunda, hukuk gerçekleri yansıtmaz ve toplumun ihtiyaçlarını karşılayamaz hale gelir.¹⁴⁴ Osmanlı İmparatorluğu'nda ise hukukun gelişimi bu şekilde olmamıştır. Şer'i Hukukun uygulandığı Osmanlı İmparatorluğu'nda hukukun kaynakları Kur'an, sünnet, kıyas, örf ve adet olduğundan İslam Hukuk sisteminde devletin koyacağı hukuk kuralları söz konusu hukuk kaynaklarına aykırı hükümler içermesi mümkün değildi. Bu

¹⁴⁰ Friedrich A. Hayek, **Hukuk, Yasama, ve Özgürlük, Cilt I**, 170,171

¹⁴¹ Doğan Soyaslan, **Türk Hukuk Devrimi**, 535

¹⁴² M. Kemal Oğuzman, **Medeni Hukuk Dersleri**, 1

¹⁴³ Sulhi Dönmezer, **Atatürk Hukuk İnkılabı**, 570

¹⁴⁴ Ziya Umut, **Türk Hukuk Dersleri 1. Cilt**, 37

da, Osmanlı İmparatorluğu'nda ahkamı şer'iyenin üstünlüğünün varlığını gösterir.¹⁴⁵

4.2. -HUKUK DEVRİMİNİN GEREĞİ VE ÖNEMİ

Hukuk bir devlette, onun düzenini, yaşam gücünü, canlılığını gösterir ve hukuk düzenleri günün ihtiyaçlarını karşılayan iyi işleyen, haksızlıklara son verebilecek nitelikteyse ve toplumda adalet duygusunu kuvvetlendirecek ve ona hanel getirmeyecek niteliklere sahipse, o devlette hukuk düzeninin iyi işlediğinden söz etmek mümkündür.¹⁴⁶ Yeni kurulan devletin de sağlam temeller üzerine oturabilmesi ancak çağın ihtiyaçlarını karşılayabilen hukuk düzeninin kabul edilmesi ile mümkündür.

Hukuk devrimi, niteliği gereği diğer devrimlerin yapılabilmesini ve yapılan devrimlerin korunmasını sağlayıcı nitelikte olması nedeniyle devrimler arasında farklı bir yere sahiptir.¹⁴⁷ Çünkü hukuk devrimi ile getirilen kurum ve kurallar, birbirinden önemli, birbirlerini tamamlayıcı, biri diğerinin önkoşulu veya sonucudurlar.¹⁴⁸

Esasen Atatürk'ün hukuk devrimi, Türk Halkının I. Dünya Savaşı sonucunda kendisine biçilen kaderi kabul etmeyerek, milli mücadelenin başlaması ve hemen milli meclisin kurularak egemenliğin sadece millete ait olması nedeniyle mecliste karar alınmadan hiçbir eyleme girişilmemesi ile başlamıştır.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Sulhi Dönmezer, **Atatürk Hukuk İnkılabı**, 571

¹⁴⁶ Ahmet Mumcu, **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**. 140

¹⁴⁷ Gülnihal Bozkurt, **Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri**, 610

¹⁴⁸ a.g.m., 615

¹⁴⁹ a.g.m., 610

Kurulan Yeni devlet ile monarşiden cumhuriyet yönetimine, teokrasiden laikliğe geçiş yapılmıştır. Bu durum, devletin siyasal yapısının ilkelerini göstermektedir. Yeni bir siyasal ve yasal yapıyla tarih sahnesine çıkan Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal yapısı üzerine doğmuştur. Osmanlı toplumunun yapısı değişmeden, siyasal, sosyal ve yasal yapı temelden değişmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda Islahat Hareketi olarak adlandırılan hareket Cumhuriyet Döneminde Batılılaşma olarak adlandırılmıştır.¹⁵⁰

Toplumsal değişmeler ile hukuk arasındaki bağlantı da farklı görüşler bulunmaktadır. Klasik görüşe göre hukuk düzeni "bir milletin geçmişinin ürünü" olduğu "suni" hukuk kuralları ile toplumsal yapıya ters düşmemesi gerektiği ileri sürülür. Daha yeni görüşlere göre ise hukuk "toplumsal mühendislik" amacı olduğundan hukuk basit bir üst yapı olmayıp, toplumsal yapının motoru olarak kabul edilir.¹⁵¹

Çağdaş toplumlarda hukukun sosyalleştiği, bireylerin hak ve özgürlüklerinin korunmasının yanı sıra topluma yeni bir yön vermek amacıyla kullanıldığı ve yasalarla toplumsal değişmenin gerçekleşmesi amaçlanmaktadır. Atatürk Devrimleri birbirine bağlı sistemli ve organik bir bütün olarak eylemler ve düşüncelerden ibarettir. Hukuk devrimi de bu bütünün bir parçasını oluşturmaktadır. İlk önceleri sınırlı bir aydın topluluğunun eseri olmuştur. Ancak zaman içerisinde Türk toplumuna yayılmıştır.¹⁵²

¹⁵⁰ Çetin Özek, **Osmanlıda Siyasal İktidar Din İlişkileri Düzeni**, 181

¹⁵¹ Erol Cihan, **Atatürk Hukuk Devrimi Üzerine**, 183

¹⁵² a.g.m., 185

Hukuk, toplumun kültür düzeyi ile doğrudan alakalıdır. Nasıl bilimsel ve felsefi bir görüşün içine girebilmek için genel bir eğitime sahip olmak ve belirli bir bilgi seviyesinin üzerinde olmak gerekiyorsa, belirli bir hukuk sistemine girebilmek için de aynı unsurlara ihtiyaç vardır.¹⁵³ Yapılan, hukuk devrimi ile başka bir milletin başka bir kültürün ürünü olan kanunların tercüme edilerek Türk Milletine uygulanmak üzere yürürlüğe konulmasıdır. Yani kanunlarla yapılmak istenen yürürlükte bulunan kanunlarla Türk ulusunun kültür düzeyinin yükseltilmesidir.

Ziya Gökalp de çağdaş ve laik bir düzen ile ilgili görüşlerini

“Bu asrın milletleri arasından geçebilmek için en esaslı şart, milli hukukun bütün şubelerini teokrasi ve klerikalizm bakiyelerinden büsbütün kurtarmaktır. Teokrasi kanunlarını, Allah’ın yeryüzündeki gölgesi addolunan halifeler ve saltanatlar tarafından yapılması demektir. Klerikalizm ise esasen Allah tarafından vazedildiği iddia olunan ananelerin değişmez kanunlar addolunarak Allah’ın tercümanları itibar olunan ruhaniler tarafından tefsir edilmesidir. Kurunu vustai devletlerin bu iki alameti mümeyyizesinden tamamıyla kurtulmuş olan devletlere ‘asri devlet’ namı verilir. Asri devletlerde evvela gerek kanun yapmak ve gerek memleketi idare etmek salahiyeti doğrudan doğruya millete aittir. Hakiki Türkçüğün birinci gayesi asri bir devlet vücuda getirmek olduğu gibi ikinci gayesi de, mesleki velayetleri ammenin müdahalesinden kurtarmak mütehasısların salahiyetine müstenit meslek muhteviyatları tesis etmektir. Hukuki Türkçülüğün üçüncü gayesi de bir asri aile vücuda getirmektir. Asri devletteki müsavat umdesi erkekle kadının nikahta, talakta, mirasta, mesleki ve siyasi haklarda müsavi olmasını istilzam eder.”¹⁵⁴

şeklinde açıklamıştır. Yapılan hukuk devrimi ile hukukumuz laikleşmiş, değişmez olarak kabul edilen kanunlar kalkmış, özel hukukun en önemli

¹⁵³ Takıyettin Mengüşoğlu, **Felsefeye Giriş**, 284

¹⁵⁴ Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, 182

parçasını oluşturan Medeni Kanun'un iktibas edilmesi ile kadın erkek arasındaki eşitlik sağlanmış, sosyal hayat içerisinde kadının yerini alabilmesi sağlanmıştır.

Atatürk'ün hukuk devrimi de çağdaş toplumlarla Türk Milleti arasındaki bu tarihsel uçurumun kısa sürece aşılabilmesi amacıyla yapılmıştır.

Atatürk devrimlerinin amacı ve hedefi Türk Milletinin çağdaşlaştırılmasıdır. Çağdaşlaşmak kavramı, zaman içerisinde içeriği değişen bir kavramdır. Tıpkı bir akarsu gibi sürekli olarak akan, aktıkça değişen bir kavramdır. Bu nedenle de, çağdaş olmak yarının ötesinde olmayı gerektirir ve ifade eder.¹⁵⁵

Devrimlerin yapılabilmesi ve başarıya ulaşabilmesi için, eski düzenin ihtiyaçları karşılamaması ve ciddi sıkıntıların yaşanması ön koşuldur. Hukuk Devriminin yapılmasını gerekli kılan benzer nedenlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun zayıflaması sonucunda imzalanmış bulunan andlaşmalar ve kapitülasyonlarla, Batılı devletlere ve vatandaşlarına ayrıcalıklar tanınmış, tanınan bu ayrıcalıklar devletin egemenliğinin göstergesi olan yargının kullanılmamasına sebebiyet vermiş, ayrıca Fransız Devrimi ile birlikte bağımsız devletler kurma amacını güden gayrimüslim halkların kanun önünde eşitlik talepleri ve İslam Hukukunun uygulanmasının istenmemesi devletin içindeki hukuk birliğini bozuyordu. Ayrıca, mevcut hukukun çağın gereklerine uygun düzenlemeler içermemesi,

¹⁵⁵ Doğan Soyaslan, **Türk Hukuk Devrimi**, .551

toplumun ihtiyaçlarını karşılayamaması devrimin yapılmasını gerekli kılmakta idi.¹⁵⁶

Atatürk “Medeni hukukta, aile hukukunda takip edeceğimiz yol medeniyet yolu olacaktır. Hukukta işleri oluruna bırakmak ve hurafelere bağlılık, milletin uyanmasını engelleyen en ağır bir kabustur. Türk Milleti üzerinde kabus bulunduramaz” diyerek hukuk kurallarının yaşayan, insan ilişkilerini ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için sürekli değişen kurallar olması gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁵⁷

Atatürk’ün hukuk devriminin en büyük özelliği, laik hukuk sisteminin kabul edilmesidir. Türk milleti dinsel kuralların esas alındığı statik değişmez kurallarla ynetilemezdi. Çağdaş hukukun temelini oluşturan teklik ve genellik ilkesi de laiklik ilkesinin bir sonucudur. Laiklik ilkesinin bir başka sonucu da teokratik devlet yapısı ile bağdaşmamasıdır. Cumhuriyet laik hukuk sisteminin yaşamasını sağlayacak ve teminatını oluşturabilecek bir rejimdir.¹⁵⁸

Hukuk devriminin hukukumuzaya getirmiş olduğu en büyük temel değişiklik milli egemenlik kavramını hukukun temeli olarak kabul etmesidir.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Gülnihal Bozkurt, **Atatürk’n Hukuk Alanında Getirdikleri**, .611-612

¹⁵⁷ a.g.m., 614

¹⁵⁸ a.g.m., 615

¹⁵⁹ Sulhi Dönmezer, **Atatürk Hukuk İnkılabı** . 572

Atatürk devrimleri, dünyada diğer az gelişmiş toplumda yapılan devrimlerle mukayese edildiği zaman farkının açık ve net hukuk kuralları ile gerçekleştirilmiş olduğu görülür.¹⁶⁰

Çağdaşlaşma toplumdan topluma farklılık gösteren şekillerde ortaya çıkmıştır. Batı toplumlarında tarihsel süreç içerisinde merkezi otoriteye karşı kendiliğinden oluşan bir güç mücadelesi şeklinde geliştiği halde, Osmanlı İmparatorluğu'nda dış baskılar ve devletin kurtarılması amacı ile yapılmaya çalışılmış, Cumhuriyet döneminde ise başta Atatürk olmak üzere aydınlar ve yöneticiler tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.¹⁶¹

Sonuç olarak Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu hukuk devrimi ile Türk vatandaşları, kanun önünde eşit hale gelmişler, din, dil, ırk, cins sınıf ayırımı gözetilmeksizin eşit haklara sahip hale gelmişlerdir.

Hukuk devrimi kapsamında yürürlüğe giren bir çok yasadan sonra zamanın şartları nedeniyle 1924 Anayasamızın 2. maddesinde yer alan "Türkiye Cumhuriyetinin dini, İslamdır." Hükmünün de anlamsız ve değiştirilmesi gereken bir düzenleme olarak kalmıştır. Böyle bir hükmün devrimin temel taşının laiklik olduğu bir yerde en üst yasa olan Anayasa'da bulunmaya devam etmesi düşünülemezdi. Türkiye Büyük Millet Meclis'in de 10 Nisan 1928'de bu madde "Türkiye Devleti'nin resmi dili Türkçe'dir, makarrı Ankara şehridir" şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁶⁰ Doğan Soyaslan, **Türk Hukuk Devrimi**, 550

¹⁶¹ a.g.m., 554

4.2.1. Türkiye Cumhuriyetinde Kanunlaştırma Hareketinin Nedenleri¹⁶²

4.2.1.1. Yeknesak bir Hukukun Gerekli Oluşu

Teokratik bir devlet olan Osmanlı İmparatorluğu'nda özel hukuk alanında dini esaslara dayanan hukuk düzeni bulunmakta idi. İmparatorluğun sadece Müslüman tebasına uygulanan İslam Hukukunun gayri müslimlere uygulanması mümkün değildi. Gayri müslimlere kendi din kuralları uygulandığından İmparatorluk sınırları içerisinde yeknesak bir hukuk düzeni bulunmamaktaydı. Çağdaş bir devlet ve millet yaratılmasının hedef olduğu Türkiye Cumhuriyeti'nde vatandaşlara farklı farklı hukuk kurallarının uygulanmasının kabul edilmesi mümkün değildi.

4.2.1.2. Yenilikleri ve Gelişmeleri Karşılacak Hukuk Kurallarına Duyulan İhtiyaç

Dine dayanan kurallar statik ve değişmez kurallardır. Hayatın olağan akışına aykırı bulunan statiklik ve değişmezlik nedeniyle yürürlükte bulunan hukuk sistemi ihtiyaçları karşılamaktan uzaktı.

4.2.1.3. Dış Baskılardan Kurtulma İsteği

Yürürlükte bulunan kanunların yetersizliği, güçsüz düşmüş Osmanlı İmparatorluğu'nun daha da zayıflamasına sebep olan adli kapitülasyonlar ve batılı devletler tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun hukuk sitemine olan

¹⁶² Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 48, 49

güvensizlikleri Osmanlı İmparatorluğunu zor durumlara düşürmüştü. Dış baskılardan kurtulabilmek amacıyla Tanzimatla birlikte İmparatorluk topraklarında yaşayan herkese eşitlik sağlamayı teminen kanunlaştırma hareketlerine girişilmişti. Ancak bu girişimlerde başarı sağlanamamıştı. Anılan dönemleri bizzat yaşayan ve sakıncalarının bilincinde olan yeni Türk Devletinin kurucuları Lozan Görüşmeleri esnasında adli kapitülasyonların kabul edilemeyeceğini belirtmişlerdi.

Lozan barış görüşmelerinde Avrupa devletleri temsilcilerinin imparatorluk döneminde elde etmiş oldukları ayrıcalıkları Türkiye Cumhuriyetine de kabul ettirme yönündeki düşünceleri üzerine Türk delegeleri adalet sisteminde gerekli düzenlemelerin yapılacağı yönünde bir beyanda bulunmak zorunda bırakılmıştır.

4.3. KÜLTÜR DEĞİŞMESİ OLARAK HUKUK DEVRİMİ

Türk toplumu için çağdaşlaşmak, uygar bir toplum haline gelmek bir kültür değişimini de içermektedir. Yapılan hukuk devrimi ile çağdaş bir toplumun ihtiyaçlarını karşılayacak bir hukuk düzeni oluşturularak çağdaş bir toplum yaratılmak amaçlanmıştır. Bu da aynı zamanda bir kültür değişimi beraberinde getirmiştir. Bu nedenle de, uygarlık, kültür ve hukuk arasındaki ilişki önem taşımaktadır.

Kültür, tarla tarımı olan “agriculture”dan gelmektedir. Uygarlık ise batı dillerinde “civitas” yani kent kelimesinden gelmektedir. Kültür, insanın yerleşik hayata geçmesi ile oluşmaya başlamış ancak asıl büyük gelişme

kent hayatına geçilmesi ile olmuştur. Uygarlık, kültürün daha ileri, gelişmiş ve yayılmış ortak kültürler birliğidir.¹⁶³

Türk Devriminin en büyük hedefi olan çağdaş uygarlığa ulaşmanın yolu araştırma ve eleştiriden geçer. Bunun gerçekleşebilmesi de, özgür düşüncenin kabulü ile mümkündür. Mustafa Kemal, Türk Milletinin çağdaş toplumlar seviyesine çıkabilmesinin akıl ve bilimi yol gösterici olarak kabul ederek, araştırma yaparak ve eleştirel yaklaşarak ulaşılabileceğini biliyordu. Bunlarda Batı uygarlığının oluşmasını sağlayan düşünce sisteminin temellerini oluşturduğundan hedeflenen kültür değişiminin Batı kültürü yönünde olacağı açıktı. Türk Devrimi Doğu kültüründen Batı kültürüne bir geçişi sağlamakla birlikte, Doğu kültürünü de yorumlamayı gerektirir.¹⁶⁴

Yaşanan her olay gerçekleştiği kültür ortamının bir ürünüdür. Kültür ortamını da bilgi ve deneylerin yarattığı bilgi ve düşünce gücü belirler. Toplumun kültür değerleri ile örtüşmeyen atılımlar toplum tarafından benimsenmez ise toplum uyum sorunu yaşayacağından yeni kültür toplum içinde yayılamaz ya da bulunduğu kültür ortamının özellikleri yönünde şekil ve içerik değiştirir. Türk devrimi de evrensel devrimlerin oluşmasına büyük katkıda bulunan batı kültürü ile uyum sağlamayı amaçlayan bir devrim olmuştur. Türk kültürü bunu da, insancıl yapımızı korumak, dil, tarih, din, sanat, örf ve adet gibi kültür unsurlarının tamamındaki kendi bilgi ve deney birikimlerinde bulunan batı kültürüne karşı üstünlüklerini korumak sureti ile gerçekleştirmiştir.¹⁶⁵

¹⁶³ Ahmet Mumcu, **Atatürk'ün Kültür Anlayışında Hukukun Yeri** , 585

¹⁶⁴ Bedia Akarsu, **Atatürk Devrimi ve Yorumları**, 37

¹⁶⁵ Suat İlhan, **Türk Devrimi Ve Türk Dünyası**, 103, 105

Kültürlerin gelişmesi, diğer kültürlerden etkilenmesi ve kendi içinde de kendisini besleyecek kaynakların açık ve sağlıklı olarak kullanılması durumunda mümkün olabilmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nda ise toplum dışarıdan gelecek etkilere tamamen kapatılmış, İslamın toplum hayatının her alanına getirdiği düzenlemelerin ihtiyaçlara göre revize edilmemesi sonucunda, kültürün gelişimi adeta durmuştur. Yüzyıllar içerisinde ufak adımlar ile toplumun kendi değerleri ile harmanlanarak kendine özgü hale getireceği dışardan gelen etkilenmelerin zaman içerisinde gerçekleşmemesi sonucunda eski düzenin terk edilerek başka bir kültürün alınması gerçekleşir. Hukuk alanında yapılan devrim de bu kapsamda esaslı bir kültür değişimini bünyesinde barındırmaktadır.

Atatürk'ün yapmış olduğu hukuk devrimi, daha önce yapmış olduğumuz devrim tanımına da harfiyen uyan büyük toplumsal bir olaydır. Zira, yapılan hukuk devrimi ile eski hukuk sistemimizin dayandığı kaynaklar ve ilkeler terkedilmiş, batı hukuku sistem ve temel ilkeler olarak kabul edilmiş ve batı hukuk zihniyeti yerleştirilmiştir.¹⁶⁶ Hukukun değiştirilmesi ile başlayan hukuk devrimi, esaslı bir kültür değişimine yol açtığı zaman da başarıya ulaştığından söz etmek mümkündür.¹⁶⁷

Batılılaşma, bir milletin medeniyet değiştirmesi, batı tekniğinin kabul edilmesi, batı kültürünün kabul edilmesidir. Batı ve doğu, yaşayış tarzları, dünya görüşleri, sanat anlayışı, kültürü, sosyal yapısı ve kurumları ile iki tane birbiriyle örtüşmeyen iki farklı dünyadır. Her ikisinin de zayıf olduğu veya az ya da çok iyi olduğu noktalar bulunmaktadır.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Sulhi Dönmezer, **Atatürk Hukuk İnkılabı** . 571

¹⁶⁷ Ahmet Mumcu, **Atatürk'ün Kültür Anlayışında Hukukun Yeri** , 590

¹⁶⁸ Zahit İmre, Osman Nebioğlu, **Atatürk ve Batılılaşma**, 17-18

Medeniyet hiçbir zaman bir milletin malı olmadığı gibi tek bir milletin de eseri değildir. İnsanlık medeniyetinin yaratılmasında, bütün milletlerin az ya da çok katkıları bulunduğundan bütün insanlığın malıdır. Medeniyet ve kültür, çoğu zaman yan yana kullanılan kavramlardır. Kültür denilince genellikle bilgi ve bir milletin yarattığı manevi değerler bütünü anlaşılır. Kültür bir toplumun ruhunda ve geleneklerinde aranılabilir. Kültür, toplumsal mirasın bir ürünüdür, medeniyet ise daha çok maddi ve teknolojik anlamlar taşır ve toplumun yüksek yaşam ve yüksek bir toplum seviyesini ifade eder.¹⁶⁹

Türkler tarihleri boyunca ileri medeniyetleri benimseme konusunda ileri görüşlü ve yetenekli olmuşlardır. 1555 yılında Busbecq "Dünyada hiçbir millet Türkler kadar faydalı bir icadı benimsemekte gönüllü değildir. Mesala bizim küçük büyük topraklarımızı ve diğer icatlarımızı derhal kabul etmişlerdir." diyerek Türk Milletinin açık görüşlülüğünü ve kabiliyetini vurgulamıştır. Uygurların İslam Kültürünü kabul etmeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu günden itibaren Batı'nın kaydetmiş olduğu gelişmeleri almada tereddüt etmemesi gibi. Bu, gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Fatih Sultan Mehmet, çağdaş hükümdarlarından biriydi. Ancak 16. yüzyılı ikinci yarısından itibaren kendilerinde her şeyin en iyisinin bulunduğu düşüncesi hasıl olmuş ve değişimleri takip etmek yerine mevcudu muhafaza etmek düşüncesi hakim olmuştur. Bu da Osmanlı kültürünün donmasına, kalıplaşmasına sebep olmuş ve artık Osmanlı'daki hakim davranış tarzı değişimi kabul etmemek karşı olmak şeklinde gelişmiştir.¹⁷⁰

Kültür değiştirilmesi toplumların ve bireylerin davranışlarında, düşünce sistemlerinde, zihni yapılarında büyük ve derin değişimler içeren zor ve tarihte örneğine sık rastlanmayan bir gelişme ilerleme türüdür.¹⁷¹

¹⁶⁹ Zahit İmre, Osman Nebioğlu, **Atatürk ve Batılılaşma**, 20

¹⁷⁰ Halil İnalçık, **Türkiye'nin Modernleşmesi**, 621

¹⁷¹ Suat İlhan, **Türk Çağdaşlaşması**, 630

Kültür ve hukuk, birbirinden ayrılmaz bütünün parçalarıdır.¹⁷²

Atatürk Devrimleri, dünyadaki emsalleri ile mukayese edildiği zaman önde gelen örneklerden biridir. Bu tür devrimler, büyük dirençlerle karşılaştığı, oluk oluk kan akmasına sebep olduğu, varlıklarını devam ettirebilmek için acımasız cebir ve şiddet kullanılmasını gerektirdiği halde Atatürk Devrimleri ile gerçekleştirilen değişme, münferit birkaç dirençten ibaret kalmış ve az miktarda güç kullanımını gerektirmiştir. Bunun temelinde ise devrimin lideri olan Atatürk'ün kişiliği ve uyguladığı strateji önemli rol oynamıştır.¹⁷³

Her devrim oluştuğu toprakların ve o topraklardaki insanların ürünü olmaları nedeniyle tam olarak birbirlerine benzemezler ve kendine has özellikler taşırlar. Bu durum Türk Devriminde daha belirgindir, nedeni ise Türk Milletinin kendine has özelliklerinden kaynaklamaktadır. Türkiye'de gazetecilik yapan Daid Hotham Türkiye'de ikamet etmiş bir yabancı olarak Türklerin Ortadoğu'da yaşamalarına rağmen Araplardan son derece farklı yapıya sahip olduklarını, Avrupalı olduklarının söylenmesi mümkün olmamasına rağmen, Asyalı olduklarını söylemenin de mümkün olmadığı, yaradılışlarındaki özelliklerin bir bölümünün Asya çöllerinde yaşamış olmaları, bir bölümünü bin yıldan beri İslamiyeti benimsemiş olmaları, altı yüz yıllık Osmanlı İmparatorluğu döneminde Avrupa ile yaşanan yakınlaşmalar sonucunda yaşanan etkileşimler Türk milletinin ilginç bir yapıya sahip olmasını sağlayan unsurlar olduğunu ifade eder. Bütün bunları Atatürk'ün "Biz bize benzeriz" sözüne bağlayarak, Türklerin tarihleri bunca üç alfabe değiştiren nadir uluslardan biri olduğunu son olarak da

¹⁷² Ahmet Mumcu, **Atatürk'ün Kültür Anlayışında Hukukun Yeri** , 581

¹⁷³ Sulhi Dönmezer, **Sosyal Değişmede Atatürk Stratejisi**, 401

benliklerinde İslamiyet, Şamanizm etkileri ile Çin e Bizans kültürlerinin etkilerini de taşıyarak bir uygarlıktan diğer bir uygarlığa Batı medeniyetine geçtiklerini belirtmektedir.¹⁷⁴

4.4. MEDENİ KANUNUN'UN KABUL EDİLMESİ

Medeni Kanun'un 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilmesi ile Atatürk Devrimleri arasında büyük yer taşıyan hukuk devriminin çok önemli bir bölümünü oluşturan Medeni Kanun kabul edilmiştir. Medeni Kanun'un kabul edilmesi özel hukuk alanında gerçekleştirilmiştir. Medeni Kanun'un kabulü ile özel hukuk laikleşmiştir. Özel hukukun laikleşmesi demek, medeni hukuk alanındaki kurum ve kuralların dinsel temellere dayanmasının önlenmesidir. Medeni Kanunda din ile ilgili hükümler bulunmaktadır. (MK 143, 341, 368/II) Ancak söz konusu maddeler din kurallarının hukukumuza aktarılması veya inanç özgürlüğüne sınırlama getiren nitelikte değil, tam tersine inanç özgürlüğünün kuvvetlendirilmesi ve güvence altına alınması amacını gütmektedir.¹⁷⁵

İktibas edilen kanunlarla uygulanacakları ülkelerin toplumsal yapıları ile örf ve adetlerinin birbirleri ile çelişmeleri doğadır. Bu konu ile ilgili iki farklı görüş bulunmaktadır. İlk görüşe göre iktibas edilen kanunun ülkenin örf ve adetlerinin incelenmesi sonucunda bu örf ve adetlere göre yorumlanması gerektiğidir. İkinci görüşe göre ise, çağdaş uygarlığın bir meyvesi olan modern yasanın başarı sağlaması, ülkenin modernleşmesi, yetersiz olan yaşam koşullarının düzeltilmesi, yasanın öngördüğü koşullara bağlıdır. Bu itibarla da, birinci görüş örf ve adete uygun yorumu esas alırken ikinci görüş toplumsal gelişmeye ağırlık vermiştir. Atatürk Devrimleri arasında büyük bir

¹⁷⁴ David Hotman, **Türkler**, 175-176

¹⁷⁵ Aytekin Ataay, **Bir "İnkılap" Yapıtı Olarak Medeni Kanun**, 50-51

önemi ve yeri olan Medeni Kanunun'un ve Borçlar Kanunun'un İsviçre Medeni Kanunu ve Borçlar Kanunun'ndan iktibas edilmesindeki amaç, toplumsal gelişmenin sağlanması olduğu dikkate alındığında kanunun yorumlanmasında toplumsal gelişmeyi ve yaşantımızı yasanın istekleri doğrultusunda önde tutan ikinci görüşe ağırlık verilmesi pek tabiidir.¹⁷⁶

Toplumsal yapıları, gelenek ve görenekleri birbirinden tamamen farklı olan İsviçrelilerin ve Türklerin aynı Medeni Kanunun ile toplumsal ve ticari hayatlarını düzenlemelerinin mümkün olmadığını düşünen batılı devletler, Lozan Andlaşması sırasında azınlıkların haklarını ve Osmanlı İmparatorluğu döneminde Batılı devletlere tanınan kapitülasyonların kaldırılması amacıyla yapılan girişim olarak değerlendiriyorlar ve uygulama alanının bulunmadığını düşünüyorlardı.¹⁷⁷

4.5. MEDENİ HUKUKUN TANIMI

“Medeni hukuk bir ülkenin yurttaşlarının birbirleriyle ve belirli ölçüde yurttaşların devlet ile olan, doğrudan doğruya olan veya dolayısıyla ilişkilerini (bu ilişkiler başka bir hukuk kolunun uygulama alanı dışında kalmak kaydı ile) düzenleyen kurallardan oluşan pozitif bir hukuk koludur.”¹⁷⁸

¹⁷⁶ Selim Kaneti, **Türk Medeni Kanununun Atatürk İlkelerinin Işığında Yorumlanması**, 61

¹⁷⁷ Orhan Koloğlu, **Medeni Kanun'un Yurtdışındaki Yankıları**, 211

¹⁷⁸ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 25

4.6. MEDENİ HUKUKUN KANUNLAŞTIRILMASI

4.6.1. Kanunlaştırma Kavramı

Kavram olarak kanunlaştırma iki farklı anlamda kullanılmaktadır. İlk anlamı belli bir alana ilişkin yazılı hukuk kurallarının yetkili organ eliyle konulmasıdır. Daha özel bir anlamı olduğunu söyleyebileceğimiz ikinci anlamı ise bir ülkede dağınık olarak bulunan hukuk kurallarının birleştirilmesi bir sistem haline getirilmesidir.¹⁷⁹

4.6.2. Kanunlaştırmanın Amaçları¹⁸⁰

Kanunlaştırma ile izlenen amaçlar ikiye ayrılır.

4.6.2.1. Salt Hukuk Tekniğine İlişkin Amaçlarla Yapılan Kanunlaştırmalar

Kanunlaştırmanın amacı hukuk kuralının herkes tarafından bilinebilmesini ve bulunabilmesini sağlamaktır. Hukuki aydınlığın ve hukuk güvenliğinin sağlanmasını amaçlayan bu kanunlaştırma da amaç statiktir.

¹⁷⁹ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 45

¹⁸⁰ Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, 102

4.6.2.2 Toplumun Sosyo Ekonomik Yapısını Değiştirmek Amacıyla Yapılan Kanunlaştırmalar

Kanunlaştırma hareketleri bazen toplumun siyasal, sosyal, ve ekonomik yapısını temelden değiştirmek amacıyla yapılmaktadır. Bu durumda dinamik amaç izleyen kanunlaştırmadan söz etmek mümkündür.

4.6.3. Kanunlaştırma Yöntemleri¹⁸¹

Kanun yapma tekniği bakımından başvurulan yöntemler üçe ayrılmaktadır.

4.6.3.1. -Kazuistik Yöntem

Kazuistik yöntemle hazırlanan kanunlarda günlük yaşamın tüm sorunlarına mümkün olabildiğince düzenleme getirilmeye çalışılır. Bu yöntemle yapılan kanunlarda boşluk bırakılmadığı iddiası vardır. Kazuistik kanunlaştırma yönteminde parola “Olanaklar elverdiği oranda, çok hüküm koymak”tır. Kazuistik yöntemin her hukuki olaya çözümlerini kendisinin getirme eğilimi hakimin takdir yetkisini ortadan kaldırır. Bu yöntemde amaçlananlardan biri de, hakimin takdir yetkisini kaldırarak hukukta keyfiliği önlemektir. Ancak, hızla değişen yaşam sorunlarına kanun maddesi koyarak çözüm getirmenin olanaksız olduğu günümüzde kazuistik yöntem yerini soyut yöntemle bırakmaktadır. Eski hukukumuzda, Meccelle-i Ahkam-ı Adliye de bu yöntemi benimsenmiştir.

¹⁸¹ Ergun Özsunay, **Medeni Hukuka Giriş**, 106,107

4.6.3.2. Soyut Yöntem

Soyut yöntemde, günün olaylarını ayrıntılı olarak düzenlememekte bunun yerine kanun koyucu genel kuralları soyut olarak açıklayarak benzer olaylarda kullanılmak amacıyla genel prensipler koymaktadır. Soyut kanunlaştırma yöntemi yeni bir yöntem değildir. XVI. Yüzyılda Duncolin, XVIII. Yüzyılda Leibniz bu yöntemi savunmuştur. Montesquieu da kanunların en ince ayrıntılara kadar girmemesi gerektiği görüşündeydi. Fransız Code Civil'i, İsviçre ve dolayısıyla Türk Medeni Kanununda bu yöntemle hazırlanan kanunlardır.

4.6.3.3. Soyut Kazuistik Yöntem

Alman Medeni Kanununun hazırlanmasında kullanılan yöntem soyut kazuistik yöntemdir. Bu yöntemde olanaklar elverdiği oranda fazla hüküm konulması amaç olmakla birlikte Alman Medeni kanununda olduğu gibi, çok sayıda soyut olaya soyut çözümlerde getirilmektedir.

4.6.4. Kanunlaştırma Saikleri

4.6.4.1. Tutucu Saik İle Kanunlaştırma

Kanunlaştırma hareketinin amacı ülkede o zamana kadar örf ve adet hukuku olarak dağınık olan var olan, uygulanmakta olan kuralları

birleştirerek, sistemli bir hale getirerek ülkenin tamamına uygulanır hale getirebilmek için kanunlaştırmak olabilir. Bu durumda, kanunlaştırma mevcut olan ancak dağınık şekilde bulunan kuralların sistemli hale getirilmesi sureti ile gerçekleştiğinden ve mevcut kuralların muhafazası arzu edildiğinden bu tür kanunlaştırma hareketine tutucu saik ile kanunlaştırma denilmektedir. Medeni Kanunumuzun iktibas edildiği İsviçre Medeni Kanunundan kanunlaştırılma aşamasında güdülen saikin tutucu saik olduğu söylenebilir. Aynı şekilde Ahmet Cevdet Paşa'nın başkanı olduğu komisyon tarafından hazırlanan Mecelle-i Ahkamı-ı Adliye'de tutucu saik ile yapılmış bir kanundur.¹⁸²

4.6.4.2. Devrimci Saik İle Kanunlaştırma

Kanunlaştırma hareketinin amacı, ülkede uygulanmakta olan, ancak çağın ihtiyaçlarına uymayan, eskimiş yetersiz hukuk kuralları yerine yeni ağdaş hukuk kurallarının ve sisteminin benimsenmesidir. Ülkemizde Cumhuriyet Dönemimde yapılan kanunlaştırma hareketi, devrimci saik ile yapılan kanunlaştırmalara ilişkin bir örnektir.¹⁸³

Kanunlaştırma belli alanlara ilişkin yazılı hukuk kuralları koymak olduğundan devrimci saik ile yapılan kanunlarda, ya hukuku bizzat yaratma yöntemi, ya da iktibas yöntemi kullanılır.

¹⁸² Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 46

¹⁸³ a.g.k., 47

4.6.4.2.1. Hukuk Yaratma Yöntemi

Bu yöntemde, kanunlaştırma hareketlerine giren ülke, toplumun yapısı ve ihtiyaçları göz önünde tutularak o ülkede uygulanacak hukuk kurallarını bizzat kendisi yapar. Diğer bir deyişle kendi hukukunu kendisi yaratır.¹⁸⁴

4.6.4.2.2. İktibas Yöntemi:

Bu yöntemde, kanunlaştırma hareketine giren ülke başka bir ülkenin hukukunu aynen veya küçük değişikliklerle kabul eder. Bu olaya reception (iktibas) benimseme denilir. Başka bir ülkenin hukukun iktibas edilmesinde, belirli bir hukuk düzenin oluşmuş hukuki kavram ya da olgular başka bir ülkenin hukukuna aktarılmış olur.

Hukuk tarihi bakımından üç esaslı benimseme hareketi olmuştur. Birincisi Avrupa'da Roma Hukukunun benimsenmesi, ikincisi benimseme dalgası XIX. yüzyılda Fransız Code Civil'inin dünyanın farklı yerlerinde benimsenmesi ile gerçekleşmiştir. Üçüncü önemli benimseme dalgası da XX. Yüzyılda Avrupa Hukuk düzeninin çeşitli Asya ve Afrika ülkeleri tarafından benimsenmesi ile gerçekleşmiştir.¹⁸⁵

¹⁸⁴ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 48

¹⁸⁵ Ergun Özsunay, **Karşılaştırmalı Hukuka Giriş**, 270

Yabancı hukukun benimsenmesinde en önemli özellik, başka bir hukuk düzeninin kavramlarını, kurallarını ve olgularını benimseyen ülkenin bu benimseme işlemini iradi olarak bilinçli ve isteyerek yapmasıdır.¹⁸⁶

4.6.5. Yabancı Hukukun Benimsenmesi, Benimsetilmesi¹⁸⁷

4.6.5.1. Benimseme

Yabancı bir hukukun benimsenmesi ile kast edilen belli bir hukuk düzeninden bir kurum, kavram ya da o hukukun bütün öğelerinin başka bir hukuk düzenine aktarılmasıdır. Bu durumun ayırt edici özelliği benimsenen hukukun benimseme iradesi ile bilerek ve isteyerek gerçekleşmesidir.

4.6.5.2. Bir Hukuki Olgunun Aktarılması

Siyasal nedenlerle yurtlarını terk eden insan gruplarının gittikleri ülkeye geldikleri ülkenin hukuk düzeninin bir kısmını getirmeleri, aktarmaları olayıdır.

¹⁸⁶ Ergun Özsunay, **Karşılaştırmalı Hukuka Giriş**, . 271

¹⁸⁷ Ergun Özsunay, **Yabancı Hukukun Benimsenmesi Yoluyla Bir Çağdaşlaşma Modeli: Kemalist Hukuk Devrimi Üzerine Çözümler ve Değerlendirmeler** 355, 366,367

4.6.5.3. Zorla Benimseme, Hukukun Benimsetilmesi

Benimsemenin başka bir çeşidi de zorla benimsemedir. Bu durumda, Buradaki belirleyici özellik, hukuku benimseyen devletin benimsediği hukuku benimseme iradesinin bulunmaması ancak zorla kabul etmesidir.

4.6.6. Yabancı Hukukun Benimsenmesinin Özellikleri¹⁸⁸

4.6.6.1. Yapısal Benimsemeler

Yabancı bir kanunun sistematığının kurum ve kavramları benimsenmekte ancak kanunun içeriği benimseyen ülkenin sosyo ekonomik koşullarına göre ve ihtiyaçları karşılamak şekilde düzenlenmektedir. Yapısal benimsemeye örnek olarak, Fransız Code Civil'in İspanya, Portekiz ve Güney Amerika'daki İspanyol ve Portekiz kültürünün etkisi altında bulunan devletler tarafından benimsenmesi gösterilebilir. Toptan b2enimsemelerde genellikle siyasal ve hukuk dışı etkenler ön planda bulunur.

4.6.6.2. Kısmi Benimseme

Bazen yabancı hukukun belirli bir bölümünün bir kavram veya kurumun benimsenmesine ihtiyaç duyulur. Bu nedenle yapılan ve sadece bir hukuk düzeninin bir kavram veya kurumun benimsenmesi sureti ile yapılan benimsemelere kısmi benimseme denilir. Bu duruma örnek olarak Avrupa

¹⁸⁸ Ergun Özsunay, **Karşılaştırmalı Hukuka Giriş**, 274,275

devletlerinin bir bölümünün Alman limited ortaklığına ilişkin kanunun örnek alınarak, ulusal hukuklarına aktarılmasını örnek olarak verebiliriz.

4.6.6.3. Toptan Benimsemeler

Bir ülke tarafından, yabancı bir ülkenin hukuk düzeninin tamamının veya hukuk sisteminin temel taşlarını oluşturan kısmının benimsenmesidir. Bu tür benimsemelerde genellikle benimsemenin yapıldığı ülkede “Hukuk Devrimi” gerçekleşmiştir. Cumhuriyet’in ilanında sonra Türkiye’de gerçekleşen yabancı hukukun benimsenmesi olgusu da toptan benimseme şeklinde gerçekleşmiştir.

4.6.6.4 Eklektik Benimsemeler

Eklektik benimsemelerde yabancı hukuk düzeninin ne tümü ne bir kanunu ne de çatısının benimsenmesi söz konusudur. Benimseme yabancı hukuk düzenlerinden çeşitli ayrıntıların alınıp bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Çin’de Halk Cumhuriyeti’nden önceki dönemde II. Dünya Savaşı’ndan sonra çeşitli Doğu Avrupa ülkelerindeki sosyalist hukukun benimsenmesi bu benimseme çeşidine örnek gösterilebilir.

4.7. İKTİBAS YOLU İLE KANUNLAŞTIRMANIN BENİMSENME NEDENLERİ

Atatürk'ün 5 Kasım 1925 tarihinde Ankara Hukuk Fakültesini açarken yapmış olduğu konuşmada günümüz Türkçe'sine uyarlanmış halinde,

“.....Uluslararası genel tarih içinde Türklerin 1453 zaferini, İstanbul'un fethini bir düşünün; bütün bir dünyaya karşı İstanbul'u Türk toplumuna mal eden o güç, aşağı yukarı o yıllarda bulunan matbaayı ülkeye mal etmek için o zamanki hukukçuların uğursuz direncini göğüsleyememiştir. Eskimiş hukuk ile dar düşünceli hukukçulardan buna izin koparmak için üç yüz yıl kuşklar, kararsızlıklar, üzüntüler içinde beklemek zorunda kalmışızdır. En ileri, en bayındır bir kentimizin hem bizim yurdumuzda hem Avrupa'da okuyup yetişmiş seçkin uzmanlardan kurulu baro topluluğu açıktan açığa halifeci olduğunu söyleyip duran birisini kendisine başkan diye seçmiştir. Bu olay, köhne hukuka saplanmış olanların cumhuriyet anlayışına karşı nasıl bir eğilimde olduklarını belirtmeye yetmez mi ? Bugünkü hukuk çalışmalarımızın gerekçelerini böylece açıklamış olduğumu umuyorum. Büsbütün yeni yasalar düzenleyerek eski hukuk ilkelerini temelden kazımaya girişiyoruz. Yeni hukuk ilkeleriyle, alfabesinden okumaya başlayarak bir yeni hukuk kuşağı yetiştirmek için okulu açıyoruz. Bütün bu işlerde dayandığımız, ulusumuzun üstün yeteneği ve kesin isteğidir. Bu girişimlerde arkadaşlarımız, yeni hukuku bizimle birlikte anladığım nitelikte anlamış olan seçkin hukuk bilginlerimizdir. Yeni hukuk ilkeleri genel yaşayışımızda başarılı uygulamalarla etkisini gösterene kadar geçecek zamanı, devrimin yorulmaz ve yıpranmaz gücü kısaltacak ve zararsız kılacaktır.....”¹⁸⁹

¹⁸⁹ Ender Tiftikçi- Mehmet Tiftikçi, **Atatürk ve Hukuk**, 140-143

Atatürk'ün yukarıda bir bölümü yer alan Ankara Hukuk Fakültesinin açılışında yapmış olduğu konuşmadan hukuk devrimi kapsamında girilen kanunlaştırma hareketlerinde yabancı hukukun neden iktibas edilmiş olduğunu ve bu benimsemedeki zarureti anlamak mümkündür. Çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmayı amaç edinen Türk milletinin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak hukuk kuralları ile sosyal ve ekonomik hayatının düzenlenmesinin kabul edilmesi mümkün olmadığı gibi bu hukukun uygulayıcıları olan hukukçuların da sahip oldukları zihniyet itibariyle Türk milletine öncü olmaları mümkün değildi. Bu nedenle, özel ve kamu hukuku alanında titiz araştırmalar neticesinde, o günün en iyi kanunları tercüme edilerek hukukumuzdaki yerlerini almaları yolu benimsenmiştir.

4.8. İSVİÇRE MEDENİ KANUNUNUN İKTİBAS EDİLMESİNİN NEDENLERİ

Cumhuriyet'in ilanından sonra girilen devrim hareketleri içerisinde yer alan hukuk devriminin de derhal gerçekleştirilmesinin gereği nedeniyle kanunlaştırma hareketinde iktibas yöntemi benimsenmiştir. 17 Şubat 1926 tarihinde kabul edilen Medeni Kanunumuz da İsviçre Medeni Kanun'undan Fransızca metninden tercüme edilmek sureti ile iktibas edilmiştir. Medeni hukuk alanında kanunlaştırma hareketine girilmeden önce çok yönlü araştırma yapılmıştır. Zira, devrim kanunları arasında yer alacak Medeni Kanun Türk Milleti'nin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmesi için kullanılacak en önemli araçlardan biridir.

Batı milletlerinin medeni bir hale haline gelmesinde büyük rol oynayan Fransız Medeni Kanunu, bu dönemde kanunlaştırma hareketi çerçevesinde incelenmiştir. Ancak Fransız Medeni Kanunu, çok eski bir kanun olup, Fransız hukukçularının gayretleri ve mahkeme kararları yardımı ile hayatta

kalmayı sürdürebilen bir kanundu.¹⁹⁰ Bu nedenle, çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmayı hedefleyen bir millet için uygun bir kanun değildi.

Aynı kapsamda Alman Medeni Kanunu da incelemeye alınmıştı. Ancak, Alman Medeni Kanunu da çok soyut, karakteri bakımında da filozofik olması ve pratik olmaması nedeniyle yürürlükte bulunduğu ülkede de eleştirilere maruz kalıyor ve daha işlevsel hale getirilmesi düşünülüyordu.¹⁹¹

İsviçre Medeni Kanunu ise Dünya medeni kanunları arasında en yenisi idi. Bunun yanı sıra İsviçre Medeni Kanunu'nun modern, ferdiyetçi liberal düzenlemeleri yanında sosyal adaleti gerçekleştirmeyi amaçlayan düzenlemelere yer vermesi, sade bir dil ile kaleme alınmış olması, kadın erkek eşitliğini benimsemiş olması, İsviçre'de hukuk tahsili gören hukukçuların iş başına gelmesi, İsviçre Medeni Kanunu'nun iktibas edilmek üzere seçilmesine neden olmuştur.¹⁹²

İsviçre medeni Kanunu'nun seçilmesinin bir nedeni de, Türk kadınının toplumsal hayatta hak ettiği yeri almasını sağlayabilecek nitelikte olmasıydı. Fransız Medeni Kanunu ve Alman Medeni Kanunu, amaçlanan hedefe ulaşma hususunda yeterli düzenlemeleri içermemekteydi.¹⁹³ Türk Devriminin amacı, Türk Milletinin çağdaş medeniyet seviyesine getirilmesi olduğundan, toplumun nüfus olarak yarısını oluşturmakta olan kadının, toplumun en küçük birimi olan aile içerisinde yerinin ve toplumsal hayat içerisinde yerinin erkeklerle aynı olmasını gerektirmekteydi. Özel hukukun en önemli bölümünü oluşturan Medeni Kanun'un bu amacı

¹⁹⁰ Mustafa Baydar, **Atatürk ve Devrimlerimiz**, 246

¹⁹¹ a.g.k., 246

¹⁹² Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 55

¹⁹³ Bernard Caporal, **Kemalizmde ve Kemalizim Sonrasında Türk kadını**, 385

gerçekleştirebilmek için kadın ve erkek eşitliğini gözeten düzenlemelere haiz olması gerekmektedir. Sayılan özelliklere de İsviçre Medeni Kanunu sahipti.

4.8.1. Türk Medeni Kanununun İktibas Edildiği İsviçre Medeni Kanunu

İsviçre Medeni Kanunu, İsviçre bakımından geleneklere bağlı kalan bir halk kanunu olup, kendi halkının bildiği, sevdiği ve benimsediği hukuk müesseselerini içermektedir. Dili sade ve açıktır. Ancak, durum ülkemiz açısından ise durum oldukça farklıdır. Zira, İsviçre Medeni Kanunu, toplumumuza Atatürk devrimlerinin eseri olarak gelmiştir. İsviçreliler için geleneklere bağlı ve muhafazakar olan bu kanun, bizim için devrim kanunudur. Nitekim, İsviçrelilerin bildiği ve tanıdığı müesseseleri içeren alışkanlıkları sade ve açık bir dille kaleme alınan İsviçre Medeni Kanunu, yüzyıllarca tamamen farklı bir hukuk çevresinde yaşayan memleketimizde yavaş yavaş sındırılmaya çalışılmaktadır. ¹⁹⁴

İsviçre Türk Medeni Kanunu demokratiktir. Ayrıcalıkları ve belli sınıfların üstünlüğünü tanımaz. Medeni kanunun bir diğer özelliği, hukuki müesseselerde tariflerden mümkün olduğu kadar çekinmesidir. Kanun koyucu, tarifleri vermek işinin doktrine ait olduğu düşüncesinden hareket etmiştir.

¹⁹⁴Selahattin Sulhi Tekinay, **Medeni Hukuka Giriş Dersleri** 38 vd.

4.8.2. Türk Medeni Kanunun Özellikleri

Bütün kanunlar günlük hayatta var olan olaylara ilişkin kendilerine özgü bakış açısına sahiptirler. Bu olayları çözüme ulaştırırken, karşılıklı çıkar çatışmalarını önlemeye ve çözmeye çalışırken menfaatler dengesini kurarken hangi tarafa ağırlık vereceğine ilişkin ölçüleri içerir. Bunun içinde temelde bir takım ilkelere dayanır. Bu temel ilkeler; bir olay, ilişki, ya da bir kurum için değil, tüm olaylara bakış açısı için geçerlidir. Medeni Kanunumuzda böyle temel ilkeler benimsenmiş olup, bu ilkeler Medeni Kanunun temelini oluştururlar ve onun özünü (ratio legis) belirlemeye yararlar¹⁹⁵

4.8.2.1. Türk Medeni Hukukunun Genelliği

Medeni Hukuku, başka bir hukuk dalı tarafından düzenlenmemiş veya herhangi özel kurullarla düzenleme getirilmeyen insanın, bir kişi olarak önem taşıyan bütün işlem, eylem ve ilişkilerini düzenleyici bir genelliğe sahiptir. Bu durumun bir görünüş şekli, özel bir takım kurullarla düzenleme getirilen alanlarda, söz konusu düzenlemelerin yapılması aşamasında akla gelmeyen, bu nedenle düzenleme yapılmayan meselelerle ilgili olarak Medeni Hukukun genel hüküm işlevine sahip olmasıdır.¹⁹⁶

Medeni Hukuk, belirli bir zümrenin, belirli meslek grubunun veya belirli bir yaştaki, olgunluktaki kişilerin ilişkilerini düzenleyen hukuk dalı olmayıp tam tersine Medeni Hukukta cins, yaş veya insanlar arasındaki farklılıkları gözetmeyen bir huktur.

¹⁹⁵ Aydın Zevkliler, A. Beşir Acabey vd, **Medeni Hukuk**, .47

¹⁹⁶ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 39

4.8.2.2. Türk Medeni Hukukun Eşitlikçi Niteliği

Medeni Hukuk, belirli bir zümrenin, belirli meslek grubunun veya belirli bir yaştaki, olgunluktaki kişilerin ilişkilerini düzenleyen hukuk dalı olmayıp tam tersine Medeni Hukukta cins, yaş veya insanlar arasındaki farklılıkları gözetmeyen bir huktur. Aynı eşitlik ilkesi tüzel kişiler için de Türk Medeni Kanunun'da benimsenmiş bir ilkedir. Tüzel kişiler arasında hak ve fiil ehliyeti bakımında eşitlik ilkesi benimsenmiştir.¹⁹⁷

4.8.2.3. Türk Medeni Hukukun Milliliği

Türk Medeni Hukuku, adında yer aldığı üzere Türkiye'de uygulanan ve uygulanmakta olan pozitif hukukun bir dalıdır. Türk Medeni Hukukunun milli özelliğe sahip olmadığı, Medeni kanunumuzun İsviçre Medeni Kanunun'dan iktibas edilmesi nedeniyle iddia edilebilecek bir husus olmakla birlikte uygulanış, algılanış ve maddelerin yorumlanması her iki ülke arasında farklılık gösterdiğinden, ayrıca, kanunun iktibas edilmesinden sonra İsviçre Medeni Kanunu ile ilgisinin kesilmiş olması nedeniyle milli nitelikte bir kanundur. Ayrıca, Türk Medeni Kanunun örf ve adette atıf yaptığı durumlarda, Türk örf ve adeti uygulandığından Türk Medeni Hukuku milli niteliğe haizdir.¹⁹⁸

¹⁹⁷ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 39

¹⁹⁸ a.g.k., 40

4.8.2.4. Türk Medeni Kanununun Devrimci Niteliği

Türk Medeni Kanununun yürürlüğe girmesi, amaçlanan eskinin tamamen tasfiye edilmesi, yeni hukuk kuralları ile yeni bir toplum oluşturmak olduğundan bu durum Türk Medeni Kanunu'na devrimci bir nitelik kazandırmıştır. Yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu ile kadın erkek eşitliği kabul edilmiş, medeni haklardan yararlanma, evlenme, boşanma, mirasçılık, vesayet gibi müesseselerde eşitlik ilkesi benimsenmiş, yeni ve devrim gereklerine uygun aile tipi evlenmenin şekil ve şartları, evlilik birliğinin genel şartları, velayet müessesesi, ferdi mülkiyete imkan tanıyan düzenlemeler yaratılmak istenen yeni topluma göre düzenlenmiştir. Tutucu saik ile kanunlaştırılan İsviçre Medeni Kanunu ile Türk Medeni Kanunu bu açıdan farklılık gösterir.¹⁹⁹

4.8.2.5. Birey Çıkarı ile Toplum Çıkarını Akılcı Biçimde Dengelemiş Olması

Türk Medeni Kanunu, Fransız Medeni Kanununda olduğu gibi bireycilikte ileri gitmemiş ayrıca sosyalist hukuk sistemlerinde olduğu gibi bireyi göz ardı ederek sadece toplum çıkarını gözetecek nitelikte düzenlemeler getirmemiştir. Medeni Kanunumuz hem birey çıkarları hemde birey çıkarları ile toplum çıkarları arasındaki çatışmalarda dengeyi çok iyi kurmuş, bunlardan birini diğerine üstün tutmamış, ötekini de berikine feda etmemiştir. Temelde bireylere mülkiyet hakkını ve bu hakkı kullanma özgürlüğünü tanımış, ancak kişilerin bu özgürlüğü sınırsız bir şekilde, diğer

¹⁹⁹ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 41

kişiler ve toplum zararına olacak keyfilikle kullanmasını önleyecek şekilde düzenlemeler getirmiştir. Ayrıca zayıf durumda olanlar için de gerekli ilkeleri (hakkaniyet ilkesi gibi) benimsemiştir.²⁰⁰

4.8.2.6. Türk Medeni Hukukunun Demokratik Niteliği

Türk Medeni Hukukunun demokratik niteliği, esasen hukukun genellik eşitlik ilkesinin benimsemiş olmasının bir sonucudur. Zira Türk Medeni Kanunu belli bir zümreye değil herkese uygulanması ve hak ehliyetinin kullanılmasında bireylere tanımış olduğu eşitlik Medeni Kanununun demokratik özelliğinin bir göstergesidir.

4.8.2.7. Türk Medeni Hukukunun Laik Niteliği

Siyasal alanda laikliğin benimsenmesinden önce yürürlüğe giren Türk Medeni Kanunu ile Türk Milletinin toplumsal yaşantısına ilişkin temel düzenlemelerin yer aldığı Medeni Kanun ile laiklik kabul edilmiş ve din kurallarının kişiler arası ilişkileri din kurallarının düzenlemesi önlenmiştir.²⁰¹

4.9. TÜRKLERDE KADINA BAKIŞ

Evrensel bir sorun olan kadın sorunu, insanoğlunun yeryüzündeki yaşamı ile başlamıştır. İnsan haklarının tartışılmaya başlandığı XVIII. Yüzyılda insanların eşit ve özgür oldukları kabul edilmeye başlansa da,

²⁰⁰ Aydın Zevkliler, A. Beşir Acabey vd, **Medeni Hukuk**, .49

²⁰¹ Seyfullah Edis, **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, 44

kadın ile erkeklerin eşitliğinin kabul edilmesi için uzun bir sürece ihtiyaç duyulmuştur. Kadınların siyasal yaşam içindeki yerlerini alabilmeleri, hukuk devleti anlayışının yerleştiği XX. yüzyılda ancak mümkün olacaktır.

Türklerde kadın problemi, tarihsel yönden farklılık göstermektedir. Eski Türklerde birbirine eşit kabul edilen varlıklar, genel olarak sağ ve sol olmak üzere ikiye bölünmüş, buna göre erkek sağ, kadın soldur. Türklerin inanç ve sistemine göre totemizm sağ, şamanizm soldur. Totemizm erkekteki, şamanizm ise kadındaki kudreti üstün tutar. Bunların ikisine de inanmak gerekli olduğu için erkek kuvvetin, kadın güzelliğin sembolüdür. Dolayısıyla kadın ve erkek cinsleri birbirlerine üstün değil, aralarında mevcut farklar olmasına rağmen eşittir. Bu düşünce, Türk toplum hayatının düzeninde temel ilkedir.²⁰²

İslamiyetin kabulünden önceki dönemde, Türk erkeğinin tek kadın ile evlendiği monogam bir aile idi. Erkek ailenin reisi ve kadın da ailede önemli bir yere sahipti. Kadın kendi mallarına sahip olduğu gibi boşanma hakkı da vardı. Türk toplumu, İslam dinini kabul ettikten sonra islami esaslara uydu. Erkekler dört kadına kadar evlenebilmeye başladı. Kadın evlenme akdinin kurulması esnasında genellikle bir erkek vekil ile temsil olundu ve kadının evlenmeye rızasını bu vekil erkek açıkladı. Prensip olarak kocanın boşanma hakkı vardı. Kadının boşanması, ancak evlenme sözleşmesine tefvi'i talak şartının konmasına bağlı idi. Kadının velayet hakkı yoktu. Eşler arasında mal ayrılığı prensibi olmakla birlikte kadının malları üzerinde idare hakkı kocaya aitti.²⁰³

²⁰² Enver Ziya Karal, **Atatürk ve Devrim**, 124

²⁰³ Erol Cansel, **Medeni Kanun'da Kadın Erkek Eşitliğinin Değerlendirilmesi**, 36, 37

Türklerin İslamiyeti kabulünden sonra ise Türk toplumunda kadının durumunda zaman içerisinde değişiklikler göstermiştir. Esasen Müslümanlık, kadın haklarının kazanılmasında büyük bir devrim olmasına rağmen ve Araplarda İslam öncesi kadınlara yapılan kötü muameleye son verilerek belirli ölçülerde haklar İslamiyet'in ölküsü dahilinde gelişme kaydetmemiştir. Bunun yanı sıra İslamiyet'in yayılması esnasında karşılaşılan kültürlerden etkilenilmiş, olumsuz yönde aktarımlar olmuştur. Müslümanlığı benimseyen Türklerde bu kapsamda kadın-erkek eşitsizliğine dayanan kapalı bir toplum yaratılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nda da kadının toplumdaki yeri açısından olumsuz gelişmeler zaman içerisinde tedrici olarak toplum hayatına yansımıştır. Tanzimat'tan önce ve Tanzimat döneminde Osmanlı Türk toplumunda yaygın erkek üstünlüğü ve kadın ile erkeğin eşit olmadığı fikri hakim idi. Kadınların da bu fikre karşı direnişleri bulunmamaktaydı.²⁰⁴

Hiçbir hakkı bulunmayan Arap kadınları için İslamiyet ile getirilen haklar eski durumları ile mukayese edildiğinde önemli bir kazanım olduğu halde zaten sosyal hayat içerisinde önemli bir yeri bulunan Türkler için gerileme niteliğindedir. Ayrıca, Müslümanlığı Türklerden önce kabul eden İranlılar ve Arapların Türkler üzerindeki etkisi, Yunan ve Roma uygarlığı nasıl Batı dünyasına etkisi kadar büyük olmuştur. Ataerkil aile yapısına sahip olan İran'ın bu aile yapısı zaman içerisinde Türkleri de etkilemiş ve Türklerde de ataerkil aile yapısı hakim hale gelmiştir. Bütün bunların sonucu olarak da, toplum içerisinde erkeler İslam kültürü ile birlikte daha önemli bir konuma gelirken, kadınlar sahip oldukları hakların çoğunu yitirmişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu sınırlarında yaşayan Türk kadını da, imparatorluğun güçlü bir devlet haline gelmesi aşamasında teokratik bir devletin tebası olarak toplumsal durumu gerilemiştir.²⁰⁵

²⁰⁴ Enver Ziya Karal, **Atatürk ve Devrim**, 125

²⁰⁵ Emel Sönmez, **Kadın Hak ve Hürriyetlerinde Kemalizm**, 381, 382

Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat ile başlayan yenileşme hareketleri esnasında, her ne kadar Tanzimat fermanında kadın hakları ile ilgili düzenlememe bulunmasa da, kadınlara son derece yetersiz olmakla birlikte kadınlara erkelerle eşit haklar sağlanması amaçlanmıştır. Bunlar; aile hukuku ve vesayet konularında ilk olarak gözetilmiş, kölelik ve cariyelik kaldırılmış, cariyeler aracılığı ile devam etmekte bulunan eşitsizliğe son verilmiş ve kadınlara okuma ve eğitim olanağı sağlayan kızlara mahsus okullar açılmıştır.²⁰⁶

Bu dönemde yapılan yeniliklerde Osmanlı toplumunda yaşayan bütün kadınların hayatında büyük değişiklikler meydana geldiğini söylemek mümkün değildir. Ancak, özellikle 1908 yılından sonra Osmanlı toplumunda yaşamakta bulunan orta sınıfa mensup kadınların durumu ve kadınların bir takım haklara sahip olduklarına ilişkin düşünceler, o dönemde iktidarda bulunan İttihatçıların Türk burjuvazisini yaratma çabasının parçasıydı. 1917 yılında çıkarılan Aile Hukuku Üzerine Kararname, kadınlara boşanma hakkı tanınması, evliliğin din adamlarının yetkisinden alınarak devletin yetki alanına sokması, erkeğin çok eşliliğini kadının rızasına bağlaması bu dönemde atılan önemli adımlar idi.²⁰⁷

Halk egemenliğinin kabul edildiği bir devlete kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olmamasının çelişki yaratacak bir durum oluşturacağı tabii idi. Mustafa Kemal, Kurtuluş Savaşı sonucunda bağımsızlığın elde edilmesinde Türk kadının almış olduğu büyük rolü bilen ve bunu her fırsatta tekrarlayan bir liderdi. Bir toplumun düzeyinin, kadına verdiği önemle ölçülebileceğini de belirten Mustafa Kemal, kadının, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda hak ettiği yeri alması için yasal düzeltilmelerin yapılması sağladı.²⁰⁸

²⁰⁶ Emel Sönmez, **Kadın Hak ve Hürriyetlerinde Kemalizm**, 387,388

²⁰⁷ Feroz Ahmed, **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, 107

²⁰⁸ Orhan Koloğlu, **Mazlum Milletler Devrimleri ve Türk Devrimi**, 102,103

Türk kadını I. Dünya Savaşı'ndan itibaren özellikle Milli Mücadele yıllarını da kendi bünyesine uymayan suni baskıları bir yana bırakarak bizat cephede düşman ile çarpışmış, cephedeki askere ihtiyacı olan her şeyi taşımıştır. Atatürk de çağlar boyu Türk kadınının göstermiş olduğu fedakarlığı, yiğitliği cefakarlığı ve ulusun kaderinde oynadığı büyük rolün karşılığını vermek ve atalarının toplum içerisinde yıllar önce sahip olduğu yeri iade etmek için harekete geçer.²⁰⁹

Atatürk'ün Türk kadınına sağladığı haklar üç aşamada gerçekleşmiştir. Kadını önce aile içerisinde, sonra yakın toplumsal çevrede, en son olarak da bütün yurt işlerinde erkeklerle eşit haklara kavuşmuştur. Birinci aşamada, 17 Şubat 1926 yılında Medeni Kanunun'un yürürlüğe girmesi ile evlenme, boşanma, miras hakkında erkekler ile eşit haklar tanınmış, ikinci aşamada 1930 yılında belde işlerinde oy ve söz sahibi olma hakkı tanınmış ve en son olarak da, 1934 yılında genel seçimlerde oy kullanma ve milletvekili olma hakkı verilmiştir.²¹⁰

1826 yılında Vak'a-i Hayriye ile başlayan Tanzimat'la devam eden Osmanlı toplumundaki yenileşme hareketi sırasındaki kadınlara tanınan haklardaki gelişmeler, I. Dünya Savaşı'nı mağlup devletlerinin tarafında bitiren Osmanlı Devleti'ne sosyal ve ekonomik olarak büyük zarar vermesi ve yükümlülükler yüklemesi sonucunda farklı bir boyut kazanmış, kadının belki de zorunlu olarak çalışma hayatına girmesine sebep olmuş, böylelikle de kadının Osmanlı toplumundaki rolü artmıştır. Milli Mücadele boyunca cephede savaşan erkelere gerek cephaneye taşınması, boş kalan arazilerin ekiminin yapılması diğer bir deyişle erkeklerin boşaltmış oldukları her alanı

²⁰⁹ Emel Sönmez, **Kadın Hak ve Hürriyetlerinde Kemalizm**, 389

²¹⁰ Tezer Taşkıran, **Türkiye'de Kadın Hakları Devrimi**, 402, 403

doldurmaları nedeniyle, toplumsal yapı içerisinde Türk kadınının önemi daha da fazlalaşmıştır.

4.9.1. Medeni Kanun'un Kabulü İle Türk Kadınına Sağlanan Haklar

Birinci aşama olarak nitelendirdiğimiz Medeni Kanunun'un kabulü ile Türk kadını;²¹¹

a-Eski hukukumuzda erkeklere çok eşlilik tanınmış iken, medeni kanun ile tek kadın ile evlenme ilkesi benimsenerek aile içindeki kişiliğine saygı ve hak ettiği önem erilmiş oldu.

b-Eski hukukumuzda göre sadece erkek boşanma hakkına sahip iken boşanma konusunda eşitlik sağlanmıştır.

c-Eski hukukumuzda velilik sıfatı sadece babaya tanınmıştı. Anne ancak hakimin kendisini vasi tayin etmiş olduğu durumlarda çocuğuna ilişkin konularda söz sahibi olabiliyordu. Medeni kanun ile anne ve baba velayeti birlikte kullanmaktadırlar.

d-Eski hukukumuzda mirastan erkek kadına oranla iki kat pay almaktayken yürüdüğü giren Medeni kanun ile kadın ile erkek arasında bu konuda da eşitlik ilkesi benimsendi.

e-Eski hukukumuzda evlenmede yaş sınırı bulunmamaktaydı. Kadın ve erkeğin evlenebilmeleri için yaş sınırlaması getirildi.

²¹¹ Tezer Taşkıran **Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, 120

f- Eski hukukumuzda evlenme imam önünde, kadının örtülü olması nedeniyle kadının irade beyanı vekili tarafından açıklanmakta idi. Medeni kanun ile kişilik haklarına sıkı surette bağlı olan evlenmenin gerçekleşebilmesi, tarafların irade beyanlarını karşılıklı olarak yapılması esasını ve evlendirme memuru önünde gerçekleşmesi gerektiği esasını getirdi.

g- Eski hukukumuzda mahkeme önünde iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine eşit sayılırken, Medeni Kanununun kabulü ile cinsler arasında söz konusu farklılık da ortadan kaldırılmış oldu.

4.9.2. Kadınların Belediye Seçimlerine Katılma Hakkı

Türk kadınına ilk olarak siyasi haklar tanıyan 03.04.1930 tarihinde yürürlüğe giren belediyeler kanunudur. 17.02.1926 tarihinde aile içerisinde eşi ile eşit haklara sahip duruma gelmiş olan Türk kadını Belediye Kanununun 23. maddesi ile 18 yaşındaki kadınlara oy hakkı tanırken 24. maddesi ile seçilebilme hakkı tanınıyordu. Ancak bu düzenleme ile yerel yönetimlerde kadının yer alması için yeterli olmamıştı. 26.10.1933 yılında 1924 tarihli Köy Kanununun 20. ve 25. maddeleri değiştirilerek ihtiyar heyeti ve muhtarların belirlenmesinde kadına seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.

4.9.3. Kadınların Genel Seçimlerde Oy Kullanma ve Milletvekili Seçilme Hakkını Elde Etmeleri

Üçüncü aşama olan kadınların genel seçimlerde oy kullanma ve milletvekili seçilme hakkını elde etmeleri için Anayasanın ve genel oy

hakkını sadece erkeklere tanıyan seçim yasasının ilgi maddelerinde 05.12.1934 tarihinde değişikler yapıldı

Milli Mücadelenin kazanılmasından sonra Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan devrimlerle hedeflenen çağdaş bir toplum yaratılmasıydı. Çağdaş toplumun yaratılması esnasında Türk kadının toplumsal hayatta hak ettiği yeri alması gerekmektedir.

5. SONUÇ

Dünyada yaşanan sanayi devrimi ve bunun sonucunda devletlerin ve toplumların hayatlarında gerçekleşen değişimlere ayak uyduramayan Osmanlı İmparatorluğu, özellikle Tanzimat Dönem'inden itibaren batılılaşmak ve kötü gidişe son verebilmek için çeşitli girişimlerde bulunmuş, ancak eski muhafaza edilerek yeni alınmaya çalışıldığından istenilen sonuca ulaşamamıştır.

Yapılan Kurtuluş Mücadelesi sonucunda kurulan yeni devlet ile monarşiden cumhuriyete teokratik devlet yapısından laik devlet yapısına geçilmiştir. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Osmanlı İmparatorluğu'nun monarşik ve teokratik yapısı içerisinde yaşamını sürdürmüş, devleti esas unsuru olan Türk Milleti kurmuştur. Kurtuluş Mücadelesinde ve bu mücadelenin başarı ile sonuçlanmasında tartışılmaz önemli rolü olan Mustafa Kemal Atatürk'ün şahsiyetinden ve üstün liderlik gücünden kurulan yeni devletin ve hemen akabinde girilen devrimlerin ayrılması mümkün değildir. Zira, Osmanlı İmparatorluğunda girilen batılılaşma hareketleri hiçbir zaman halka mal edilememiş ve hiçbir zaman aşağıdan yukarıya doğru hareket halinde gerçekleşmemiş her zaman için üst düzey bürokrat ve aydın kesimin hareketleri olmaktan öteye gidememiştir.

Bu itibarla da, Cumhuriyetin kurulması dahil olmak üzere gerçekleştirilen devrimler, tamamen Mustafa Kemal Atatürk'ün öngördüğü plan ve program çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Hiçbir zaman halktan gelen talepler neticesinde oluşmamıştır. Zor olanın başarılabilmesindeki temel sebep ise Atatürk'ün büyük bir lider olması, Türk Milleti'nin

büyüklüğüne ve kabiliyetine olan mutlak inancı olduğu kadar Türk Milletinin de liderine olan güvenini her koşulda göstermesi ve onun çizdiği yolun kendisi için en iyi yol olduğuna inanarak yapılan devrimleri benimsemesidir. Türk Milletinin büyüklüğü de burada yatmaktadır.

Türk Devrimi ile yapılmak istenen Türk Milletinin çağdaş uygarlık seviyesine ulaştırmak, çağdaşlaşmasını, kültür değiştirmesini sağlamak olmuştur. Bu hedefe ulaşılması aşamasında Avrupa Devletlerinin kanunları iktibas edilmiş ve hukuk bir araç olarak kullanılmıştır. Dönemin en yeni ve çağdaş Medeni Kanunu olan İsviçre Medeni Kanununun iktibas edilmesi ile hedeflenen de özel hukukun temel taşı olan medeni hukuk alanının en çağdaş hükümleri içeren kanunla düzenlenmesi olmuştur.

Devrimler, yapıldığı toplum tarafından benimsendiği ölçüde başarıya ulaşır. Türk Devrimi ve bu devrimin önemli bir ayağını oluşturan Hukuk Devrimi ve bu devriminde de önemli bir parçasını oluşturan Medeni Hukuk alanında yapılan devrim Türk halkı tarafından benimsenmiş ve sahip çıkılmıştır. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu'nun monarşik ve teokratik yapısı altında altı yüz sene yaşamış bir millet için bu denli büyük bir kültür değişiminin gerçekleştirilmesi bir anda yapılabilecek bir olay değildir. Kaldı ki, Türk Devriminin hedefi Türk Milletinin çağdaş uygarlık seviyesine çıkarılması olduğundan sürekli gelişen bir hedefe sahiptir. Bu nedenle de evrimleşerek değişen bir niteliğe haizdir.

Medeni Kanun ile getirilen bir çok düzenleme Türk toplumu tarafından benimsenmiş, soyut yöntem kullanılmak sureti ile hazırlanmış bulunan kanunun hakimlere tanıdığı takdir yetkisinin de etkisi ile gelişme kaydedilmiş Medeni Kanunumuz iktibas edildiği günkü hali ile kalmamış içtihatlarla gelişmiş yaşayan bir kanun halini almıştır.

Devam eden bir süreç olduğunu belirtmiş oluşumuz genel olarak Türk Devriminin ve dolayısı ile Hukuk ve Medeni Hukuk alanında yapılan devrimlerin büyük bir çoğunluğu benimsenmiş olmakla birlikte hala tartışılan ve aksi uygulamaların yaşandığı görülmektedir.

Medeni Hukukun önemli bölümleri olan eşya hukuku, şahsın hukuku bölümlerinde yer alan düzenlemeler ile yaşam içerisindeki uygulamaları arasında farklılıklar görülmemekle birlikte tek eşliliği benimseyen aile hukukunda özellikle belirli bölgelerde aksi uygulamaların hala mevcut olduğu, kimi zaman resmi nikah ile birlikte dini kurallara görede nikah kıyıldığı hatta bazen sadece dini nikah uygulamasının olduğu bilinmektedir.

Aynı kapsamda monarşik ve teokratik devlet yapısına sahip Osmanlı İmparatorluğu'nun ardından laik bir cumhuriyet olan Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Monarşinin sembolü olan hanedan ailesinin yeniden Türkiye'ye dönmelerine izin verilmesi aşamasında münferit bir iki olay haricinde toplumda monarşiye dönüş için bir kıpırdanma yaşanmadığı halde günümüzde laiklik hale tartışılan tanımının her kesim tarafından farklı farklı yapılarak esas anlamından uzaklaştırılmaya çalışıldığı bir kavram ve Cumhuriyetin temel taşı olmaya devam etmektedir.

Bütün bunlar Hukuk ve Medeni Hukuk alanında yapılan devrimlerin Türk toplumunu çağdaş medeniyet seviyesine ulaşma yolunda büyük yollar kat ettiğini ancak sürecin hala devam etmekte olduğunu gösteren delillerdir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AFETİNAN A. (1998), **Medeni Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El yazıları**, Türk Tarih Kurumu, Ankara

AHMED Feroz (2006), **Modern Türkiye'nin Oluşumu**, Kaynak yayınları, Çeviren Yavuz Alogan, İstanbul Tarih Açısında Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi, İnkılap Kitapevi, İstanbul

AKARSU Bedia (1969), **Atatürk Devrimi ve Yorumları**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara

AKIN Hikmet (1974), **50. Yıl Konferansları**, Milli Eğitim basımevi, Ankara

AKİPEK Jale G. (1973), **Türk Medeni Hukuku**, A.Ü. Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara

ANSAY, Sabri Şakir (1958), **Hukuk Tarihinde İslam Hukuku**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara

ARMAOĞLU Fahir (1993), **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi Cilt I**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara

AYBARS Ergun (1994), **Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi**, İleri Kitaevi, İzmir

BAYDAR Mustafa (1973), **Atatürk ve Devrimlerimiz**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

BERKES, Niyazi (1978), **Türkiye'de Çağdaşlaşma**, Doğu Batı Yayınları, İstanbul

CAPORAL Bernard (1982), **Kemalizmde ve Kemalizim Sonrasında Türk kadını**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara

EDİS Seyfullah (1983), **Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara
 EROĞLU Hamza (1973), **Türk Devriminin Milli Değeri**, Türk Devrim Kurumu Atatürk ve Devrimlerini Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara

EROĞLU Hamza (1990), **Türk İnkılap Tarihi**, Savaş Yayınları, Ankara,

GİRİTLİ, İsmet (1980), **Atatürk'ün 100. Doğum Yıldönümünde Kemalist Devrim ve İdeolojisi**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul

GÖKALP Ziya (1966), **Türkçülüğün Esasları**, Varlık Yayınları, İstanbul

GÖKALP Ziya (1980), İnkılapçılık ve Muhafazakarlık, **Ziya Gökalp Makaleler IX Yeni Gün-Yeni Türkiye-Cumhuriyet Gazetelerindeki Yazılar**, Derleyen, Şevket Beysanoğlu, İstanbul

GÖZE Ayferi (2000), **Türk Kurtuluş Savaşı ve Devrim Tarihi**, Beta Yayınları, İstanbul

HAYEK Friedrich A. (1996), **Hukuk, Yasama, ve Özgürlük, Cilt I**, Çev. Atilla Yayla, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara

HOTMAN David (1973), **Türkler**, Milliyet Yayınları, Türkçe'si Mehmet Ali Kayabal

İLHAN Suat (1998), **Evrimsel Türk Devrimi**, Atatürk Kültür Dil ve Tarihi Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

KARAL Enver Ziya (2003), **Atatürk ve Devrim**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara,

KARPAT Kemal H. (2004), **İslam'ın Siyasallaşması**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul

KİLİ Suna (2000), **Atatürk Devrimi Bir Çağdaşlaşma Modeli**, Türkiye İş Bankası A.Ş. Kültür Yayınları, Ankara

KİLİ Suna (2001), **Türk Türk Devrim Tarihi**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul

KOLOĞLU Orhan (2004), **Mazlum Milletler Devrimleri ve Türk Devrimi**, Kaynak yayınları, İstanbul

KONGAR Emre (1999), **Devrim Tarihi ve Toplum Bilim Açısından Atatürk**, Remzi Kitapevi, İstanbul

MENGÜŞOĞLU Takiyettin (1988), **Felsefeye Giriş**, Remzi Kitapevi, İstanbul

MUMCU Ahmet (1992), **İstanbul Tarih Açısında Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılap Kitapevi, İstanbul

MUMCU Ahmet (1996), **Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılap Yayınevi İstanbul,

OĞUZMAN M. Kemal (1990), **Medeni Hukuk Dersleri**, Filiz Kitapevi, İstanbul

ÖZSUNAY Ergun (1976), **Karşılaştırmalı Hukuka Giriş**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul

ÖZSUNAY Ergun (1986), **Medeni Hukuka Giriş**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul

ÖZTÜRK, Osman (1973), **Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle**, İslami İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul

SAFA Peyami (1996), **Türk İnkılabına Bakışlar**, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

SELEK Sabahattin (2000), **Anadolu İhtilalli Cilt II**, Kastaş Yayınları, İstanbul

TANÖR Bülent (1992), **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri**, Der Yayınları, İstanbul

TAŞKIRAN Tezer (1973), **Cumhuriyet'in 50. Yılında Türk Kadın Hakları**, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Cumhuriyet'in 50. Yılı yayını, Ankar

TİFTİKÇİ Ender - TİFTİKÇİ Mehmet (1999), **Atatürk ve Hukuk**, Yargıtay Yayınları, Ankar

TİMUR, Tamer (1968), **Türk Devrimi Tarihi Anlamı ve Felsefi Temeli**, Ankar Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankar

TOYNBEE, Arnold J.,- KIRKWOOD Kenneth P. (2003), **Türkiye İmparatorluk'tan Cumhuriyete Geçiş Serüveni**, Birey Yayınları, İstanbul

TURAN Şerafettin (1995), **Türk Devrim Tarihi Yeni Türkiye'nin Oluşumu (1923-1938)**, Bilgi Yayınevi, İstanbul,

TEKİNAY Selahattin Sulhi (1990,), **Medeni Hukuka Giriş Dersleri**, Filiz Kitapevi, İstanbul,

UMUR Ziya (1993), **Türk Hukuk Dersleri 1. Cilt**, Beta Yayınları, İstanbul

ÜÇÖK, Coşkun (1991), **Türk Hukuk Tarihi**, 7. Baskı, Savaş Yayınları, Ankar

VELİDEDEOĞLU Hıfzı Veldet (1990), **İlk Meclis Milli Mücadelede Anadolu**, Çağdaş yayınları, İstanbul

ZEVKLİLER Aydın, ACABEY A. Beşir vd (2000), **Medeni Hukuk**, Seçkin Yayınları, Ankar

MAKALELER

AFETİNAN A. (1974), **50. Yıl Konferansları**, Milli Eğitim basımevi, Ankara

AKGÜNER Tayfun (2000), Laiklik Üzerine, **İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi Prof. Dr. İsmet Giritli'ye Armağan, Sayı 1-3, Yıl 12, 1991, İstanbul**

AKSOY Muammer (1981), Atatürk'ün Hukuk Devriminin Ana Çizgileri ve Özellikle Devlet Hukuku Alanındaki Adımlar ve Amaçları, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara

AKSOY Muammer (1981), Atatürk'ün Hukuk Devriminin Temeli:Laik Hukuk ve Devlet Anlayışı, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara

ALDIKAÇTI Orhan (1982), Atatürk İnkılaplarından Laiklik, **İ. Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt XLV – XLVII Sayılar 1-4

ATAAY Aytakin (1982), Bir "İnkılap" Yapıtı Olarak Medeni Kanun, **İ. Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt XLV – XLVII Sayılar 1-4

BAYKAL Bekir Sıtkı (1992), Cumhuriyetimizin Tarihsel Anlamı, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

BELEN Fahri (1975), Türk Devriminin Evrensel Yönleri, **Atatürk Devrimleri I. Milletlerarası Sempozyumu Bildirileri**, İ.Ü. Atatürk Devrimleri Araştırma Enstitüsü Yayınları, İstanbul

BOZKURT Gülnihal (1992), Atatürk'ün Hukuk Alanında Getirdikleri, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

BOZKURT Gülnihal (1995), Mahmut Esat Bozkurt'un Laik Hukuka Geçiş katkıları, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri e İnkılap tarihi Enstitüsü, İzmir

CANSEL Erol (1977), Medeni Kanun'da Kadın Erkek Eşitliğinin Değerlendirilmesi, **Medeni Kanun'un 50. Yılı**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara

CİHAN Erol (1983), Atatürk Hukuk Devrimi Üzerine, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası** Cilt XLVIII-XLIX, Sayılar 1-4, Fakülteler Matbaası, İstanbul

CİHAN Erol (1994), Atatürk ve Hukuk Devleti Kavramı, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Atatürk Kültür Dil ve Tarihi Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara

DÖNMEZER Sulhi (1992), Atatürk Hukuk İnkılabı, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

DÖNMEZER Sulhi (1998), Sosyal Değişmede Atatürk Stratejisi, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu Cilt I**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

EROĞLU Hamza (1981), Atatürk'e Göre Millet ve Milliyetçilik, **Atatürk Yolu**, Otomarsan Kültür Yayını, İstanbul

EROĞLU Hamza (1983), Atatürk'ün Üstün Kişiliği, **Atatürkçülük İkinci Kitap**, Genel Kurmay Başkanlığı Matbaası, Ankara

EROĞLU Hamza (1992), Atatürk ve Milliyetçilik, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

EROĞLU Hamza (1994), Laikliğin Bedeli, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

ERZURUMLUOĞLU Erzan (1981), Atatürk'ü Hukuk Devrimine Götüren Nedenler, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara

FEYZİOĞLU Turhan (1981), Türk İnkılabının Temel Taşı Laiklik, **Atatürk Yolu**, Otomarsan Kültür Yayını, İstanbul

FEYZİOĞLU Turhan (1981), Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol, **Atatürk Yolu**, Otomarsan Kültür Yayını, İstanbul

FEYZİOĞLU Turhan (1986), **Atatürk ve Milliyetçilik**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

FEYZİOĞLU Turhan (1992), **Atatürkçülük ve Millet Egemenliği**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

FİĞLALİ Ethem Ruhi (1998), Atatürk ve Laiklik, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu** Cilt II, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

GİRİTLİ İsmet (1981), Kemalizm, Milli Hakimiyet ve Cumhuriyet Demektir, **Atatürk Yolu**, Otomarsan Kültür Yayını, İstanbul

GİRİTLİ İsmet (1983), Kemalizm İdeolojisi, **Atatürkçülük İkinci Kitap**, Genel Kurmay Başkanlığı Matbaası, Ankara

GİRİTLİ İsmet (1992), Atatürk Cumhuriyetinin Laiklik İlkesi, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

İLHAN Suat (1992), Türk Çağdaşlaşması, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

İLHAN Suat (2001), **Türk Devrimi Ve Türk Dünyası**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara

İMRE Zahit, NEBİOĞLU Osman (1982), Atatürk ve Batılılaşma, **İ. Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt XLV – XLVII Sayılar 1-4

İNALCIK Haalil (1992), Atatürk ve Türkiye'nin Modernleşmesi, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

İNÖNÜ İsmet, Türk İnkılabı, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi** Dün/Bugün/Yarın, Aralık 2003 Sayı 83

KANETİ Selim (1982), Türk Medeni Kanununun Atatürk İlkelerinin Işığında Yorumlanması, **İ. Ü. Hukuk Fakültesi Mecmuası**, Cilt XLV – XLVII Sayılar 1-4

KILIÇBAY Mehmet Ali, Osmanlı Batılılaşması, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul

KİLİ Suna (1995), Mahmut Esat Bozkurt, Hukuk Devrimi ve Çağdaşlaşma, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri e İnkılap tarihi Enstitüsü, İzmir

KOLOĞLU Orhan (1995), Medeni Kanun'un Yurtdışındaki Yankıları, **Çağdaş Türkiye Araştırmaları Dergisi**, Cilt II, Sayı 4-5, Yıl 1994-1995, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri e İnkılap tarihi Enstitüsü, İzmir

KÖNİ Hasan (1998), Arnold Toynbee'nin "Türk Mantiği" Üzerine Bir İnceleme, **Üçüncü Uluslararası Atatürk Sempozyumu** Cilt I, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

KUBALI H. Nail (1973), **Türk Devrim Tarihi Dersleri**, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul

MUMCU Ahmet (1992), Atatürk'ün Kültür Anlayışında Hukukun Yeri, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

ONAR Sıddık Sami, İslam Hukuku ve Mecelle, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt III, İletişim Yayınları, İstanbul

ORTAYLI İlber (1982), Osmanlı Devletinde Laik Hareketleri Üzerine, **Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay'ın Anısına Armağan I**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayını, İstanbul

ÖKTEM Niyazi (1995), Dinler ve Laiklik, **Cogito, Laiklik**, Sayı 1, 1994, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

ÖZBUDUN Ergun (1992), Atatürk ve Halkçılık, **Atatürkçü Düşünce**, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

ÖZEK Çetin (1999), Osmanlıda Siyasal İktidar Din İlişkileri Düzeni, **Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

ÖZSUNAY Ergun (1981), Yabancı Hukukun Benimsenmesi Yoluyla Bir Çağdaşlaşma Modeli: Kemalist Hukuk Devrimi Üzerine Çözümler ve Değerlendirmeler, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara

SELÇUK Sami (1981), Atatürk Devrimi ve Devrim Açısından Hukuk Devrimi, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara

SEROZAN Rona (1999), Cumhuriyet ve Medeni Kanun, **Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağanı**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

SOYASLAN Doğan, (1981), Türk Hukuk Devrimi, **III. Hukuk Kurultayı Türk Hukuk Devrimi Bildiriler**, Adalet Bakanlığı Yayınları, Ankara

SÖNMEZ Emel (1996), Kadın Hak ve Hürriyetlerinde Kemalizm, **Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu** Cilt II, Ankara

TAHİROĞLU Bülent, Tanzimat'tan Sonra Kanunlaştırma Hareketleri, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt III, İletişim Yayınları, İstanbul

TAŞKIRAN Tezer (1996), Türkiye'de Kadın Hakları Devrimi, **Uluslararası İkinci Atatürk Sempozyumu** Cilt II, Ankara

TİMUR Taner, Osmanlı ve Batılılaşma, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt I, İletişim yayınları, İstanbul

TÜZÜN Necati (1994), Atatürk İnkılaplarında Laiklik, Bedeli, **I. Uluslararası Atatürk Sempozyumu**, Atatürk Kültür Dil ve Tarihi Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Ankara

TUNAYA Tarık Zafer, Osmanlı-Batı Diyalogu, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt I, İletişim Yayınları, İstanbul

ÜÇÖK Bahriye, ÜÇÖK Coşkun (1975), **Laiklik ve Türkiye'de Çağ Değişimi**, Prof. Dr. Mahmut Koloğlu'ya 70 Yaş Armağanı, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara

ÜÇÖK Coşkun, Tanzimat'tan Önce Osmanlı Devleti'nde Hukuk, **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, Cilt II, İletişim Yayınları, İstanbul

YÜZBAŞIOĞLU Necmi (1999), Cumhuriyet'in 75. Yılı'nın Devletin Ana Kuruluşu Yönünden Değerlendirilmesi, **Cumhuriyet'in 75. Yıl Armağani**, İstanbul Üniversitesi, İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

1974 yılında Burdur'da doğdu. Orta öğrenimini TED Ankara Koleji Vakfı Özel Lisesi'nde tamamladı. 1997 yılında İ.Ü. Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1999 yılında beri Türkiye İş bankası A.Ş. Genel Müdürlük Hukuk Müşavirliği'nde görev yapmaktadır.